

İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Felsefe Tarihi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

SAİNT AZİZ AUGUSTİNUS'UN TEOLOJİ ANLAYIŞI
Şefika KIZILTAŞ

İğdır 2018

T.C.
İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Felsefe Tarihi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

SAİNT AZİZ AUGUSTİNUS'UN TEOLOJİ ANLAYIŞI

Şefika KIZILTAŞ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi. Mirpenç AKŞİT

İğdır 2018

TAAHHÜTNAME

(Bilimsel Etięe Uygunluk Metni)

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Iğdır Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “S. AZİZ AUGUSTİNUS’UN TEOLOJİ ANLAYIŞI” adlı çalışmanın kendi çalışma ve gayretim sonucunda meydana geldiğini, alıntılara kaynak gösterdiğimi ve yürürlükteki tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, bu çalışmamın kağıt ve elektronik kopyalarının Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirtilen koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri doğrultusunda gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin tamamının veya uygun görülen kısımlarının erişime açılması tamamen Sosyal Bilimler Enstitüsünün takdirindedir.
- Tezim sadece Iğdır Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ...Yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

28/05/2018

ŞEFİKA KIZILTAŞ

KABUL VE ONAY

Şefika KIZILTAŞ tarafından hazırlanan S.AZİZ AUGUSTİNUS'UN TEOLOJİ ANLAYIŞI adlı çalışma, 28/05 /2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

(İmza)

Dr. Öğretim Üyesi Emel SÜNTER

(Başkan)

(İmza)

Dr. Öğretim Üyesi Ekrem UYSAL

Üye

(İmza)

Dr. Öğretim Üyesi Mirpenç AKŞİT

Üye

ÖZET

“ Saint Aziz Augustinus’un Teoloji Anlayışı” adlı çalışmamız giriş, iki bölüm ve değerlendirmeden oluşmaktadır. Girişte genel anlamda Orta Çağ döneminin tarihteki yerine değinilmiş, çalışmamızın problem alanının zeminleri oturtulmaya çalışılmıştır. Çalışmamızın birinci bölümünde Augustinus’un hayatı üzerinde durulmuştur. Hristiyanlık dinine girinceye dek olan süre ele alınmıştır. Augustinus’un eserlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ilk olarak genel anlamda teoloji kavramı ele alınmıştır. Daha sonra ise Augustinus teolojisine giriş yapılmıştır. Tanrı kavramı ve Tanrı’nın özelliklerine değinilmiştir. Ardından Tanrı’ya dair delillere yer verilmiştir. Sonuç kısmında ise kısa bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Bilgi, Varlık, Teoloji , Tanrı

ABSTRACT

The study named “ Saint Aziz Augustinus’s Theology of understanding” consists of two parts and evaluation. In the introduction, the general meaning of the medieval period has been tacked to the historical place of the problem area of our study. In the first part of our work the life of Augustinus was emphasized. The period until Christian religion was introduced was taken up. Works of Augustinus were included. In the second part, the concept of theology was first discussed in general terms. Later on, the theology of Augustinus was introduced. The concept of God and the characteristics of God are mentioned. Then the evidence about God was given. In the conclusion part, a brief evaluation is made.

Key Words

Information, Presence, Theology, God

ÖNSÖZ

Bilindiği gibi felsefe hakikatin serüvenidir. Bu hakikatin aranması akli düşünmenin belli bir seviyeye gelmesiyle gerçekleşmiştir. İnsanda bulunan merak duygusunun giderilmesi ile insan öncelikle evrene yönelmiştir. Başlangıç olarak ise en yakınından başlamıştır. İlk amacı çevresini tanımak ve çevresine uyum sağlamak olmuştur. İnsanın bu isteği ile elde ettiği bilgiler, yaptığı keşiflerle daha da hız kazanmıştır. İnsanın bu merakının tatmini ile genişleyen bu arzu zamanla fiziki âlemden sıyrılmış ve fizik ötesi âleme kaymıştır. Metafizik âleme doğru bir merak oluşmuştur.

Antik çağda “ilk neden” araştırılmaya başlanmıştır. Maddelerin bir başlangıç noktasının olduğu konusunda birçok yorum ve bu yorumların temellendirilmesi çabalarına girilmiştir. İlk neden olarak kimi filozoflar “su” arkhesini ortaya koyarken, kimi filozoflar “ateş” kimi filozoflar “hava” olduğunu iddia etmiştir. Bu ilk neden toprak, sonsuzluk, ateş... Devam etmiştir. Bu nedensellik kavramı dinin felsefeyle yorumlanmasının ardından yeni bir boyut kazanmıştır. Nesnelere nedeni olan varlık artık görünüş âleminin dışında aranmaya başlanmıştır. O basit bir ilke olmaktan öte bir başlangıçtı her şeyin varlığını açıklayan asıl gerçeklikti. İlk açıklama olduğu gibi, insanlıkla iletişim kurabilen şuurlu, sevgi dolu, iyiliğin kaynağı mutlak gerçeklikti. Bu mutlak gerçeklik ise yalnızca Tanrı olabilirdi. O sevgisiyle kâinatı kuşatmış, varlığıyla tüm var olanlara varlıklarını sunmuş ve asla bencil olmayan, var ettikleriyle iletişim kurabilen ve onlara cevaplar veren bir Tanrı’ydı.

Biz bu araştırmamızda Patristik Dönemin en önemli isimlerinden biri olan Saint Aziz Augustinus’un döneminde varlığını sürdüren felsefe ile din (teoloji) ilişkisine getirmiş olduğu özgün açıklamalarını, bu açıklamalarını yaparken daima başvurduğu Tanrı kavramını ve bu Tanrı kavramının teoloji anlayışında ve felsefi anlayışındaki yerini incelemeye çalışacağız. Döneme kısaca değinmek gerekirse şunları ifade etmek doğru olacaktır.

Augustinus öncesindeki dönem gerçekliğin maddede yani görünür âlemde arandığı bir dönemdir. Bu dönemde her şey somut ilkeler yardımıyla açıklanmıştır. Fakat bu dönemde insanın kendine dönüşüyle özüne yönelişiyle beraber bu somut

gerçeklik alanı artık şüphe duyulan bir alan ve temelleri sarsılan bir fikirler topluluğu haline gelmiştir. Bundan sonra metafizik alan insanların zihinlerinde yerini almaya başladı. Hristiyanlık dönemi bu somut gerçeklik âleminden nerdeyse sıyrılmış, metafizik alanda hızla ilerlemeye ve her şeyin açıklayıcı nedenine yine metafizik alandan cevap aranması şekline dönüşmüştür.

Augustinus da metafizik ışığında teolojisine yön vermiştir. Batıda hakkında pek çok bilimsel çalışma yapılan, çeşitli araştırma enstitüleri bulunan Saint Augustinus teolojisi üzerine ülkemizde çalışma yok denecek kadar azdır. Bu durum ülkemiz için büyük bir eksikliklerdir. Bu çalışmamın Augustinus teolojisinin tanıtılmasına nacizane bir katkısı olacağını düşünüyorum.

Tez konumun seçiminden, çalışmam sonuçlanıncaya kadar geçen sürede ilgilerini ve yardımlarını esirgemeyen kıymetli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Mirpenç AKŞİT'e, cesaretlendirici ve yol göstericiliği ile Dr. Öğretim Üyesi Emel SÜNTER'e, fikirleriyle çalışmama olgunluk kazandıran Ekrem UYSAL'a destekleriyle beni her zaman ayakta tutan ve moral veren aileme, Türkçe Öğretmeni sayın Özlem AKTAŞ'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Şefika KIZILTAŞ

İğdır 2018

İÇİNDEKİLER

TAAHÜTNAME	
KABUL VE ONAY	
ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
ÖN SÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ	1
A. ORTA ÇAĞ DÖNEMİ GENEL ÖZELLİKLERİ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
SAİNT AZİZ AUGUSTİNUS'UN HAYATI	6
1.1.SAİNT AZİZ AUGUSTİNUS'UN HAYATI VE YETİŞTİĞİ ORTAM.....	6
1.1.1. Çocukluğu	6
1.1.2. Gençliği.....	7
1.1.3. Maniheizme Yöneliş	9
2.2. SAİN AZİZ AUGUSTİNUS'UN HRİSTİYANLIKLA TANIŞTIKTAN SONRAKİ YAŞAMI	11
1.2.1. Maniheizm'den Ayrılış	11
1.2.2. Hristiyanlığa Yöneliş	12
1.2.3. Vaftiz Oluşu	13
1.3. SAİNT AUGUSTİNUS'UN ESERLERİ.....	16
1.3.1. İtiraflar	17
1.3.2. Tanrı Devleti	19
1.3.3. Özgür İrade Üzerine	21
1.3.4. Akademycacılar'a Karşı.....	22
1.3.5. Teslis Üzerine	23
İKİNCİ BÖLÜM	24
2.1.GENEL OLARAK TEOLOJİ	24
2.1.1. Maniheizm Teolojisi	25
2.1.2. Hristiyan Teolojisi.....	25

2.2. SAİNT AZİZ AUGUSTİNUS’UN TEOLOJİ ANLAYIŞI	27
2.2.1. Augustinus’ta Bilgi ve Varlık Görüşü	31
2.2.2. Augustinus’un Tanrı Anlayışı	38
2.2.3. Augustinus’ta Tanrı’nın Genel Özellikleri	40
2.2.3.1. Tanrı’nın Öncesiz ve Sonrasız Olması	42
2.2.3.2. Tanrı’nın Yaratması	42
2.2.3.3. Varlık Olması	44
2.2.3.4. Hakikat Olması.....	44
2.2.3.5. Değişmez Olması	45
2.2.3.6. Ezeli Olması	47
2.2.3.7. Basit Olması	47
2.2.3.8. Sözle Anlatılamaz Oluşu	48
2.2.3.9. İyilik Oluşu	49
2.2.3.10. Hikmet Oluşu	51
2.2.3.11. Sevgi Oluşu	51
2.2.3.12. Mutlak Kudret ve İrade Oluşu.....	52
2.2.3.13. Teslis Oluşu.....	53
2.2.4. Tanrı İle İlgili Kanıtlar	55
2.2.4.1. Genel Tasvip Kanıtı	57
2.2.4.2. Kozmolojik Kanıt.....	57
2.2.4.3. Nizam ve Gaye Kanıtı	58
2.2.4.4. Dini Tecrübe Kanıtı.....	59
2.2.4.5. Eski Ahitten Gelen Tanrı’nın Varlığının Kanıtı	60
2.2.4.6. Tanrı’nın Hakikat ve Doğru Olduğuna Dair Kanıt.....	60
2.2.4.7. Yaratılış Kuramından Gelen Tanrı’nın Varlığının Kanıtı	61
2.2.4.8. Olumsuzluktan Gelen Kanıt.....	62
2.2.4.9. Aklın Yaşamından Gelen Kanıt	62
2.2.5. Augustinus’u Döneminden Ayıran Noktalar ve Felsefeye Katkıları.....	63
KAYNAKÇA	72

KISALTMALAR

<i>Age.</i>	: Adı geçen eser
<i>Alm.</i>	: Almancadan Çeviri
<i>Bkz.</i>	: Bakınız
<i>Bas.</i>	: Baskı
<i>c.</i>	: Cilt
<i>Ens.</i>	: Enstitü
<i>Fran.</i>	: Fransızcadan Çeviri
<i>Haz</i>	: Hazırlayan
<i>Ö.</i>	: Ölümü, ölüm tarihi
<i>S.</i>	: Sayfa
<i>SBE.</i>	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
<i>sy.</i>	: Sayı
<i>trc.</i>	: Tercüme, tercüme Eden
<i>Vb.</i>	: Ve benzeri
<i>Y.</i>	: Yıl
<i>Y.L.</i>	: Yüksek Lisans

GİRİŞ

A. ORTA ÇAĞ DÖNEMİ GENEL ÖZELLİKLERİ

Saint Aziz Augustinus'un hayatına geçmeden önce yaşamış olduğu dönemi ele almak Saint Aziz Augustinus'un hayatını ve felsefesini anlamakta kolaylık sağlayacaktır. Antik Yunan felsefesi, Yunan sitelerinde genel olarak Yunan kültürünün bir üretimi olmasına rağmen Orta Çağ felsefesi Hristiyan kültürünün ve milletlerinin daha çok din merkezli olan genel felsefesinin adıdır.¹

Batı Roma imparatorluğu, Kavimler Göçünün, baskısı sonucunda yıkılınca bilimsel birikimde yok olma sorunuyla karşı karşıya gelmiştir. Avrupa'da geçmiş kültürün kalıntıları içinde, Antik Çağın kültür birikimini ele alıp ilerisi için sağlam temellere oturtmaya ve bu kültürü kurtarmaya çalışan kilise olmuştur.²

Antikçağda felsefenin araçlarıyla dinî bir dünya görüşü oluşturma yolundaki ikinci büyük deneme Hristiyanlık çerçevesinde yapılmıştır, ilk önemli denemeye Yeni-Plâtonculuk akımı girişmişti. Yeni-Plâtonculuk, hepsi çoktanrıci olan Antik Çağ kültürlerinin bir felsefî dünya görüşü olmak istemiştir. Yeni bir din olarak yayılan Hristiyanlık, Antik Çağın pek bilmediği yeni bir anlayışı da getiriyordu.³ Bu ise tek tanrıci semavi bir dindir yani Hristiyanlıktır.

Hız. İsa'dan sonra Yahudilikten koparak ilahi oğul İsa Mesih merkezli yeni bir dinsel inanış halini alan Hristiyanlık, ortaya çıkışından kısa süre sonra, Akdeniz havzasının önemli yerleşim merkezlerinde hızla yayılmış ve Roma İmparatorluğu'nun başkenti Roma ile İskenderiye ve Antakya gibi önemli kentlerde büyük taraftar kitleleri edinmiştir.⁴

Orta Çağ felsefesinin ilk görevi, inancın öne sürdüğü görüşler üzerinde çelişkiye düşmeden, inandırıcı bir biçimde düşünmek ve düşündürmektir. Antik

¹ Osman Elmalı & Ömer Özden, *İlkçağ Felsefesi Tarihi* (Felsefe Tarihi 1 İlkçağ felsefe Tarihi Metinlerle), Arı Sanat Yayınları:122/Felsefe Kitapları:4,5 Baskı, Şubat, İstanbul,2016, 232

² Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitapevi,2 Baskı, İstanbul,1966, 146

³ Gökberk, *age*, ,141

⁴ Mahmut Aydın, *Hristiyanlık, Yaşayan Dünya Dinleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları*,1.Baskı, Şubat, Ankara,2007,90

Yunanda var olan ve ortaya atılmış görüşler yeniden ele alınmıştır bir kısmı olduğu gibi kabul edilmiştir. Diğer kısım ise dini görüşler temel alınarak açıklanmıştır.⁵

Orta Çağ felsefesini sadece geçmişin kalıntılarını toplayan bir felsefe olarak nitelendirmek doğru değildir. Birincisi Orta Çağın sadece, bütün gayreti Antik Çağda biriktirilmiş entelektüel sermayeyi yeniden bulmaya yönelmiş entelektüel bir iç kapanma ve özümseme dönemi olarak tanımlanabileceğini düşünmek yanlıştır.⁶ Tabi ki Antik dönem felsefesi anlaşılmadan Orta Çağ felsefesini anlamak, tanımlamak hatta üzerine konuşmak yetersiz bir yorumlamadan öteye geçemeyecektir. Geçmiş her alanda yapılacak olanın temelidir. İçinden sıyrıldığı kabuğudur.

Yunanlıların felsefi birikimi ile Hristiyan inancının buluşma noktasında yer alan Augustinus, Batı tarihinde gerçek olguların eklenmesinin temsilcisidir. Kilise dogması üstündeki etkisi çok önemlidir ve bu etki günümüzde kadar doğrudan ya da dolaylı biçimde gelmiştir.⁷ Katolik kilisesi tarafından aziz ilan edilen ve din bilgini olan Augustinus Hristiyan ilahiyatının büyük teolog ve aynı zamanda Hristiyanlığın önemli savunucularından biridir. Augustinus aynı zamanda Batı felsefesi düşüncesinin de önemli yazarlarından biridir.⁸

Kilisenin öncülüğünü yapan kişilerin felsefesi; Hristiyan dininin öğretisini oluşturmak, bu öğretilere bir şekil verme çabasını ve denemelerini kapsıyordu. Bu çabalarla, öğretinin genel karakteri Augustinus'tan önce oldukça belirmişti. Ama bu öğretilere sistemli bir birlik, bütünlük kazandıran, Hristiyan inançlarını bilimsel bir sistem içine yerleştiren, dolayısıyla Hristiyan dogmasını kesin olarak kuran Augustinus olmuştur. Onun için Augustinus'un felsefesi, Orta Çağ Hristiyan Felsefesinin çıkış noktası ve bundan sonraki gelişmeyi belirleyen temeldir; bu öğreti genellikle Hristiyan kilisesinin felsefesidir.⁹

Hristiyanlığın içinden türemiş olduğu Yahudilik monoteist bir dindir. Bu din özellikle Akdeniz bölgesinde ve Filistin'de yayılma göstermiştir. Dolayısıyla bu din bir kavmin yani Yahudilerin dinidir ve geniş bir coğrafyadan ziyade o bölgeye has bir

---

⁵ Gökberk, *age*, 142

⁶ G.Skırbeek & N.Gilje, *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*, (Çev: Emrah Akbaş & Şule Mutlu) Kesit Yayınları, 6.Baskı, Nisan 2014, İstanbul,150

⁷ G.Skırbeek & N.Gilje, *age*, 19

⁸ Kamıran Birand, *İlk Çağ Felsefe Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınlarından, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1958,120

⁹ Gökberk, *age*,152

özellik taşır. Bir ulus dinidir. O sınırlar içinde kalarak yayılma göstermiştir. Oysaki kendisinin içinden çıkmış olan Hristiyanlık ise ulusal sınırları aşmış ve o zamanlar oraya yani Akdeniz bölgesine yine Roma İmparatorluğundaki insanlara ve diğer kavimlerdeki insanlara seslenen evrensel bir din haline gelmiştir. Bu dönemde Hristiyanlık, kurtuluş özlemi içinde bekleyen insanlar tarafından kurtarıcı olarak algılanmıştır.¹⁰

Antik Çağ felsefe görüşlerinin hâkim olduğu dönemde insanlar ilk arkhe problemine yönelmiş ve somut olanın dışındaki gerçeklik alanı yok sayılmıştır. Gerçeklik maddenin sınırları içine sığdırılmıştır. Doğal olarak insanın bilme arzusu körelmiştir. İnsanın kabiliyetleri sadece maddi alanla mı sınırlı tutulmalıdır? İnsanın yaratılışı yalnızca maddi olan alana mı hitap etmektedir? Antik Çağda sadece insanın maddi yönü beslenmiştir.¹¹ Manevi yön daha geri planda bırakılmıştır. Bu maddi yönde ise insanın Tanrı hakkındaki merakından ziyade, neyin gerçekten var olduğu, evrendeki maddelerin özü vs. soruları vardır. Bu tarz felsefik düşünce alanı genel anlamda zengin sınıfın uğraş alanıdır. Yoksul kısmın maddenin ilk nedenini araştırmak gibi bir problemi yoktur ya da ilk problem sırasında değildir. Tam da bu noktada sınıfsal ayrımları aşmış hem yoksullara hem de zengin üst tabakaya hitap eden ortak bir din yayılma göstermiştir. Tabi bu sınıfsal din ayrımının olmayışı zamanla bozulmalara uğramıştır.¹²

İlk Çağın son devresinde, yeni bir din, yeni bir inanç olarak ortaya çıkan Hristiyanlık, Roma'daki çeşitli Helenistik kültlerden biridir.¹³ Bu hareket, İlk Çağın son devrelerinde, sayısı pek çok olan proleter halk kütleleri arasında yayılmış ve bu sayede bütün öteki kültlere hâkim olmuştur.¹⁴ Orta Çağ felsefesi Antik Çağ felsefesinin daha doğrusu dönemin sonlarına doğru Antik Çağ görüşlerinin yıkılıp kurulduğu var olan düşüncenin değişime uğradığı zaman zaman ise kilisenin görüşlerine ters düşmeyen ve onu destekleyen fikirler üzerine inşa edilen bir dönem olma özelliğine sahiptir. Atılan bu temeller dini kaygılar taşıdığı için doğal olarak üzerine inşa edilen felsefe, bilim ve diğer tüm çalışmalar da dini temele dayanmaktadır. Orta Çağ filozofları kendilerini araştırmacı değil, eğitimci olarak saymaktadırlar. Kendilerinin gerçeğe; "zaten", sahip

---

¹⁰ G.Skırbekk & N.Gilje, *age*, 20

¹¹ Warren Thomas Smith, *Augustine Of Hippo*, The Encyclopedia Of Religion, Ed: Mircea Eliade, New York 1987, I/520.

¹² G.Skırbekk & N.Gilje, *age*, 22

¹³ Birand, *age*, 122

¹⁴ Birand, *age*, 128

olduklarına inanıyorlardı. Bunun için de ayrıca gerçeği aramaya gerek görmüyorlardı. Onlara göre gerçek aslında "*dinin dogmaların* da belirlenmiştir.

Yapılacak tek şey, bu dogmaları bir "*sistem*" halinde düzenlemek, yani dogmaların kavranabilecek bir duruma getirilmesine çalışılmaktır."¹⁵

Hristiyan felsefesinin ilk dönemine Patristik felsefe ikinci dönemine ise Skolâstik felsefe adı verilir. Patristik felsefe kilise babalarının felsefesidir. Bunlar Hristiyan öğretisinin sağlam temellerini kurmaya çalışan dönemin bilginleridir. Hristiyanlığın içinden çıktığı Yahudilik monoteisttir, fakat Hristiyanlığın yayılma gösterdiği alandaki görüşler yani Antik Çağ görüşleri politeizmi benimser. Bu çatışma Hristiyanlığın yayılmasının daha uzun sürmesindeki en büyük etkenlerden biridir. Hristiyan âlimler kendilerine bağlanan insanlardan kendilerinin inandığı tek Tanrı'ya inanmalarını istemektedir. Hristiyan âlimlerin bu tutumları uzun yıllar Roma imparatorluğuyla çatışmalarına sebep olmuştur.¹⁶

Hristiyanlık inancına göre Hristiyanlık dinini kabul etmiş, kilise bilginleri doğru olanın farkındadır ve doğru bulmuşlardır anlayışına sahiptirler. Bundan sonra yapılacak iş var olanın çelişkilerini ortadan kaldırmak ve var olanı mükemmel kılmaktır. Aslında burada doğma temeller atılır, çünkü var olan bir şeyin direkt kabul edilmesi hiçbir şüphe süzgecinden geçirilmeden onaylanması mümkün müdür? Hristiyanlık dinine göre Tanrı her şeyi istenci ile yoktan var etmiştir. Hristiyanlık dininin öğretilerinin nerdeyse hepsinin bir bilimsel sistem haline gelmesinde inancın kavram temelleri üzerine inşa edilen doğmasında en büyük başrol şüphesiz Aziz Augustinus'a aittir. Hristiyan felsefenin, dönüm noktası ve Hristiyanlık felsefenin temelini atılması büyük ölçüde Augustinus felsefesi tarafından sağlanmıştır. Öğretisi kilisenin öğretisi halini almıştır. Kilise ve dinle bütün olmuştur damarlarına kadar dini hissetmiş ve onun için çabalamıştır.¹⁷

Filistin'de, Yahudi dinine mensup kişiler arasında Hz. İsa Hristiyanlığı yaymaya başlar ve böylece Hristiyanlığın kurucusu olarak kabul edilir. Onun yaydığı bu din Havarilerinde desteklemesiyle o coğrafyada yayılmaya, kitleleri harekete geçirmeye

---

¹⁵ Ernest Von Aster, *İlk Çağ Ve Orta Çağ Felsefe Tarihi*,(Çev: Vural Okur),İm Yayın Tasarım,3 Baskı, Şubat,2005,380-381

¹⁶ W.T.Janes, *Orta Çağ Düşüncesi Batı Felsefesi Tarihi*,(Çev. Hakkı Hünler),2cilt, Paradigma Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul, Mayıs 2006, 130

¹⁷ Warren Thomas Smith, *age*, 525

başlar. ¹⁸Yahudilik içinde kendine yer bulan bu yeni din (Hristiyanlık) daha sonraları Pavlus'la birlikte geniş alanlara yayılır ve farklı ırkları etkisi altına almaya başlar. Kendine özgü bazı kurallar (doktrinler) belirleyen bu yeni din artık Yahudiliğin içinden çıkan, fakat tamamen özerk olan bir din halini almıştır. ¹⁹ Bu şekillenme aşamasında Pavlus kadar Clement, Origen ve Tertullian gibi Hristiyan ilahiyatçıların katkıları göz ardı edilemez. Hristiyanlık Anadolu ve Romada yayılım gösterir. Zaman zaman Hristiyanlık dikkatleri üzerine çekerek bazı imparatorlukların kendilerine eziyet etmesine sebep olmuştur. Bir süre sonra Konstantin(306-337)'in tahta geçmesiyle bu baskılar kalkmış ve Hristiyanlık hızla yayılmaya devam etmiştir. Onun başa gelmesiyle büyük oranda din ve vicdan hürriyeti toplumda sağlanmaya çalışılmış, Hristiyanların dinine saygı duyulmuştur. ²⁰

---

¹⁸ Kürşat Demirci, *Hristiyanlık*, (D.İ.A), İstanbul 1998, XVII/ 332

¹⁹ Janes, *age*, 123

²⁰ Warren Thomas Smith, *age*, 521

BİRİNCİ BÖLÜM

SAİNT AZİZ AUGUSTİNUS'UN HAYATI

1.1.SAİNT AZİZ AUGUSTİNUS'UN HAYATI VE YETİŞTİĞİ ORTAM

Augustinus'un doğduğu coğrafya M.Ö. II. yüzyıllardan itibaren Roma Krallığının yönetiminde olan, önemli ticaret ve liman şehirlerini içinde bulunduran Kuzey Afrika Bölgesi'dir. Roma İmparatorluğu'nun yönetiminde olduğu dönemde Afrika'nın nüfusu oldukça karmaşık bir yapı göstermektedir.²¹ Çiftçilikle meşgul olan halk Berberiler ve Fenikelilerden oluşmaktaydı. Limanları ve ticaretle uğraşan kentleri tercih etmiş kişilerde ise genellikle Grek Dili ve Grek Kültürü hâkimdi. Fakat resmi yazışmalarda, askeri alanda, idari teşkilatta kullanılan dil Latinceydi. Eğitimde sıklıkla kullanılan dil Latinceydi. Augustinus'un dünyaya geldiği bölgeye de Latin Kültürü egemendi. Roma hâkimiyeti altındaki Afrika, yerel halk kültürü ile birlikte Roma ve Yunan Kültürlerini de içinde barındırmıştır.²²

1.1.1. Çocukluğu

Augustinus, 13 Kasım 354'te Kuzey Afrika'da günümüz Cezayir sınırları içerisinde bulunan Annaba (Hippo) yakınlarındaki Souk–Ahras (Numidia) vilayetine bağlı Tagasta Kasabası'nda doğmuştur.²³

Ailesinin durumu o dönemin şartlarına göre iyi düzeyde değildir. Baba Patricius, bir pagan iken, anne Monica Hristiyanlığa iman etmiş dindar bir kadındır. Hristiyanlığın samimi bir inananı olarak Augustinus'a bu dinin şartlarını ilk öğreten annesi olmuştur.²⁴

Din noktasında farklı kutuplarda olan aile bireylerine rağmen Augustinus özgür bir din anlayışı ile büyütülmüş herhangi bir baskı altına alınmamıştır. Gerek babası gerekse annesi aynı hoşgörüyü çocuğu için göstermiştir. Tahminlere göre

²¹ Janes, *age*, 118

²² Fatih Yeşilyaprak, *Aziz Augustinus Ve Asli Günah Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004,23

²³ Gökberk, *age*,152

²⁴ G.Skırbeek & N.Gilje, *age*, 152

Augustinus'un biri kız biri erkek olmak üzere iki kardeşi vardır. Baba hariç tüm aile Hristiyanlığa inanmaktadır. Baba din olarak farklı olsa da hoşgörü sahibidir ve aile fertlerinin din konusundaki görüşlerine saygı duymaktadır. Buradan anlaşıldığı üzere Augustinus dini seçim konusunda hoşgörülü bir ailede yetişmiş, tercihinine saygı duyulmuş, bu nokta onun iradesine bırakılmış ve iradesi elinden alınmamıştır.²⁵

Augustinus'un dini anlayışında ki bu farklılaşmalar belki de bu rahatlıktan kaynaklanır. Augustinus o dönemlerde babasının ölmesinden sonra, 16-17 yaşları civarında, Tagas kasabesindeki yerel bir okula yazdırılır. Ailesinin amacı hitabet sanatı öğrenmesidir.²⁶ Bu onun gelecekteki yerini makamını belirleyeceği için önemlidir. Ailesinin maddi durumu yeterli olmasa da gücünü okuyarak alacağından dolayı oğullarını okutmuşlardır. Roma kültürünün hâkim olduğu bir dönemde, Roma tarzı eğitim alır. Eğitim hayatını başarıyla devam ettirir. Latin kültürü ve edebiyatı üzerinden kariyerini tamamlamıştır.²⁷

Augustinus, Tagasta'da eğitimini tamamladıktan sonra daha kaliteli bir eğitim için yakında bulunan Madaura kentine gitmiştir. Bir süre burada eğitim gördükten sonra başarıyla mezun olmuştur. Eğitimini bitirdikten sonra boş geçen bir yılın sonunda babasının ölümü üzerine tekrar Tagastaya dönmüştür.²⁸

Çocukluğu şehir hayatında geçen Augustinus bu dönemde farklı alanlara yönelir. Güzel sanatlar ve matematik üzerine eğitim alarak bilgi hazinesine yeni kazançlar sağlamıştır. Üniversiteyi Kartaca'da okumuştur. Gençlik döneminde aileden uzak kalmıştır.

1.1.2. Gençliği

Hortensius Çiçero'nun yazmış olduğu bir eserdir. Bu eser Çiçero öğretisini anlamak, tanımak adına o dönemde okullarda öğretilmiştir. Bu eser bir süre Augustinus'u düşünce âleminde meşgul etmiştir. Okulda işlenen ders programı, Augustinus'un, namını çok duyduğu ve herkesin diline hayran kaldığı Çiçero'nun

---

²⁵ G.Skırbeek & N.Gilje, *age*, 155

²⁶ Janes, *age*, 119

²⁷ Janes, *age*, 122

²⁸ Birand, *age*, 132

“Hortensius” adlı eseriyle tanışmasına vesile olur.²⁹ Aslı kaybolan bu eser felsefeye davet kitabıydı. Sık sık felsefeyi ve bilgeliği öneren bu yapıt Augustinus’un tüm beğenilerini değiştirdi. Bütün yönelme ve istekleri bambaşka bir hal aldı. Bu yerden sonra, ebedi bilgeliği araştırmaya başladı. Bu eser onu derinden etkileyerek zihni hareketlerine credit bir yönelim verdi.³⁰

On dokuz yaşlarında tanıştığı bu kitabın Augustinus için üslubundan ziyade anlamı önemlidir.³¹ Bir anda tüm fikirleri değişir. O artık sefahat zinciriyle bağlı değildir. Aklın ışığıyla hareket etmeye başlamıştır. Çiçero, Hortensius ’ta felsefeyi etkileyicilik aleti amacıyla kullananları tenkit etmekte, hatalarını felsefe ile saklamaya çalışanları sert bir üslupla yermektedir. Bu sebeple sahte, boş, aldatıcı sözlerin ve yapmacık davranışların felsefeye aracı edilmemesi için insanlara davette bulunmuştur.³²

Felsefenin bu basit işlere alet edilmemesi gerektiğinin koruyuculuğunu üstlenecektir. Çiçero bu yapıtında, farklı Yunan düzenlerini inceleyerek sonuçta Sofistlerin boş inceliklerini reddetmiş ve Platon geleneğine dikkati çekmiştir. Ayrıca, nefsanî istek ve diğer maddi arzularla mutluluğa gidilemeyeceğini, tam tersine mutluluğun aklın gerçek doğruya yöneltmesiyle elde edileceğini ifade etmiştir.³³

Bu eser Augustinus’a bilgeliği sevdirmiştir. Ona ışık tutmuştur. Bu ışıkla ilk olarak Hristiyanlık dinine ait olan Kutsal Kitabı araştırmaya yönelmiştir. Bu süreçte Kutsal Kitabın belagati ile Çiçero’nun eserlerini kıyaslama yoluna gitmiş ve açığa çıkan farktan rahatsız olmuştur. Ona göre elindeki Kutsal Kitabın, M.Ö. II. yüzyılda yarı eğitilmiş Hristiyan din âlimleri tarafından deneyimsiz çevrileri ve muhtevasının karmaşık ve anlaşılmasız cümlelerle dolu olması gibi sebepler Augustinus’u dinden uzaklaştırmıştır. Bundan dolayı öğrencilik yıllarında Hristiyanlığa bakışı çok sert olmuştur. Hristiyanlığı, zekâsı ve kapasitesi düşük insanların meydana getirdiği bir din olarak değerlendirmiştir.³⁴

Bunun sebebi o dönemde çevrilen Kitab-ı Mukaddes’in acemi çevrileridir. Bu çevriler içinde birçok çelişkiyi de barındırır. Bu belirsizlik onun Hristiyanlığı küçümsemesine sebep olmuştur. Hristiyanlığın basitliği karşısında Augustinus başka din

---

²⁹ Janes, *age*, 120

³⁰ Yeşilyaprak, *age*, 27

³¹ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev; Dominik Pamir), Kaknüs Yayınları, Ocak, 2007, 56

³² Augustinus, *İtiraflar*, (Çev; Dominik Pamir), 56

³³ Yeşilyaprak, *age*, 27

³⁴ Yeşilyaprak, *age*, 27

arayışlarına yönelir. Aslında onun bu arayışı din üzerine değildir. Augustinus'ta tanrısal aydınlanmanın zaman almasının nedeni etkisiz çevriler ve bu dinin öncülüğünü yapan kişilerin etkisiz ve donanımsız oluşu görülür.³⁵

1.1.3. Maniheizme Yöneliş

Augustinus aklında bulunan sorularına mantıklı cevaplar aramakta kalbinin de bu aradığı cevaplara ısınmasını istemektedir. Böylece mani dinine yakınlaşmaya başlar. Mani kendisine bu dünyadaki kötünün nerden geldiğini açıklıyor gibi geldi.³⁶ Manihesitler Augustinus'un içinde bulunduğu bunalım sürecinden faydalanmaya çalışır ve Çiçero'nun ortaya koymuş olduğu fikirleri ancak kendilerinin anlaşılır kılacakları iddialarında bulunmuşlardır. Çiçero'nun eserleri aracılığıyla Yunan felsefesi sistemleri hakkında fikir sahibi olan Augustinus yaklaşık yirmi yaşlarında, Hristiyanlıktan bütünüyle uzaklaşarak Maniheizm benimseyecektir.³⁷ Tüm bunların yanı sıra Maniheizmi benimsemesinde ki en önemli gerekçe onun psikolojisinde yatmaktadır. Annesinin koyu bir Hristiyan, babasının ise pagan olması her şeyden önce onun ruhuna "Tanrısal alan"ın bölünebileceği ve farklı Tanrılar tarafından ortaya konulabileceği şuurunun tohumlarını atmıştı.³⁸

Dört yıl Kartaca da eğitim aldıktan sonra Tagas'a geri döner. Burada ders vermeye başlar. Bu süreçte bir zaman astrolojiye merak salar fakat bu kısa sürer.³⁹ Augustinus yine bu sürede çok sevdiği bir dostunun ölümü ile sarsılmıştır. Bu yüzden dostunun hatıralarını anımsamayacağı yerlere gitmek istemiştir. Tagas'tan Kartaca'ya geçer. Burada hocalığına devam eder.⁴⁰

25-26 yaşlarında Aristoteles'in Kategorileri eserlerini incelemiştir. Güzel sanatlar alanında ki kitapları okumuş; Geometri, Müzik ve Matematiği, hiç kimseden destek almadan anlayabilecek seviyeye gelmiştir.⁴¹ Tüm bunların sonunda Augustinus

---

³⁵ Janes, *age*, 133

³⁶ Gökberk, *age*, 153

³⁷ Ahmet Cevizci, *Ortaçağ Felsefesi Tarihi*, Asa Kitabevi, 2 Basım, Bursa, 2001, 50

³⁸ Yeşilyaprak, *age*, 28

³⁹ Janes, *age*, 121

⁴⁰ Janes, *age*, 132

⁴¹ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev; Dominik Pamir), 76-89

Maniheizmi açıklayıcı bulduğu ve kılavuz edinilebileceğini düşündüğü için dine girmiştir. Böyle bir ruh hali içerisinde iken maniheizmin esintisine kapılmıştır.⁴²

Maniheizmin sorularına cevap niteliğinde olduğu sanmış ya da o bu umutla bu dini denemeye çalışmıştır fakat zihni hala karışıktır. Henüz aydınlanmamıştır. Yaptıkları açıklamalar ile dönemin bilim bulguları arasında oldukça fark bulunmaktaydı.⁴³ Bu çelişkiler onun bu dine şüpheli bir duruş sergilemesine sebep oldu. Dünya ve yaratma konularındaki fikirleri hiç gerçekçi değildi. Kendini Tanrı'nın elçisi olarak da gösteren Mani hiç samimi gelmemiştir. Maniheizm'e * göre toplum ikiye ayrılıyordu.⁴⁴

Bu farklılığı üst ve alt veya seçilmiş ve avam şeklinde ifade edebiliriz. Üst tabakaya ait olmak için evli olmayış mutlak şarttı. Bekârlık seçilmişliğin ana taşıydı. Manihesitler, evliliği veya gayri meşru ilişkiyi şeytanın birer davetiyesi olarak düşündükleri için bu yaşam tarzını onaylamıyorlardı. Bu yüzden Augustinus dinin ötesinde kaldı. İlerlemek, yükselmek istese bile kabul edilmeyen birlikteliği nedeniyle hep alt sınıf bir insan konumunda kalmaya mahkûmdu.⁴⁵

Augustinus'a göre bu dinin başındakilerin, sorulara cevap vermemesi onları alt tabakadan farksız kılıyordu. Bunlardan dolayı Augustinus şüphe içine düştü. Augustinus her şeyi sorgulamaya başlar. Bu içindeki şüpheler sürerken Roma'ya ve ardından Milano'ya geçer. Bu dönemleri Augustinus'un olgunluk çağına tekabül eder.⁴⁶

Olgunluk çağlarında Hristiyanlığa yönelmiştir. Roma'da az da olsa halen maniheizmin etkileri Augustinus'un üzerinde etkisini gösterir. Çünkü yıllarını verdiği bir dinden bir anda çıkamayacaktır. Augustinus'a göre Tanrı'nın insan vücuduna girmesine akıl erdiremediği için de Hristiyanlığa mesafeliydi. O, büyük olasılıkla geçmişten kalan maniheist inançla Tanrı'yı yalnızca maddi bir varlık olarak tahayyül ediyordu. Ona göre yalnızca maddi şeyler varlık âlemindeydi ve Tanrı da maddi bir

---

⁴² Augustinus, *İtirafı*, (Çev; Dominik Pamir), 59

⁴³ Janes, *age*, 122

*Maniheizm: M.S. 3.yy da Mani tarafından kurulan gnostik bir dindir. Maniheizm. Işıklı karanlık arasındaki mutlak bir düalizm esasına dayalıdır. Dinin temel hedefi, insanın yaratılışı öncesi mitolojik dönemde ışık ve karanlık arasında meydana gelen savaşta karanlığa tutsak düşen ve her varlıkta mevcut olan ışık ruhlarını kurtarmaktır. (Bkz. Gündüz, "Maniheizm", (D.İ.S.), 245-246).

⁴⁴ The Augustinian, *Tradition*, Ed: Garth B. Matthews, University of California Press, USA 1999, XVII.

⁴⁵ Yeşilyaprak, *age*, 28

⁴⁶ Janes, *age*, 134

varlık olmalıydı. Bu, materyalizmin değişik bir şekliydi. Bu düşünceler onu kötünün de maddesel bir cevher olduğu inancına yöneltmişti.⁴⁷

Roma da işler pek parlak gitmeyince oradan Milano'ya geçer bunun sebebi ise aldığı bir iş teklifidir. Milanodayken Roma Valisi'nin bir söz bilimci profesör aradığını duyacaktır. Oluşan boşluğu doldurmak ve hayatına tekrar dönmek adına ve yakın çevresindekilerin de ısrarıyla bu göreve talip olacaktır. O da hünerini göstererek valinin önünde vermiş olduğu güzel bir nutukla Milano'ya gitmeye hak kazanmıştır.⁴⁸

2.2. SAİN AZİZ AUGUSTİNUS'UN HRİSTİYANLIKLA TANIŞTIKTAN SONRAKİ YAŞAMI

1.2.1. Maniheizm'den Ayrılış

Milano'ya yerleşen Augustinus bölgenin ünlü piskoposu Aziz Ambrosius'u ziyaret etmeye başlar. Onun iyi bir hatip olduğunu duymuştur. Bu ziyaretler onun bilgisini anlamak içindir. Fakat belagatinin çekiciliği ve söylediklerinin Augustinus'a mantıklı gelmesi giderek onu cazibeli hale getirmiştir. Yine Hristiyanlığa uzaktır. Halen içinde baskın olan şüphelerden dolayı münhezimden ayrılma kararı alır. Çünkü Hristiyanlık ona kıyasen daha mantıklı gelmiştir. En önemlisi de kalbine daha sıcaktır.⁴⁹

Milano'dayken annesi, gayri resmi eşi, oğlu ve birkaç arkadaşı da Milano'ya gelir. O dönemlerde İsa'nın Tanrı olmasını ve Tanrı suretinde yaratılmasını bir türlü kabullenemiyordu. Sürekli olarak kafasını meşgul eden ve anlam veremediği bu tür meseleler onun Hristiyan olmasını geciktiriyordu.⁵⁰

Annesine göre yeni bir kadın, resmi bir temel ve çevresinin değişmesi onu kurtaracaktır. Augustinus, artık Tanrı'nın var olduğuna karşı sıcak bir tutum içindedir. Her şeyi onun yarattığını kabul eder. Kötülük meselesi kendisi için halen bir problemdir. Hristiyanlığa yöneldiği bu zamanda Neo-Plâtoncuların kitaplarıyla tanışır ve bu eserleri incelemeye başlar. Bu akım Hristiyanlığın fikirlerini destekleyici bir yapıya sahiptir. Bir nevi yansıması gibidir. Plotinos'un eserleriyle beraber bu felsefeye

---

⁴⁷ Yeşilyaprak, *age*, 28

⁴⁸ Janes, *age*, 131

⁴⁹ Yeşilyaprak, *age*, 30

⁵⁰ Janes, *age*, 123

merakı artar ve yaşamında önemli bir rol oynar. Plotinos'dan sonra kötülük problemine kendi çabalarıyla bakmaya çalışır. Yönelimiyle beraber kötülük meselesini de anlamaya başlar.⁵¹

Augustinus, kendinden önceki filozofların üzerine konuşmuş oldukları kötülük problemine yeni metotlar uygulayarak kendince çözmeye çalışacaktır. Buna göre; Varlık âleminde olan her şey iyidir. Kötülük ise töz değildir. Töz olsaydı iyi olurdu. Bütün varlıklar iyi olarak varlık âleminde yaratılmış olduğundan, başka bir töz yoktur. Her varlık iyi olduğundan var olan her şey iyidir. Tanrı tüm varlıkları iyi olarak yaratmıştır.⁵² Augustinus artık kötülüğün ne olduğunu kavramış ve onun bir töz olmadığını farkına varmıştır. Augustinus'a göre farklı açıdan kötülük, yüce tözden yüz çeviren gururlu bir buyruğun ahlak bozukluğudur.⁵³

Buraya kadarki süreçte birçok filozof ve akımın etkisine uğramıştır. Hristiyanlığa olan meyli de bir o kadar artmaktadır. Özellikle Platon'un İdealar Kuramıyla birlikte Augustinus'un gerçek anlayışı maddeden madde üssü bir alana doğru yönelir. Hakikati orada yani maddenin ötesinde aramaya başlar. Platonun eserleriyle beraber bu şüpheli tavrı yerini sakin bir inanma, üst olanı arama, teslimiyete doğru bir ilerleyiş alır. Özellikle Platoncu filozofların kitaplarını okuyarak gerçeği, görünen nesnelere dışında aramayı öğrendiği ve Tanrı'nın görünmeyen niteliklerini mahlûkat aracılığıyla fark eder olduğunu belirtmektedir.⁵⁴

1.2.2. Hristiyanlığa Yöneliş

Augustinus'un hayatı oldukça inişli çıkışlı devam eder. Hem sağlam bir inanış peşindedir; hem mevki istemektedir. Augustinus Patristik dönemde yaşamıştır. Bu dönem Platon'un eserlerinin hâkimiyet sürdüğü bir dönemdir. Milano'da geçen bu zamanla beraber onun zaaflarında azalmalar daha doğrusu zayıflamalar olmaya başlar.⁵⁵ İncil ona anlaşılır ve anlamlı gelmeye başlar. Bununla beraber duyduğu, dinlediği dindar kişilerin tecrübeleri, hayat hikâyeleri onu derinden etkilemeye başlar ve hayatına yön vermeye başlar. Böylece Kutsa Kitaba ve Hristiyanlığa doğru yol alır.⁵⁶

---

⁵¹ Janes, *age*, 133

⁵² Augustinus, *İtirafılar*, (Çev; Dominik Pamir), 154-156

⁵³ Yeşilyaprak, *age*, 33

⁵⁴ Augustinus, *İtirafılar*, (Çev; Dominik Pamir), 160

⁵⁵ Janes, *age*, 124

⁵⁶ Augustinus, *İtirafılar*, (Çev; Dominik Pamir), 199

1.2.3.Vaftiz Oluşu

Hristiyanlığa olan bu yöneliş kendisine birçok noktadaki soruların cevaplarını vermiştir. Bu zihinsel yoğunlukla Kutsal Kitaptan rastgele sayfalar açıp çıkan sonuca göre Hristiyanlığa girmeye karar verir. Bu zihinsel yoğunlukla, bir vicdan muhasebesi içerisinde evinin bahçesinde dolaşırken dışarıdan bir ses duyar. Genç bir kızın şarkı edasıyla “Al oku, Al oku” dediği bu ses zihnini faaliyete geçirir. Yapacağı tek bir şeyin olduğunu düşünmektedir. Bu ise, Kutsal Kitabı açmak ve gözüne ilk ilişen bölümü okumaktır. Öyle de yapmış ve denk gelen ilk yeri okumuştur. Gözüne ilk çarpan ayetlerde dünyasal arzu ve isteklerden uzak durulması gerektiği belirtilmektedir.⁵⁷

Kutsal Kitabın devamını okumaya gerek duymayan Augustinus, bu kadarının yeterli olduğunu düşünmüş, uzun zamandır arayışta olduğu şeyin kıvılcımlarını bularak içinde bulunduğu karanlıktan kendince kurtulmuştur. Hristiyanlığa girmeye karar vermiştir. Bu haberi yakın dostu Alypius’a anlatmıştır. Bir süre önce kendisinin de böyle bir olay yaşadığını söyleyen Alypius, Onunla birlikte Hristiyan olmaya karar vermiştir.⁵⁸ Dine geçiş onu dünyevi arzularından uzaklaştırır. Bundan sonra çalışma hayatındaki ağır şartlar nedeniyle zorlanır ve hastalığı baş gösterir. Nefes almakta güçlük yaşar göğsünde ağrılar başlar bu da belagat olan mesleğini bırakmasına sebep olur. Hristiyan olan Augustinus oğlu ve arkadaşı vaftiz olmak için yola koyulacaklardır.

Milano’da 387 Yılı’nın ilkbaharında Paskalya Arifesinde Aziz Ambrosius’un eliyle üçü de vaftiz oldular.⁵⁹ Augustinus’un dindar olması bir anda meydana gelen bir olay değildir. Kişisel olarak yaşadığı sorunlarla geçen inişli çıkışlı bir süreçten sonra Hristiyanlık Dini’ni kabul etmiştir.⁶⁰ Bundan sonra Hristiyanlık için çok önemli bir kişilik olacaktır.

Hristiyanlıkla beraber hayatı değişir. Kalam becerisini Hristiyanlığı savunma yolunda kullanacaktır. Augustinus Hristiyan olduktan sonra ilk olarak din adamlığı ve bölge piskoposluğuna getirilmiştir. Bundan sonra Augustinus fikirlerini dinine adar,

---

⁵⁷ Yeşilyaprak, *age*,34

⁵⁸ Janes, *age*, 125

⁵⁹ Augustinus, *İtirafılar*,(Çev; Dominik Pamir),200

⁶⁰ Augustinus, *İtirafılar*,(Çev; Dominik Pamir),200

halkına yol gösterici olmaya çalışır ve Hristiyanlığın yayılması, tanınması için çalışır. Tagasta 'ya döner. Yaşının ilerlemesi ve hayatın yoğunluğunun ağır gelmesi artık dayanılmazdır.

Tagasta da bir süre kalmıştır. Tanıştığı dinin hakikatleriyle harmanlanmaya çalışan Augustinus Hippo Kilisesi tarafından kiliseye davet edilir. Burada din adamı olması istenir. İlk etapta bu görevi kabul etmez çünkü kendisini hem bu göreve yeterli hissetmez hem de sağlığı açısından rahatsız olduğu için yapamayacağını düşünür, fakat sonradan kabul eder. Bunu kabul etmesinin sebebi, en iyi arkadaşı Nebridius'un ve tek evladı Adeodatus'un 389 yılında ⁶¹ Beklenmedik bir şekilde hayatlarını kaybetmelerinden dolayı içine girdiği üzüntüden kurtulması için iyi bir sebeptir.⁶²

Augustinus, 391 yılında oy birliğiyle Kiliseye rahip olarak atanır.⁶³ Kilisenin bahçesinde manastır yaptırır ve burada dindar insanlar yetiştirmesi için uğraşır ve bu amaç doğrultusunda bu manastıra yenilikler getirir. Rahibe ve rahipleri ayırır. İkisi için de iki farklı bina yaptırır. Resmi olmasa da piskopos yardımcılığı yapar. Bu mevki değişikliği kendisi hakkında asılsız haberlerin şüphelerin de doğmasına sebep olur. Kilise içindeki zıt gruplar özellikle Augustinus'un geçmişi üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bu kişiler Augustinus'un sahte bir Hristiyan olduğunu düşünüyorlar, maniheist geçmişiyle birlikte onu açığöz ve sinsî karakterli bir kişi olarak görüyorlardır.⁶⁴

Bu yaşanan kargaşa Augustinus'un iman üzerine yapmış olduğu etkileyici bir konuşma ile giderilmiştir. 395 yılında resmi olarak piskopos yardımcılığına atanır. Hippo Piskoposunun yaşı bir hayli ilerlemiş ve yaşlılık kapıya dayanmıştır. Vazifesini yapamamaktadır. Bundan dolayı görevi bırakmaya karar verir. Yerine düşündüğü tek kişi Augustinus'tur. 396 yılında görevi Augustinus'a devreder.⁶⁵ Augustinus dini arayan halkın sorunlarına cevap veren lider vasıflı bir kişilik olarak görülmektedir. Böylece baş sorumluluğa getirilir. Bu makama gelen Augustinus ilk olarak Manihaizm'le savaşımaya karar verir. Sadece Maniheizm değil birçok akımla bu savaşı sürdürür.

O dönemde insan, evren, Tanrı, konularında her insanın farklı görüşü her akımın farklı tezi bulunmaktadır. Bu durum ise oldukça karmaşık bir bilgi sürecini

---

⁶¹ Yeşilyaprak, *age*, 40

⁶² Sharon M. Kaye-Poul Thomson, *On Augustinus*, Wadsworth/Thomson Learning, USA 2001, 2

⁶³ Yeşilyaprak, *age*, 36

⁶⁴ Chadwick Henry, *Augustine*, Oxford University Press, Oxford 1991, 6

⁶⁵ Janes, *age*, 126

gösterir. Augustinus da Hristiyanlığı temsilen tüm bu karmaşık konulara yazdığı kitaplarla cevap vermiştir. Zaman zaman makamını kullanarak çeşitli görüşlere sahip grupları zaman zaman kişileri mahkûm ettirmiştir.

Burada dikkati çeken nokta şudur ki; fikir özgürlüğünün söylendiği bir ortamın aslında var olmayışıdır. Hristiyanlığa gelen en ufak bir eleştiri durumunda hemen tepkilerin oluşması aslında özgür düşünce ortamından yoksun oluşunu ortaya koyar. Bu da kutsal sayılan bir din için pek de güzel sayılabilecek bir şöhret değildir. Eleştiriye açık olmak onlar içinde kendini ispatlamak asıl var oluşun sağlam temellerini işaret eder. Aksi halde zorbalıktır. Zorla insanlara kendini kabulden başka bir şey olamaz. Bunu yapanın ise en iyi din olan Hristiyanlığın savunucusu olması tabii çelişkilidir.

Augustinus'un son dönemleri Roma'nın da çöküş dönemine denk gelir. Roma o zamanlar işgal altındadır. Augustinus yaşadığı toprakların bu sekarat anında halkına dini hatırlatarak ve onlara destek vererek onları ayakta tutmaya çalışmaktadır. Hippo'nun 430 yılında kuşatılması sırasında Augustinus hastalanmıştır. Yatağa kısmen mahkûmdur.⁶⁶ Hem yaşının verdiği fiziksel gerileme hem de rahatsızlığın bu yaşlılık sürecine kuvvet vermesiyle sürekli yatmaktadır daha doğrusu genelde yatağında vakit geçirmektedir. Yaşının son demlerinde belki de son soluklarını almaktadır.⁶⁷

Son zamanlarını yalnız kalmayı arzulamakla geçirir. İnsanların kalabalığından uzaklaşmıştır. 28 Ağustos 430 yılında vefat etti. Augustinus dünyada 76 yıllık bir hayat tecrübesi geçirir. Bu ömürde inişlerle çıkışlarla birçok evreden geçer. Onun hayatını evreler şeklinde kaleme alan yazarlar vardır. Örneğin "Paul Tillich, Augustinus'un hayatını sekiz kısma ayırmıştır. Bu kısmın ilk basamağını Augustinus'un küçükken annesinden aldığı dini eğitim meydana getirir. İkincisini Çiçero'nun Hortensius 'undan aldığı ilhamla mutlak olanı bulma isteği teşkil eder. Bir sonraki dönem ise maniheizmin çatısı altında geçirdiği zamanı kapsar. Dördüncü kısımda şüphe temelli septik süreci kapsar. Beşinci dönemde Augustinus Neo-Plâtoncu'dur. Bir sonraki kısımda kilise otoritesini kabul ederek Hristiyanlığa girmiştir. Yaşamının yedinci kısmında ise azizler ve keşişler tarafından temsil edildiğine inanılan Hristiyan mistik süreci oluşturur. Sekizinci kısmı ise, Plâtoncu ve Neo-Plâtoncu felsefe kadar doğrudan etkide bulunmasa da Aristo'nun Augustinus üzerinde bıraktığı dolaylı izlenimi kapsar.⁶⁸ Augustinus,

---

⁶⁶ Janes, *age*, 127

⁶⁷ Yeşilyaprak, *age*, 40

⁶⁸ Yeşilyaprak, *age*, 37

390'ların başından itibaren tüm gayretini ve ilmini Hristiyanlığın ve Kilise'nin hizmetine adanmıştır. Ömrünün yaklaşık 40 yılını bir din adamı olarak geçirmiştir.⁶⁹

Hristiyan olduktan sonra, Kutsal Kitaba ve Hristiyanlığa olan inancı geçmişteki tüm deneyimleri geride bırakmıştır. Din değiştirdikten sonra geçmişte elde ettiği bilgi birikimini dinin faydasına kullanmaya başlamıştır. Piskopos olmasının ardından bir daha Kuzey Afrika'yı bırakmamıştır. Sadece birtakım işler sebebiyle İtalya'ya ziyarette bulunmuştur.⁷⁰

Kilise liderleri Augustinus'un gösterdiği kayda değer çalışmalarından dolayı ve Hristiyanlığa katkılarından ötürü ölümünden kısa bir süre sonra onu "Aziz" olarak anmışlardır. Dine adanmış bir ömrün sermayesiyle kabre giden bir adanmışlık hikâyesi gibi olsa da aslında bu noktaya gelinceye dek verilen fikir yolculuğu kolay değildir.

Augustinus Hristiyan ve Hippo'nun piskoposu olarak hayatının sonlarına doğru temsil ettiği dini otoriteye karşı gittikçe mutlak bir itaat taraftarlığı ile beraber felsefenin bilhassa Plâtonculuğun dostu olarak kaldığını görüyoruz.⁷¹

1.3. SAİNT AUGUSTİNUS'UN ESERLERİ

Batı Hristiyanlığı içinde bulunduğu dönemde birçok saygı değer din adamı yetiştirmiştir. En ünlü din adamlarından birisi de şüphesiz Augustinus'tur. Augustinus, yaşadığı çağın entelektüel kişiliği olmakla beraber, ilahiyatçı kimliğiyle de çok sayıda eser yazmıştır. Bu eserler dönemine ışık tutan ve Orta Çağ felsefesini, görüşünü anlamamıza kolaylık sağlayan kılavuz niteliğindedir. Eserlerinin hepsi dil olarak Latince'dir. Manihaizm'in etkisinde iken yapmış olduğu çalışmanın haricinde eserlerinin tamamını Hristiyanlık dinine girdikten sonra oluşturmuştur. Günümüze ulaşan eserleri M.S. 386'da din değiştirme sürecinden başlayarak M.S. 430'da ölümüne kadar olan zaman aralığında yazmış olduğu kitaplardan oluşmaktadır. Augustinus'un eserlerindeki ana tema Hristiyan teolojisi, Hristiyanların yaşam tarzı, Tanrı ve insanın doğası, kötülük

---

⁶⁹ Janes, *age*, 141

⁷⁰ Yeşilyaprak, *age*, 38

⁷¹ Weber Alfred, *Felsefe Tarihi*, (Çev. H. Vehbi Eralp), 3. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1964, 128

problemi, özgür irade, gerekircilik, savaş, insanın saldırgan doğası, sosyal yaşam ve siyasi düzenin temelleri, kilise doktrini gibi konuların oluşturduğu bir bütündür.⁷²

Genel olarak eserlerini Hristiyanlığı benimsedikten sonra yazan filozofun din öncesinden fazla bir eserinin olmaması onun tamamen dinsel görüşle bakıyormuş gibi anlaşılmasına sebep olabilmektedir. Filozof bu konuma gelebilmek için birçok görüş akım ve filozofun eleğinden geçmiştir.

Augustinus eserlerini başlıca üç kısma ayırabiliriz. Bunlar; kitapları, mektupları ve vaazlarıdır. Felsefi gayretlerini içeren dokümanlar daha çok kitaplarındadır. Augustinus'un erken dönem çalışmaları hem muhteva hem tarz bakımından daha çok felsefe ağırlıklıdır. Sonrakiler ise daha çok kör inanç ağırlıklı dini eserlerdir. Augustinus'un en önemli iki yapıtı "*İtiraflar*" ve "*Tanrı Devleti*"dir. Bunlardan başka birçok alana seslenen eserleri de mevcuttur.⁷³

1.3.1. İtiraflar

Birincil kaynaklar her zaman birinci dereceden bilgilere ulaşmamızı sağlar. Nitekim Augustinus'un kaleme almış olduğu "*İtiraflar*" adlı eseri de bize kendisinin birinci dereceden ifadelerine ulaşmamızı sağlayan eseridir. Augustinus'un yaşamını, en iyi şekilde, kendisinin yazdığı bir eserden, İtiraflar "*Confessiones*" isimli eserinden öğreniyoruz. İtirafların dünya edebiyatında özel bir önemi vardır. Bu eserin, dünya edebiyatında ilk gerçek otobiyografi olduğu söylenebilir.⁷⁴

Yeni Plâtoncu bir düşünürün eseri olarak İtiraflar dini felsefede gelenek haline gelen dualar şeklinde yazılmıştır. İtiraflar bir insanın iç dünyasının manifestosudur.⁷⁵

İtiraflar, onun Hristiyan oluncaya dek süregelen hayat hikâyesini kendi yorumuyla kaleme aldığı bir yapıttır. Bu onun en önemli eseridir. M.S. 400 yılında oluşturulan İtirafların dünya edebiyat kaynaklarında önemli bir yeri vardır. Bu eser, dünya edebiyatında yazılan ilk büyük ve gerçek öz yaşam öyküsü olarak kabul edilmektedir.⁷⁶

⁷² Öner Emine Saadet, *Augustinus'un Tanrı Devleti*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı, İstanbul, 2008,6

⁷³ Yeşilyaprak, *age*, 48

⁷⁴ Aster, *age*, 362

⁷⁵ Öner, *age*, (İtiraflar 10. Kitap, 24), 31

⁷⁶ Yeşilyaprak, *age*, 49

Eser kendisi tarafından kaleme alındığı için kendi görüşlerini anlamamız açısından yansıtıcı bir ayna görevini görmektedir. Bu da bize birincil bir kaynaktan bilgi edinme kolaylığı sağlayacaktır. Bir iç muhasebe niteliği taşıyan bu eser ismi gibi itiraflar gerçeğinin kelimelerle somutlaşmış halidir. Tanrıyı buluncaya kadar geçirmiş olduğu inişli çıkışlı yaşamını ele almıştır.

Augustinus, 10. Kitap'a kadar olan bölümde Hristiyan olana kadar olan süreci ayrıntılı bir şekilde anlatır. Son 4 kitabında ise zaman, bellek, inayet gibi konularla ilgili ifadelere yer vermiştir.⁷⁷ İtiraflar 'da Augustinus, Çiçero'nun Hortensius adlı yapıtından yola çıkarak kendisinde açığa çıkan kutsal duyguları çözümler.⁷⁸ Burada pişmanlıklarının, ümitlerinin gerçeği bulmak için çektiği ıstırapın derin bir ruh çözümlemesi vardır.⁷⁹

Geçmişte ve şimdiki zamanda yapmış olduğu günahlardan dolayı tövbe eden ve bu tövbesinden dolayı Tanrı'ya şükreden birçok günahkâr bulunmaktadır. Augustinus bu eserinde dine kavuşma hikâyesini, yaşadığı her durumu tüm samimiyetiyle, içsel ve dışsal tecrübelerini Tanrı'ya atfederek haykırışı, yalvarışı şeklinde arz eder. Bir iç muhasebe örneğidir. Diğer yandan bu yapıtta insanlara dolaylı olarak dünya hayatına dair bir sesleniş ve uyarı vardır. Buna göre, dünya hayatına merak, hayatta pişmanlık yaşadığımız veya yaşayacağımız sonuçlara sebep olur. Augustinus, eser incelendiğinde bunları yaparken felsefeye başvurmaktan da geri durmaz.⁸⁰

Saint Augustinus'un salt felsefesini yapıtı İtirafların IX. kitabıdır.⁸¹ Kısacası İtiraflar ruhun Tanrı'yla konuştuğu diyalogdur. Bu eser insan için yolun neresinde olursa olsun dönebileceğinin apaçık bir kanıtıdır. Augustinus'un büyük dönüşümünün delilidir. Bu eser insanlığa armağan ettiği baş yapıttır. Ben kavramından sen (Tanrı) kavramına olan yolculuğun serüvenidir.

---

⁷⁷ Yeşilyaprak, *age*, 49

⁷⁸ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev; Dominik Pamir), 55

⁷⁹ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev: Dominik Pamir), 56

⁸⁰ Yeşilyaprak, *age*, 50

⁸¹ Bertrand Russel, *Batı Felsefesi Tarihi Ortaçağ*, (Çev Muammer Sence), 6 Baskı, Say Yayınları, 1997,65

1.3.2. Tanrı Devleti

Augustinus'un Tanrı Devleti (The City Of God) önemli bir eserdir. Tanrı Devleti 22 bölümden oluşmaktadır. Tanrı Devleti eserinin yazılmasına yol açan neden bir tarihi olaydır. O dönemde Roma şehri uzun zamandan beri ilk kez bir Cermen Kabilesi olan Gotlar tarafından işgal edilmiş ve talan edilmiştir. O dönemin dünyası üzerinde çok büyük bir etki oluşturan bu olay, özellikle Roma'da Hristiyanlığın karşısında olan bir akımın oluşmasına sebep olmuştur. Eski Roma tanrılarının terk edilip yerine Hristiyanlığın konulması bu felaketin sebebi olarak gösterilmiştir.⁸² Politeist olan Romalıların Alarik'in Roma'yı istilasından Hristiyanları sorumlu tutması Augustinus'u Tanrı Devleti'ni yazmaya sevk etmiştir.⁸³

Anlaşıldığı üzere dönemin yazarı ve filozofu olan Augustinus toplumsal olaylara kayıtsız değildir. Eserlerinde toplumsal durumları ele almakla beraber bu toplumsal olayların zararlarını hafifletmek amaçlı insanları dinle de tanıştırmaya çabası sergilemiştir. Augustinus, Tanrı Devleti eserini Hristiyanlık için tehlike sebebi olan olumsuz eleştirileri ortadan kaldırmak amacıyla yazmıştır. Bu yapıt Antik Çağ Hristiyanlığının en büyük savunması olduğu gibi aynı zamanda son savunması niteliğini de taşır.

Tanrı Devleti, Tarih Felsefesi anlamında da çok kıymetli bir eserdir. Augustinus'u bu eserinden dolayı tarih felsefesinin kurucusu olarak kabul edenler de bulunmaktadır. Augustinus, eseriyle kendi tarih anlayışını açıkladığı gibi dönemine de ışık tutmaktadır. Dönemini, toplum yapısını, ahlaki boyutunu ve diğer tüm alanlardaki bilgileri kendi diliyle kaydeder. Tanrı Devleti, 413 – 426 yılları arasında yazılmış bir eserdir. Augustinus, bunu Barbar toplulukların Afrika sınırlarına kadar geldiği sıralarda yazmıştır. Tanrı Devleti, insanlık tarihinin çerçevesini belirlemek, insanlığa dini yaymak, insanları dini şuuru kazandırmak için girişilmiş bir çabanın sonucudur. İnsanlığa yaratıcılarının tanıtıldığı, bir eserdir. Augustinus, insanlık tarihini üç büyük kısma ayırır. Bunlar; insanın yaratılışından Asli Günah olayına kadar, Asli Günah olayından Kilise'nin kuruluşuna kadar ve son olarak Kilise'nin kuruluşundan kıyamete

---

⁸² Yeşilyaprak, *age*, 50

⁸³ Öner, *age*, İV

kadar olan dönemlerdir. Augustinus'a göre, genel insanlık evrim tarihinin tarifi olan bu ana kısımlar altı özel kısma ayrılır. Bunlar ise, Âdem'den Nuh'a, Nuh'tan İbrahim'e, İbrahim'den Davut'a, Davut'tan Habil Esaretine buradan da İsa'ya ve İsa'dan sonra kıyamete kadar olan kısımlardır. Âdem'den kıyamete kadar devam edecek olan bu süreç tek seferde olan bir süreçtir. Tanrı Devleti'ne göre âlemin evrim kanunu, Tanrı iradesiyle önceden tespit edilmiştir.⁸⁴

Augustinus kısıtlı doğasının insanoğluna yeryüzünde bir Tanrı Devleti kurma yolunu kapadığı düşüncesindedir.⁸⁵ Siyaset teorisi olarak görünse de bu bir dini inanışın temellendirilmesidir. Hristiyanlık dinini politeizme özellikle de pagan kültürüne karşı savunmaktadır.

Bir bakıma ele alındığında bu eser, filozofun görüşünün bir temellendirmesidir. Kendi dinsel inanışına göre kurmuş olduğu bir varlık âleminini anlatır. Bu âlemde Tanrı egemendir ve her şey ona bağlıdır. İlk Günahın başlangıcından bu yana ruh ile beden, yani tinsel ve tensel egemenlik birbiriyle mücadele halindedir.⁸⁶ Yeryüzü asli günahın cezasının verildiği yerdir.⁸⁷ Tanrı Devleti, idesi bakımından gelecekteki Tanrı şehrinin bütün vatandaşlarından kurulacaktır. Buna karşın Yeryüzü şehri, Tanrı'nın aşağıladığı ve kendi çaplarında mutlu olduklarını sandıkları düşkün insanlardan oluşacaktır.⁸⁸ Yeryüzünde var olan insanlar Tanrı ile Şeytan Devleti'nin birbirlerinden ayrılmalarını, farklılıklarının açığa çıkmasında etkili olan unsurdur. Tanrı Devleti'ne göre Dünyanın yıkılması yani biyolojik olarak süresinin dolmasından sonra Tanrı'nın adalet divanı kurulacak ve Kutsal Mahkeme tüm insanları yargılayacaktır.⁸⁹

Monoteist dinlerde var olan yaratıcının adaletli oluşu düşüncesi ya bu âlemde tezahür edecek ya da din âleminde kurulacak adalet terazilerinde meydana çıkacaktır. Bu karar sonucunda bir yanda Tanrı'ya iman edenler kutsal olarak nitelendirilen "devlet" i kuracaklar öte yandan ise lanetlenmiş dışlanmış insanlar, içinde sonu olmayan bir huzursuzluğun ve talihsizliğin hâkim olacağı kötülüğü, dışlanmışlığı ve

---

⁸⁴ Yeşilyaprak, *age*, 51

⁸⁵ Öner, *age*, İV

⁸⁶ Saint Augustinus, *The City of God*, (Çev: Henry Bettenson), Penguin Books, London, 1984, 1422

⁸⁷ Yeşilyaprak, *age*, 51

⁸⁸ Saint Augustinus, *The City of God*, 477

⁸⁹ Saint Augustinus, *The City of God*, 344, 377

lanetlenmişliği temsil eden şeytan'ın devletini oluşturacaklardır.⁹⁰ Bu iki devletin ayrılması insanlık tarihinin artık sonunun geldiğinin bir sembolü sayılacaktır. Ancak, bu dünya durdukça bu iki devlet tam ve açık bir şekilde biri ötekinden ayrılmamış olduğundan, biri ötekine girmiş durumda olacaklardır. Kiliseye gelince; bu kurum gelecekteki “ kutsal devlet”i hazırlayan bir kuruluştur. Tanrı Devleti'nin yeryüzündeki mümessili kilisedir. Bu düşüncesi ile Augustinus Hristiyan Kilisesi'nin mana ve görevini teorik olarak temellendirmektedir.⁹¹

Eser kilisenin yeryüzünde oluşunu Tanrı'ya bağlayarak tek egemenlik kaynağının yeryüzünde Tanrı'nın kolu olan kilise olduğu görüşünü kanıtlamış, sağlam temellere oturtmuştur. Nitekim bu düşüncesi benimseyen Orta Çağ Hristiyan Kilisesi kendini Tanrı'nın temsilcisi saymış, kendisine Tanrı sözü ile Tanrısal inayeti bu dünyada yönetmek görevinin verilmiş olduğuna inanmıştır.⁹² Ayrıca Augustinus Felsefesinde seküler idare, teokratik idarenin yardımcısıdır. Daha belirgin bir ifadeyle, dünyevi idarenin mutlak teokrasinin gayelerine hizmet etmesi gerekir. Augustinus'a göre Kilise dışında dini bir kurum kesinlikle yoktur. Bu yüzden ona göre heretiklere ve asilere karşı gerekirse zor kullanılabilir.⁹³

1.3.3. Özgür İrade Üzerine

388 – 396 yılları arasında yazdığı bu eserde Augustinus, her şeye gücü yeten Mutlak Kudret'in, iyiliği ile dünyada var olan mevcut kötülüğün arasında görünen çelişkinin mantıklı bir açıklamasını yapmaya çalışır. “Tanrı'nın kötülük problemindeki yerine değindiği bir eserdir.⁹⁴ Augustinus, kötülüğü Âdem'in özgür isteminin bir sonucu şeklinde çözümler. Tanrı, insana doğru veya yanlış yapma olanağı vermiştir. Ancak Tanrı'nın verdiği bu fırsattan, insan bütünüyle özgür bırakılmıştır, neticesi çıkarılmamalıdır. Âdem'in yaptığı günahtan dolayı onun soyundan doğan tüm insanlık,

⁹⁰ Saint Augustinus, *The City of God*, 344,377

⁹¹ Gökberk, *age*,138

⁹² Gökberk, *age*,138

⁹³ Yeşilyaprak, *age*, 53

⁹⁴ Janes, *age*, 14

kötülüğe merakı ve eğilimini miras olarak almıştır. Bundan dolayı tüm insanlar Âdem'den ötürü günahkârdırlar. Yalnızca Tanrı'nın ihsan ve yardımları bu mesuliyetin üstesinden gelebilir. İnsanların bu acıklı ve trajik durumu gidermek için gösterdikleri iyi durumların hiçbir değeri yoktur. Tanrı ise sonsuz bağışlanması içerisinden yardımını sunarak kurtuluşu önermiştir. Burada Augustinus, İlahi kuvvetin Âdem'in yaptığı günaha eklenmediğini de söyler. Yani Tanrı, insanın özgürlüğüne karışmamıştır. Tanrı, sahip olduğu ilahi öngörü ve kavrayışla bu hayatı yaşayanları önceden görmüştür.⁹⁵

1.3.4. Akademyacılar'a Karşı

Bu kitap Augustinus'un, bir dönem içinde bulunduğu şüpheciliğe karşı sert bir savaştır. Burada Akademyacı, şüpheci demektir. Şüphe ile doğruyu bulma ve karşısındakilere bu doğruları kanıtlama çabası içine girdiği bir eserdir. Şüpheci tavırla bakıldığında tek bir doğru vardır ve bunun elde edilebileceğinden şüphe etmemek gerekir” kanısına varılmadıkça mutluluğa ulaşılamaz. Bu yüzden kesin bir doğrudan yoksun olan şüpheci büyük bir mutsuzluk içindedir.

Augustinus'a göre bir doğrudan doğru olan bir bilgi de vardır. Örneğin iki zıt önermeden birinin doğru olduğundan kimse kuşku etmez. Sonra bir 'ben'imizin bir 'ruh'umuzun olduğundan da kuşku duyamayız. Kavramalarım ve deneyimlerim var, yaşıyorum. Bütün bunlar benim ruhumun var olduğunun delilidir ve kuşku duyuyorum demek ki varım. Augustinus bu ifadesiyle Descartes'in ünlü önermesini daha önceden ifade etmiş oluyordu. Demek ki bir doğru var ve biz de şüphe gerektirmeyen bir doğrunun sahibiyiz. Zamanın dışında olan ebedi bir doğrunun olması demek de, Augustinus'a göre, bunu karşılayan ebedi bir varlığın, Tanrı'nın da delili demektir.⁹⁶

---

⁹⁵ Yeşilyaprak, *age*, 54

⁹⁶ Yeşilyaprak, *age*, 55

1.3.5. Teslis Üzerine

Augustinus'un, 399 – 419 yıllarında oluşturduğu bu çalışma Hristiyanlığının başlangıcından itibaren yazdığı birçok vaazları ve felsefi diyalogları içeren büyük bir derlemedir. Ana teması iman olan bu eserin ilk bölümünde Augustinus, vahyi çıkış noktası olarak almıştır. Kutsal Kitaptan alıntılar yaparak Oğul'un Tanrılığını ve Baba ile olan bağına kanıtlamaya çalışır. Augustinus, üstünlük bakımından Oğul'un Baba'dan daha aşağıda olamayacağını öne sürer. Tertullian ve Origen 'in ifade ettikleri gibi, Oğul'un ve Kutsal Ruh 'un Baba'dan aşağı olması gerektiği düşüncesi Augustinus'a göre doğru değildir. Ona göre Teslis 'in her bir ögesi birbiriyle denktir ve ne sıralama ne de basamak bakımından biri diğerinden üstün değildir. Ancak, bir üstünlük varsa o da sebeplilik üstünlüğüdür. Bu sebeplilik üstünlüğünün nedeni ise, bütün ulûhiyetin başlangıcının Baba olmasındandır.⁹⁷

---

⁹⁷ Yeşilyaprak, *age*, 56

İKİNCİ BÖLÜM

2.1.GENEL OLARAK TEOLOJİ

Dinin, bir düşünce sistemi olduğu ifade edilmektedir; bir simgeler sistemidir ve bir mitoloji içerir.⁹⁸ Din, bu dünyanın ahiretten yönetilmesidir. Dinlerde asıl amaç öbür dünya gibi gösterilse de esas olan bu dünyanın yönetilmesidir.⁹⁹ Dine ilişkin olgu ve görüngüleri konu alan ve dinle ilgili olarak geniş kapsamlı bir senteze ulaşmayı amaçlayan disiplindir. Tanrı'yı ve insan yaşamının anlamını, vahyin verilerine dayanarak inceleyen disiplindir.¹⁰⁰

Önemli bir Tanrı bilimci olan *Aziz Augustinus* teolojiyi iman ile ilgili akıl yürütme ve tartışma olarak tanımlar. Akıl burada önemli bir yetidir. Akıl kelime anlamı olarak insanda bulunan idrak, anlama, fehim, düşünme, kavrayış, zekâ anlamlarına gelir.¹⁰¹ Bu tartışmaya mantık süzgecinden geçirme eylemidir denebilir. Mantık kelimesi, Yunanca 'logike' ve Arapça 'nutk' kelimesinden gelmektedir. Yunanca 'logos' kelimesi, Batı dillerindeki 'logic'e kaynaklık etmektedir.'Logos' ve 'nutk';akıl, akıl yürütme, yasa, doğru söz, düzen, ilke ve düşünme anlamına gelir. Mantık, hem etimolojik kökenine uygun olarak, düzgün ve tutarlı düşünme diyebileceğimiz bir düşünme tarzının hem de bu düşünme tarzını konu edinen felsefi disiplin adı olmuştur.¹⁰² Bununla birlikte bu tanım zamanla "Tanrı ile ilgili şeylerin bilimi" olarak değişmiştir. Sosyal bilim kategorisinde de ele alınan teolojinin gerçekten bilim olup olmadığı da tartışma konusudur. Teolojide diğer sosyal bilimlerde kullanılan çalışma yöntemleri kullanılmaz. Bu açıdan ele aldığımızda teolojiyi daha çok felsefi alanın konusu ile ilişkilendirebiliriz. Ancak din felsefesi dediğimiz alan doğrudan teolojiye karşılık değildir. Teoloji ve din felsefesi elbette ilişkilidir. Ancak çalışma sahaları birbir örtüşmez. Teolojiyle akademik düzeyde uğraşan kişiye teolog ya

⁹⁸ Günnur Yücekal Arpacı, *Gök-Tanrı İnançının Bilinmeyenleri Din ve Millet Kavramları Akay Kine'nin Bilgileri Işığında*,1 Baskı, Çatı Kitapları, Temmuz, 2012, 27

⁹⁹ Hüseyin Yüksel Biçen, *İnanışları ve Gelenekleriyle Tahtacılar*, Tek Ağaç Yayınevi, Ankara,2005,36

¹⁰⁰ Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul,2013, 1511

¹⁰¹ Emel Sünter, *Ebu Bekr Razi ve Felsefe Görüşleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı İslam Felsefesi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya,2004,30

¹⁰² Mirpenç Akşit, *Farabi Düşüncesinde Mantığın Dili ve Anlamı*, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 11,sayı56,Nisan 2018

da ilahiyatçı denir. Teologların çalışma yapabilmesi için geniş bir sahada bilgi sahibi olması gerekir. Bu bilme sadece bilgi ile sınırlı kalmamalıdır. Aynı zamanda kişi bilgiyi elde edeceği sahanın diline de sahip olmalıdır. Örneğin İslam teologları için Arapça, Farsça, Osmanlıca... Hristiyan teologları için ise Latince çok önemli dillerdir. Dil hâkimiyeti dini anlamak için oldukça önemlidir.

2.1.1. Maniheizm Teolojisi

M.S. III. yyda İran'da Mani tarafından metafiziksel bir öğreti üzerine kurulan gnostisizm şekli ya da dindir.¹⁰³ Maniheizm, Gnostik bir dini gelenektir. Gelişmiş bir misyonerlik teşkilatına sahip olması nedeniyle kısa sürede kendi doğuş yeri olan Güney İran ve Mezopotamya sınırlarını aşmış Mısır, Anadolu, Avrupa ve Asya içlerine kadar ulaşan Maniheizm, IV. yüzyılda birçok coğrafyada Hristiyanlığın en büyük rakibi konumuna geldiğini görmekteyiz.¹⁰⁴

Maniheizm tek bir gerçekliğin olduğu fikrinde değildir. Dünya karanlık ve aydınlık olmak üzere iki ayrı krallık tarafından yönetilir. Dünya iyilik ve kötülüğün, karanlık ve aydınlığın savaş meydanıdır. Buna insanın varlığı da dâhildir. Bu anlayışta aydınlık, ışık kavramları tanrıyla bütünleştirilirken, karanlık ve kötülük kavramları ise şeytanla bütünleştirilmiştir. İnsanın varlığını sürdürmesi ve mutlu olması bu iki güç arasında ki dengeyi kurmasıyla oluşacaktır. Mani'nin milattan sonra üçüncü yüzyılda peygamberliğini ilan etmesiyle birlikte ortaya çıkan ve zaman içerisinde geniş bir coğrafi bölgeye yayılan Maniheizm, yeryüzünde var olan pek çok farklı millete ulaşmış, onlar tarafından kabul görmüş ve XVII. yüzyıla kadar varlığını sürdürmeyi başarmış gnostik bir dini gelenek olarak karşımıza çıkar.¹⁰⁵

2.1.2. Hristiyan Teolojisi

Günümüzde dünyanın her tarafında mensupları bulunan ve dünya nüfusunun 1/5'inin dini olan Hristiyanlık, Filistin bölgesinde doğmuştur. Bu evrensel dinin 1.400.000.000 civarında mensubu vardır. Hristiyanlık, vahiy ve kutsal kitaba

¹⁰³ Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, 1043

¹⁰⁴ Şinasi Gürbüz, *Maniheizm- Yaşayan Dünya Dinleri*, 14.Bölüm, Diyanet İşleri Yayıncılık, 1 Baskı, Şubat 2007, Ankara, 493

¹⁰⁵ Dila Baran Tekin, *Mani ve Öğretileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum, 2014, 2

dayanan, özde tek tanrılı olmakla beraber, sonradan üçlemeye (teslis) yer vermiş ilâhî kaynaklık bir dindir.¹⁰⁶

Hristiyanlık bilgi edinme tutkusuyla dolu olan insana yeni ve güç bir görev yüklemiş, felsefede meydana getirdiği derin ve köklü değişimle “Orta Çağın felsefi serüveni” denilen yeni bir çılgır açmıştır. Zaman bakımından sınırlarını kesin olarak çizmek mümkün olmasa da, bu dönemin M.S. V.yüzyıldan XV. yüzyıla kadar yaklaşık bin yıl sürdüğünü söyleyebiliriz.¹⁰⁷

Hristiyan teolojisi, Hristiyanlık dininin teolojik açıdan incelenmesi diye tanımlanabilir. Vahyin kaynağı Tanrı olduğuna göre kutsal metinlerin kaynağının araştırılması artık gereksizdir; aksine, tanrısal öğretilerin doğruluğu zaten kendi içindedir.¹⁰⁸ Dogmatik temellere dayanan Hristiyanlık teolojisi kanıt aramaz. Gerçek zaten gün gibi ortadadır. Tanrı varlığı yoktan yaratmış ve insan onun kuludur. Tanrının emrettiği gibi yaşamak kişinin vazifesidir. Hristiyan inancına göre insan, mutluluğunu yalnızca insanlara verilmiş bir armağan olan Tanrı’nın rahmetine borçludur. Burada Tanrı’nın varlığının ve ondan gelen tüm bilgilerin sorgusuz kabulünü görmekteyiz.

Her felsefi dönem için doğru olan bu anlatım Batı Orta Çağ felsefesini göz önünde bulundurduğumuzda görünür bir şekilde doğrulanmaktadır. Nasıl ki günümüzde filozofun düşünümü tarih ve sosyal bilimlerin en genel sonuçlarına uygulanmaması olanaklı olmadığı gibi, aynı şekilde Orta Çağda da doğmanı sonsal ifadesi olduğu vahiyden başka bir şey üzerinde uygulanamaz. Nasıl günümüzde bize direkt sunulan verili olan dünya bilim dünyasıysa o sırada da iman dünyasıydı.¹⁰⁹

Kabul edildiği gibi Hristiyan düşüncesi, fizikten, yani daha önceleri bir tabiat teolojisi anlamına gelen ve İyonya Okuluna atfedilen fizikten, teolojiye geçmiştir ve belli bir dönemde Platonculukla çok sıkı bir ilişki içindedir.

---

¹⁰⁶Günay Tümer & Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları,157

¹⁰⁷Otfried Höffe, *Felsefenin Kısa Tarihi*, (Alm. Çev. Okşan Nemli oğlu Aytolu) , İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2008,97

¹⁰⁸ Höffe, *age*, 97

¹⁰⁹ Etienne Gilson, Ortaçağda *Felsefe Patristik Başlangıçtan XIV. Yüzyılın Sonlarına Kadar*, (Çev: Ayşe Meral), 1. Basım, Kabalcı Yayınları, Şubat 2007,732

2.2. SAİNT AZİZ AUGUSTİNUS’UN TEOLOJİ ANLAYIŞI

Orta Çağa damgasını vurmuş ve Orta Çağ din anlayışının temellerinin kurulmasını sağlayan Aziz Augustinus’un teoloji anlayışı Hristiyanlık dini üzerinedir. Temel kural ve yöneliş noktası, içsel deneyimin (Bâtını müşahede) bir kesinlik oluşturduğudur. Sokrates gibi Augustinus da, dış doğadan dönerek bakışını bütünüyle içsel hayatına yöneltiyor.¹¹⁰

Augustinus’un eserlerinde felsefeyle teolojiiyi birbirinden farklılaştırmak neredeyse olanaksızdır. Bu bir, yandan Hristiyan inancını felsefeye dayanarak kanıtlama isteğinden, diğer yandan da, felsefenin ve felsefecinin ortaya koyduğu işi tanımlayışından kaynaklanır.¹¹¹ Augustinus’a göre felsefeci “ hakikati arayan, hakikati seven kişidir. Doğal olarak hakikati sevecektir. Augustinus’a göre hakikat yalnızca Tanrı olduğu halde; o zaman felsefeci Tanrı’yı sevecektir görüşünü kanıtlamış olacaktır. Sevdikçe onu tanımaya ve tanıdikça öğrendiklerini çevreye yaymaya çabalayacaktır. İşte felsefecinin amacı ve tek gayesi budur. Varlığını hakikate adamaktır. Gerçeği sevdiğini ve aradığını söyleyen insanın aradığı gerçekte Tanrı’dan başka bir şey değildir. Felsefenin vazifesi bu sınırlar içinde şu biçimde belirlenir: Tanrı’yı ve onun ifadelerini anlamaktır.¹¹²

Akıl, ruhun gözüdür. Kendisine doğru gitmemiz lazım gelen en yüksek hakikat bilgeliktir. Şimdi bilgelik, Tanrıdan başka bir şey midir? Bilgeliğe sahip olmak Tanrı’ya malik olmaktır. Şu halde hakiki felsefe hakiki dinle aynı şeydir¹¹³ Augustinus’un din ile felsefe arasında kurduğu bu bağdan dolayı , “inanç ve akıl bilginin zorunlu iki ögesidir.”¹¹⁴ “Tüm Hristiyanlık çağının ruh yapısı, bilmeye değer tek bilginin Tanrı olduğu şeklinde özetlenebilecek Augustinusçu görüşten oluşur.¹¹⁵

Aziz Augustinus Tanrı’nın akli insana diğer varlıklardan ayrılınsın, idrak etsin diye verdiğini söyler. Aziz Augustinus saf bir düşünür, sistem kuran bir filozof olmayı

¹¹⁰ Karl Vorlander, *Felsefe Tarihi, Cilt(1-2)* ,(Çev: Mehmet İzzet-Orhan Saadettin), Gün. Dil. Ak. Yüksel Kanar, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004,250

¹¹¹ Hamdi Bravo, *Augustinus’un Varlık ve Bilgi Görüşleri*, DÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs 2007 Sayı 15, 111

¹¹² Bravo, *age*, 112

¹¹³ Alfred, *Felsefe Tarihi*, 129

¹¹⁴ Bravo, *age*, 112

¹¹⁵ Bravo, *age*, 112

hiç düşünmemiştir ve dolayısıyla Patristik dönemin diğer düşünürleri gibi, teolojiyle felsefe arasında bir ayırım yapmamıştır. Onların aksine Aziz Augustinus felsefeyi bağımsız bir disiplin olarak görmeyip büyük ölçüde Hristiyanlığın akla uygun içeriğini kavrayabilmek için bir araç olarak değerlendirmiştir. Bu yüzden “inanabilmek için, anlamak; anlayabilmek için, iman et!” demiştir. Kendini tamamıyla Hristiyanlığın emrine veren filozof Hristiyan bilgeliğini ve dinini daha yaygın kılma, daha çok anlaşılmasını sağlama amacıyla Hristiyanlığı felsefe aracılığıyla temellendirme yoluna gider.¹¹⁶

Augustinus’un felsefe alanına ait soruların cevaplarını dinde aramaya başladığını görürüz. Felsefe teolojinin emrinde bir hizmet aracı olmuştur. Felsefi etkinlik, dinin ve tanrı bilimin egemenliği içinde sadece gerekli olduğu kadar yapılmaktadır. Bu anlamda felsefe theosentrik’tir. Bu nedenle felsefe statik yani durağandır, yeniliğe ve farklılığa açık değildir. Orta Çağ felsefesi kapalı bir sistemdir. Kendi alanının dışında bir şeyle uğraşması veya düşünmesi yasaklanmıştır.¹¹⁷

Felsefe etkinlikleri kiliselerde ve manastırlarda din adamlarının denetiminde yapılmıştır. Din kavramları temeline dayalı bir düşünce ortaya konulmuştur. İlk dönemlerde Yunanlılarda felsefe ilk olarak dipten kopma ile bilmek için bilmek ile salt bilmede duyulacak haz için başlamış ancak zamanla yavaş yavaş farklılaşarak pratiğin, ahlaki görevlerin, dini özlemlerin hizmetine girmiştir.¹¹⁸

Orta Çağ felsefesinin hemen başında bile pratik alanın, dini amaçların, kilisenin, öğretinin gidişatının fikirleri altına konulmuş daha doğrusu kilise fikriyle prangalaşmıştır. Felsefenin amacı duygu ve kanıda sağlam ve tartışmaya açık olmayan yani kilisenin fikirlerini düşünce ile açıklamak tasdiklemek ve bu tasdikleri kavramsal alana dökmek olarak belirlenmiştir. Tabi bu kilisenin egemenliği altına hapsolmuş felsefenin kaderi Orta Çağın ilerleyen dönemlerinde özellikle Skolâstik dönemde ilk firelerini vererek özgürlüğünü elde etme yolunda mücadeleye başlamak ve zamanla kilisenin öğretisi karşısında bilimsel özgürlüğünü alma yolunda önemli adımlar atmaktır. Tabi bu kurtuluş tam anlamıyla yine felsefenin kurtulması mıdır? Tartışmaya açıktır.

---

¹¹⁶ Janes, *age*, 145

¹¹⁷ A. Kadir Çüçen, *Ortaçağ Felsefe Tarihi*, İnkılâp Yayınevi, 1. Baskı, Bursa, 2000, 222,

¹¹⁸ Gökberk, *age*, 14

Genel manada Augustinus'a göre insanın en önemli amacı mutluluktur. İnsan bu mutluluk için vardır. Mutluluk ise ancak Tanrı'yı anlayarak, onun isteklerini algılayıp yerine getirerek elde edilir. Tanrı'yı anlamak buyruklarını kavramak, izlemek, bizim Tanrı'yı bulmamızın tek yoludur ve Tanrı'ya ulaşmak da dolayısıyla Augustinus için mutluluğa ulaşmaktan başka bir şey değildir.¹¹⁹

Orta Çağ felsefesinin genel karakteri akıl-inanç ve teoloji-felsefe bütünlüğünü dinin kontrolü altında göstermektir. Orta Çağ anlayışları, insan bilgisi ve Tanrı bilgisi arasındaki uygunluğu akıl yoluyla göstermeye çalışmışlardır. Genel olarak inancın baskın olduğu bir dönem olsa da akıl da o kadar geri plana atılmamıştır.¹²⁰ Akıl tamamen bağımsız değildir, fakat önemsiz de değildir. Bu dine göre Tanrı her şeyi istenci ile yoktan var etmiştir. İnsan varoluşunu Tanrı'nın onu dünyada yaratmış olmayı istemesine borçludur. Bundan yola çıkıldığında o halde insanın dünyada tek amacı kendisini dünyada yaratmak isteyen bir Tanrı'ya karşı kendini ona adanması, verilen hayatı onun için kullanması ve Tanrı'nın her istediğini yerine getirmek olmalıdır. Tanrı Hristiyanlık dininde tam merkezdedir. Her şeyi kuşatmıştır. Her şey onun tasarrufu altındadır. Hiçbir yaratılan onun gözünden kaçmamıştır en üst bilgi ondadır.¹²¹

Her şey ondan gelmiş ve yine ona dönecektir. Hristiyanlık kişi açısından alçak gönüllü olmayı ister kişi Tanrı karşısında alçak gönüllü olacaktır yani sınırlarını bilecektir. Bu alçalma, küçülme en büyük erdemdir. Kişinin büyüklüğü onun Tanrı'sı karşısında alçalması nispetindedir. Ne kadar alçakgönüllü ise Tanrı'nın gözünde o kadar değerlidir. Tanrı böyle insanlara açılır nitekim peygamberler Tanrı karşısındaki sınırlarını bildikleri için vahiy nimetiyle nimetlenmişlerdir. Yine Tanrının yeryüzünde savunuculuğunu üstlenen kilise âlimleri de bu sınırlarının bilincindedirler. Bu erdem kilise bilginlerinin de özüdür. Kibir ve benzeri duygulara bu dinde yer yoktur. Bütün erdemler itaate takılmıştır var olan devlete anaya babaya itaat bir nevi Tanrı'ya itaat demektir.¹²²

Bu temellendirme ile aslında kilisenin Tanrı'nın yeryüzündeki egemenliğinin kapısı olduğuna bu nedenle kapı açmaya çalışmışlardır. İlk etap da masum bir anlayıştır. Çünkü yeryüzünde insanlığa Tanrı'yı, onun arzularını, insandan bekleneni, insanın

---

¹¹⁹ Bravo, *age*, 112

¹²⁰ Janes, *age*, 141

¹²¹ Bravo, *age*, 113

¹²² Öner, *age*, 103

gayesini vs. anlatacak bu noktalarda anlama kabiliyeti açılmış kişilere elbette ihtiyaç vardır. Hristiyanlıkta ki Kutsal Kitabın(Kitab-ı Mukaddes'in) dilini çözmüş ve bu kutsal kelimeleri insanlıkla paylaşacak derecede geniş gönüllü insanlara gereksinim duyulmaktadır.¹²³ Örneğin peygamberler, kilise âlimleri, mistik insanlar... Fakat zamanla kilise kişisel çıkarların birleşme noktası olup din bozulmaya yüz tutunca bu safiyane anlayışta yerini çıkar içerikli fiillere bırakır. Elbette bu bozulmanın ardından çıkar ilişkilerinin tozunun dahi bulaşmadığı bir dine ihtiyaç duyulacaktır.¹²⁴ Bu anlamda çıkar duygularından arınmış tamamen Tanrı'ya hizmet eden bir din mümkün müdür? Sorusu akla gelmektedir.

Hristiyanlık ilk günah öğretisiyle insanın doğumunu günahkârlıkla nitelendirir.¹²⁵ Hz. Âdem'in işlediği ilk günahdan dolayı doğmuş olan ve doğacak olan tüm nesil günahkârdır. Bu günahkârlık ancak vaftiz olunarak giderilebilir. Bundan dolayı insanda günah işlemeye karşı bir meyil vardır çünkü Hz. Âdem döneminde açığa çıkmıştır. Bundan dolayı insan meylettiği bu günahlardan yalnızca Tanrı'ya yönelerek, kurtuluşu onda arayarak kurtulabilir. İnsan Tanrı ile bir olduğu takdirde ölüm, günah gibi dünyevi korkulardan kurtulabilir ve rahata kavuşur. Bu Tanrı'ya sığınma insanın günahla savaşıma arzusunun bir sonucudur. İnsan dünyaya meyil eden iradesini bir kenara bırakıp iyiliği isteyen iradesiyle Tanrı'ya yönelip ona sığınma girişiminde bulunmamaktadır.¹²⁶

İnsanın iradesiyle Tanrı'ya yönelmesi, onun sığınağına sığınması kendi isteğidir. Tanrı insanı iradesi konusunda özgür bırakmıştır. Dilediği yolu seçebilir ama nihayetinde Tanrı'ya ulaşılmalıdır. Her şeyin tek hâkimi yalnızca Tanrı'dır. İnsan kurtulma istencini Tanrı'nın ona yol göstermesi ile birleştirdiğinde hakiki manada kurtulmuş olacaktır.¹²⁷

Orta Çağ felsefesinde genellikle insan kavramı, yaratılmış varlık olarak nitelendirilir.¹²⁸ Orta Çağ felsefesine göre, insan kavramı cüzi iradesi sayesinde özgür, fakat her şeyi bilme kapasitesine sahip olmayan yaratılmış varlıktır. İnsanın iki yönü vardır biri bedensel maddi âlemde diğeri ruhsaldır. İnsanın nihai amacı ruhsal yönünü

---

¹²³ Janes, *age*, 46

¹²⁴ Öner, *age*, 100

¹²⁵ Yasa, *age*, 90

¹²⁶ Augustinus, *İtirafılar*, (Çev: Dominik Pamir),60

¹²⁷ Augustinus, *İtirafılar*, (Çev: Dominik Pamir),65

¹²⁸ Öner, *age*, 105

geliştirmektir. İnsana hayatının verilmesinin de gayesi budur. İnsan bu amacı gerçekleştirdiği takdirde insan kavramının mahiyetini gerçekleştirmiş olacaktır. Ruhsal yön onu Tanrı'ya yönelten kısımdır. Maddi kısım hevesler ve maddeye bağlılık onu Tanrıdan uzaklaştıran yandır. İnsan bu dönemde insan olmaktan ziyade yaratılmış bir varlık olarak dinde yer alır. Tanrı koşulsuz yönelmesi gereken varlıktır. İnsan yaratılmıştır. Bir Malik yani yaratıcı vardır ve insan o bu Malik'in dediği gibi yaşamak zorundadır. İnsan öbür dünya için çalışmalıdır. Asıl gerçeklik orasıdır. Burası geçici varlıkların, fani bir yaşamın yeridir. İnsanın ruhsal yönüyle buraya ait olmadığı açıktır. O yalnızca Tanrı'ya aittir. Tanrıya sonsuz sadakat göstermelidir anlayışını görmekteyiz.¹²⁹

Orta Çağ evreni de insan gibi yine yaratılmış varlık olarak ele alır. Evren başı ve sonu olan yani zamana tabidir.¹³⁰ Evren de diğer yaratılmışlar gibi nasıl yaratıldıysa öylede son bulacaktır. Evrende değişmeye tabidir. Tanrı dışında ki tüm varlıklarda bir son görmekteyiz. Yaratılan tüm varlık âlemi bu durumdan memnundur. Mutluluk bu sisteme uygun davranmaktır.¹³¹

Augustinus hakikat, mutluluk ve Tanrı kavramları arasında bir benzerlik kurar. Onda hakikate ulaşmışlığı, mutluluğu elde etmeyi tanrıya ulaşmada görmekteyiz. Hakikatin peşinde olan ve bu hakikate ulaştıkça mutlu olan bir insan görüntüsü ortaya koymaya çalışmaktadır. Nitekim felsefe de hakikatin aranması çabasıdır. Felsefeye de bu benzerlikte şahitlik konumunu verilmiştir. O halde insanın şuurlanması mı istemektedir?

2.2.1. Augustinus'ta Bilgi ve Varlık Görüşü

Orta Çağ felsefesindeki teoloji ve felsefe temalarını açık bir biçimde ilk olarak Aziz Augustinus 'ta görmek olanaklıdır. Augustinus belirlenmiş bir ilgi alanı olarak epistemolojiyi incelemek yerine onu başka gayeler için bir araç olarak görmüştür. Bunun neticesinde, o hiçbir zaman bir bilgi kuramı geliştirme ve sonra mutlak bir bilgi kuramı üzerinde dizgesel bir metafizik kurma işine girişmemiştir.¹³² Augustinus'un bilgi görüşünde hem Aristoteles hem de Platon'un etkisini görmek mümkündür. Augustinus Platon'dan etkilenmiş bir filozoftur. Özellikle gerçek olanın duyular

¹²⁹ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev: Dominik Pamir), 64

¹³⁰ Janes, *age*, 145

¹³¹ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev: Dominik Pamir), 50

¹³² Halil Kayıkçı, *Augustinus'un Bilgi Anlayışı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı (Felsefe Tarihi Bilim Dalı) (Doktora Tezi), Ankara 2009, 18

dünyasında olmadığı, gerçekliğin görünen âlemin dışında olduğu ve duyular âlemin asılların kopyaları olduğu ve yalnızca asıllarla anlam kazandığı görüşü Platondan etkilendiğinin kanıtıdır. Bilgi konusunda Platon'un Augustinus üzerindeki etkileri oldukça açıktır. Augustinus' da Platon gibi gerçek bilginin temelinde ideaların zihinsel dünyasının yattığını ileri sürer.¹³³ Ona göre, insanın dünyadaki yeri, dünyanın anlamı ve her şeyi yaratanla olan ilişkisi Yeni-Plâtoncu felsefenin dikkatli yorumlanmasıyla ortaya çıkan Hristiyanlığa imandan başka bir şey değildir. Bilginin inançla olan ilişkisini fark ederek, inancın bilgiyi olanaklı kıldığını kabul eder. İnanç, bilgiyi hem olanaklı, hem de anlaşılır yapar. Böylece tüm eski ve yeni bilgiler, inancın kesinliğinde güvenilir, tutarlı ve doğru olur. Tam bir anlama ancak hem Tanrı bilgisinden hem de insan bilgisinden kaynaklandığında olanaklıdır. Augustinus'un Tanrı'nın insan tarafından bilinmeye degecek tek "gerçek" olduğu düşüncesi, Orta Çağ felsefesinin bilgi zihniyetinin zeminini oluşturan önemli bir başlangıç noktasını meydana getirir.¹³⁴ Orta Çağ felsefe dönemi de zaten genel olarak Aristoteles ve Plâtoncu felsefelerin yorumlanma şeklidir diyebiliriz.¹³⁵

Hakikati bulamayan insanın mutlu olamayacağını ifade eden Augustinus, kendi kişisel hayatında şüpheciliğin yarattığı belirsizlik sallantı ve acılardan çok sıkıntı çekmiştir. Bundan dolayı o Tanrı'ya, yani mutlak olana, tüm yanılmışlıkların karşısında tek başına gerçek olana ve tüm değişmelere karşı tek başına sabit kalana bilgi konusundan hareketle ulaşmıştır. Buna içsel sorgulama yöntemi ile ulaşmıştır.¹³⁶

Augustinus'a göre evrenin bilgisi karanlıktır. Her şey tartışmalı olsa dahi, kişi ne kadar şüphe ile hareket ederse etsin, kendisinden şüphe edilemeyeceği en azından bir nokta olması gerektiğini ifade eder. Burada şüphe ederken, şüphe edemeyeceği şey ise kendi varlığı olacaktır. Kuşku duyduğumda kuşkuğumun derecesi ne olursa olsun var olan biri olarak kendimin şuurunda olurum "Bildiğimi düşündüğümde aldanıyor olsam da yine de aldanabilmek içinde yine var olmam gerekir" der. Bakıldığında her iki şekilde de anlayacak bir varlığın var olduğu kanıtlanmıştır. Birinin aldanabilmesi için var olan birine gereksinim duyulmaktadır.¹³⁷

---

¹³³ Höffe, *age*, 103

¹³⁴ Bravo, *age*, 113

¹³⁵ Janes, *age*, 139

¹³⁶ Bravo, *age*, 114

¹³⁷ Cevizci, *Orta Çağ Felsefesi Tarihi*, 52

Aldandığının farkında olan kişi, evvela bu aldanmayı kavrayacak bir varlığa ihtiyaç duyacaktır. Bu bir zorunluluktur. Bir şüphe dünyası içinde en azından tek bir şeyden şüphe duyulmamalıdır; o da şüphe duyduğu eylemidir. Aslında, ne denli şüphe duyarsa, var olduğundan o denli emindir. Şüphe duyan biri, şüphe duyma fiili ortaya çıkıyorsa var olmak zorundadır.¹³⁸

Felsefedeki diğer görüşler örneğın bilginin, varlığın temelini farklı noktalara bağlayan Maddeciler gibi ya da Pozitivistler gibi tartışmaya açık bir anlayıştır. Görüşlerine bakıldığında Descartes'in "cogito ergo sum" "benden kalkarak bütün dünyayı ele geçiririz" ifadesini hatırlatmaktadır.¹³⁹ Anlayışını hatırlatmaktadır. "Anlayabilmek için, inanıyorum" fikriyle felsefeyi dine bağlı kılmış olan Augustinus, Hristiyan dininin öğretilerini temellendirebilmek için, Yeni Plâtoncu felsefeden ve Plâtoncu kavramlardan yararlanmışır. İnancı temel alan Augustinus'a göre, aklın vazifesi, Tanrısal vahiy temeli üzerinde, inanç vasıtasıyla ortaya konan şeylerin açıklanması ve aydınlığa kavuşturulmasıdır. Augustinus dönemin başında var olan ve Hristiyanlık aleyhine çalışmış bir filozoftur. Descartes ise XVII. yy dönemine ait bilimselliğın temellerini atmak için dönemle savaşıyan bir filozoftur. İkisinde de ortak olan bir varlığı düşünmenin ya da şüphe ettiği anda var olanın varlığının zorunlu olması gerektiğidir.

Filozofa göre bilgi, duyuşal nesnelere empirik bilgisinden rasyonel veya daha doğrusu sezgisel bilgisine doğru bir gelişmedir. Augustinus'un bilginin oluşum sürecine ilişkin fikirlerini üç bölüm altında toplayabiliriz. Bunlar duyuşal görme, ruşal görme ve zihinsel görme aşamalarıdır. Bu aşamaları Augustinus'un yapıtlarında saçılmış olarak buluyoruz. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi o, bilgi felsefesi üzerine özel bir eser yazmamış, yeri geldikçe farklı yapıtlarında konuyla ilgili bilgilere yer vermiştir.¹⁴⁰

Birinci kısımdaki bilgi türü duyuşal bilgidir. Ruhun duyuşal verileri ile de ettiği bilgidir.¹⁴¹ Duyular aracılığıyla kazanılır. Beş duyuş organına hitap eden bilgi türüdür. Bu bilgi bilginin ilk basamağı yani en alt kısmı en basit kısmıdır. İnsanlarda duyuma karşılık gelir. Sadece insana has değildir. Hayvanlar da yine bu tür duyuguya sahiptirler. Kişiden kişiye değışebilen bir özelliğı vardır.¹⁴² Konusu olan varlıklar zamana

¹³⁸ Janes, *age*, 140

¹³⁹ Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe, Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları*, 1998, İstanbul, 22.

¹⁴⁰ Kayıkçı, *age*, 86

¹⁴¹ A Kadir Çüçen, *Orta Çağ ve Rönesans'ta Felsefe*, 58

¹⁴² Kayıkçı, *age*, 87

tabidirler. Başka bir deyişle dünyadadırlar. Zaman içinde varlığa gelir, zamanı dolduğunda da giderler. Bu varlıkların varlığa gelmeleri kadar gelmemeleri de mümkündür. Zorunlu bir bilgi doğurmayan varlıklardır. Bu varlıklar zamana tabi oldukları için dolayısıyla değişiklik gösterirler. Bu da değişen varlıklardan ele edilen bilginin de doğal olarak değişebilen kesin bilgiler olmadığı anlamına gelmektedir.¹⁴³

İkinci tür bilgi ise duysal bilginin zihin seviyesine ulaşmasıyla elde edilen bilgidir. Yani duysal düzeyden akıl düzeyine çıkmasıdır.¹⁴⁴ Duysal bilgi ile üçüncü türden dolayimsız, sezgisel bilgi arasında tam orta noktada bulunan bu bilgede, insan zihni asılları örnek olarak duysal olanı yargılar ve değerlendirir. Bu örnek alınan asıllar olarak nitelendirilen bilgi türünün varlıkları daha doğrusu ölçüt olanları ise cisimsel olmayan, ezeli-ebedi öz ya da standartlar olarak isimlendirir. Kısacası ideallerdir. Bu idealar hem zamansalın dışındadır hem de maddenin dışındadır ve var olanların benzediği şeylerdir. Mantıksallık ve zamansallık bakımından da doğal olarak önce olacaklardır. Duysal alanla aralarında asıl- kopya bakımından farklılık vardır. Anlamalarını asıllardan alırlar ve asıllara ulaşmada ilk basamak görevini görürler.

Üçüncü tür bilgi ise en üst bilgi türüdür. Asıl olanın bilgisidir. Maddesel olmayan, ezeli-ebedi ve değişmez gerçekliklerin, mutlak doğruların seyre dayalı, doğrudan bilgisidir. Bu aşama gerçek bilginin aşamasıdır. Rasyonel ruh geçek olana ulaşmıştır duysal alanda hiçbir zaman ulaşamayacağı bilgi âleminde.¹⁴⁵

Aziz Augustinus'a göre insan zihni ezeli-ebedi, değişmez doğruları, nesnel ölçütleri görebilmek için aydınlatılmaya gerek duyar. Bu aydınlatmanın kaynağı ise tek gerçek olan Tanrı'dan başkası değildir. Söz konusu aydınlatma, insanın bilgede zihninin sonluluğunun yol açtığı sınırlamanın üstesinden gelmesine imkân verir. Bilgede insan zihnini aydınlatan ışık ona göre Tanrı'dan gelir. *Tanrım (bunu henüz itiraf etmediğimden bana acıyan sana itiraf ediyorum) seni, beni hayvanlardan üstün kılan aklım ile değil de bedenimin duyularıyla arıyordum. Oysa sen içimde varlığımın en derinlerinde ve en üst bölgelerindeydin.*¹⁴⁶

Augustinus için hakikat duyumların değil spiritüel ruh'un (mens: zihin) eseridir. Zihin akıl yürütme ya da doğrudan görüşle hakikati bulabilir. Zihin hedefi hakikati

¹⁴³ Bravo, *age*, 115

¹⁴⁴ Cevizci, *Orta Çağ Felsefesi Tarihi*, 54

¹⁴⁵ Cevizci, *Orta Çağ Felsefesi Tarihi*, 55

¹⁴⁶ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev Dominik Pamir) 3.Kitap, VI.

anlamaktır. Hedefine gitmek için İmandan yola çıkmalıdır. İman insanı hakikatin bilgisine doğrudan götürmez akıl ve zekâ ise hakikate ulaşmamıza yardımcı olurlar.¹⁴⁷

Augustinus'un iman ile şekillenen bir hayatın temelleri için çalıştığı ortadadır. İman olmadan hayatın hiçbir aşamasında bilgi elde edilemeyeceğini aynı zamanda dini inanca geçmeden önce de bir ön yardım olarak aklın bilgisine ihtiyaç duyulduğunu ortaya koyduğunu görmekteyiz.

Aynı güneş ışınının maddesel ya da duyuşsal varlıkları, göz için görülür hale getirmesi, görme için şart olan aydınlığı sağlaması gibi, tanrısal aydınlatmada akılla kavranabilir İdeaları, ezeli-ebedi ve değişmez doğruları zihin için akledilebilir ya da anlaşılabilir hale getirir.¹⁴⁸

Böylelikle zihin neyin yaratılmış varlık olduğunu ve neyin zorunlu değişmezlik olduğu kavrar ve ikisi arasındaki farkı anlar. Augustinus'a göre Tanrı evreni hem ruhani hem de cisimsel olarak yoktan var eden bağımsız ve ruhani kuvvettir. Bu demektir ki her şey aynı seviyede değildir. Yaratıcı ve yaratılan birbirinden farklıdır. O halde Panteizm dışarıda bırakılır.¹⁴⁹

Zamana tabi olan varlık âlemi ile zamanın dışında olan varlık âleminin arasındaki ayrımı yapabilir hale gelir. Bu aydınlanma sihirli bir dokunuş gibidir. Bunda geliş güzel meydana geliş söz konusu değildir. Birey zihnini önce duyumsalla doldurur, akıl seviyesine çıkmış olan bilgiler asıllar temel alınarak yorumlanır. Bu asıllara bakarak yorumlamak için zihnin bu aydınlanmaya hazır olması daha doğrusu istekli olması gerekir. Aydınlanma Tanrı'nın tesadüfen dokundurduğu bir sihirli değnek değildir. Kişi iradesiyle bu asıl olanın bilgisini arzulamalıdır. Bu insanın iradesiyle ortaya koyacağı bir seçimdir. Augustinus'ta var olan varlık anlayışı dönemin varlık anlayışıyla benzerdir. Bu varlık problemi dönemsel bir varlık sorunudur. Orta Çağ felsefesinde varlık konusuna bakılmadan önce bu dönemin felsefi soru şekline bakmak gereklidir. Varlık anlayışı, dönemin merak uyandıran sorularına yani düşünsel alanda aranan cevaplara, varlığın din aracılığıyla açıklanması sonucunda varılan görüşleri içerir. Bu da bize varlık alanındaki sonuçlara hangi merak uyandıran soruyla gittikleri noktasında ışık olacaktır. Orta Çağ felsefesinin amacı, Varlık nedir? Sorusunu Varlığın özü nedir? Sorusuna dönüştürerek sormak ve bu soruyu her şeyi yaratan Tanrı

¹⁴⁷ Öner Emine Saadet, *age*, 8

¹⁴⁸ Cevizci, *Orta Çağ Felsefesi Tarihi*, 57

¹⁴⁹ G.Skirbekk & N.Gilje, *age*, 163

vasıtasıyla açıklamaktır.¹⁵⁰ Öz felsefesi varlık felsefesi olan ontolojiyi metafiziğin kucağına itmiştir. Böylece Orta Çağ bir tür metafizik temelli, ontoloji ağırlıklı bir felsefe etkinliği olmuştur.¹⁵¹

Augustinus varlıkları, deyim yerindeyse değerine göre sıralar. Bu sıra Tanrı tarafından aydınlanmış ya da bu potansiyele sahip olan insandan, yaratılmışların en aşağısında bulunan maddeye doğru bir sıra izler. Tanrı yaratılmış olan tüm varlıkların yaratıcısıdır yani nedendir. Bilinen şeylerin ve bilmenin ışığıdır; ortaya konulması gereken şeylerin göstericisidir. Augustinus Tanrı ve gerçeği birbiriyle özdeştiirdiğinden, hakikate ilişkin tasavvurunu da Plâtoncuların görüşlerine dayanarak oluşturduğundan, kendi Tanrı tasavvuru ile Plâtoncuların hakikat tasarımı hemen hemen birbiriyle benzer hususiyetleri içinde barındırmaktadır. Varlık basamaklarının ortaya konulması da hakikatin Plâtoncu ölçütlerine dayanılarak yapılır.¹⁵² Tanrı nesnelere alanında değildir. Onu bu dünyada aramak başarısızlıktan başka bir şey doğurmaz. Augustinus bunu itiraflar kitabında şöyle ifade eder; “*Ancak Plâtoncu filozofların eserlerini okuduktan sonra, gerçekliği görünen nesnelere dışında aramayı öğrendim ve senin ortaya çıkmayan niteliklerini eserlerin aracılığıyla gördüm*”.¹⁵³

Tanrı'nın cisimlerin var olduğu âlemde olmadığına kanıtı, cisimlerin Tanrı'nın nitelikleri arasında yer alan niteliklere sahip olmamasıdır. Farklı niteliklere sahip olmalarıdır. Tanrı'nın niteliklerinin bozulma, değişme gibi unsurlardan uzak olması onu varlık âleminde, daha da önemlisi maddenin olduğu âlemden sıyrıp en yüksek âlemlerin krallığına yükseltir.¹⁵⁴

Varlık âleminin içinde her tarafta var olan maddi âlemdir. Kısacası madde vardır. Buna cisimler dünyası da diyebiliriz. Bu cisimler dünyasına değişme egemendir. Bu değişme ile birlikte varlık âlemindeki varlıklar, cisimler kararında kalmamaktadır. Sürekli bir oluşum içindedirler.¹⁵⁵ Bu değişimle beraber var olan konumlarından farklı konumlara geçerken bozulmaya uğrarlar. Hiç bir varlık alanındaki yaratılan mahlûklar aynı şekillerini muhafaza edemezler. Yalnız ve yalnız Tanrı varlığını muhafaza edebilir. Diğer her şey bu değişime, devinime zorunlu olarak tabiidir. O halde bu cisimler

¹⁵⁰ Çüçen, *Orta Çağ Felsefe Tarihi*, 221

¹⁵¹ Çüçen, *Orta Çağ Felsefe Tarihi*, 221

¹⁵² Bravo, *age*, 114

¹⁵³ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev Çiğdem Dürüşken), 236

¹⁵⁴ Kayıkçı, *age*, 88

¹⁵⁵ Bravo, *age*, 100

âleminin hakiki olduğu söylenemez. Çünkü arayışında olduğumuz hakikat olan varlık değişmez olan olmalı ve her şeyini tüm benliğini muhafaza etmelidir. O zamana hükmeden olmalıdır. Zaman bile onun tasarrufu altında olmalıdır.

Cisimler âlemi değiştiğine göre ve var olanlar, kendi varlıklarının hâkimi olmayacağına göre varlık âlemine gelirken bir dış etken tarafından varlık âlemine getirilmiş olmalıdırlar. Değişime dur diyemedikleri, varlıklarını koruyamadıkları için bedenleri de onlara dış kuvvet tarafından verilmiştir. O halde oldukları gibi görünmeleri sağlayan da yine dış kuvvettir yani Tanrı'dır. Böylece, cisimler âleminde var olanlar bozulmaya, değişebilmeye, dağılmaya kısacası zamana dinamizme tabidirler. Yaratılmış olanlar kendi nedenlerini ve formlarını kendilerinde taşımadıkları için varlık sıralamasında Tanrı'nın altında yer alırlar. Tanrı ve en altta olan madde basamağının arasında ara bir basamak olan insan vardır. İnsan ara bir varlıktır, çünkü bir yanıyla, bedeniyle, cisimler dünyasının içindedir; diğer yanıyla, yani ruhuyla, cisimler dünyasını aşmış Tanrı'ya ulaşabilme olanağına sahiptir. Augustinus'un kitabından alıntı yapılmış bu paragraf aslında insanın beden ve ruh birleşimi olmasının açıklamasıdır:

...insan hâlihazırda bir ruha sahip olmasaydı insan kavramıyla isimlendirilmeyecekti; çünkü insan ne sadece bedendir ne de sadece ruh; ikisinden de meydana gelmiş bir varlıktır. Ruhun insanın bütünü olmayıp insanın daha iyi bir kısmı olduğu; maddenin insanın bütünü olmadığı ama daha aşağı bir yanı olduğu; bundan ötürü de ikisi bir araya geldiği zaman “insan” adını aldıkları gerçekten de doğrudur...¹⁵⁶ Augustinus maddeyi “dıştaki insan”, ruhuysa “içteki insan” diye adlandırır.¹⁵⁷

Augustinus'a göre bilgi sahibi olduğunu iddia eden insan varsa, bilgi ile olanaklıdır. Bu da bilginin var olduğuna kanıttır. Bilge olduğunu iddia eden adamın varlığı, deneyle kanıtlanamaz. Bilge kişinin var olduğuna inanmalıyız. Tarih ve gelenek gösteriyor ki Platon veya Sokrates birer bilge kişiliklerdir. O halde, bilgelik vardır ve doğru bilgide olanaklıdır.¹⁵⁸ İnsan sadece gördüklerine odaklanmamalıdır. Bunlar gerçekliğin yansıyan aynalarıdır. İnsan akli tanrısal planları kavramada ne aciz

---

¹⁵⁶ Bravo, *age*, 116

¹⁵⁷ Bravo, *age*, 116

¹⁵⁸ Çüçen, *Orta Çağ Felsefe Tarihi*, 234

kalıyor.¹⁵⁹ Bilgilerin sıralamasını ne için kullanıldığına değinen Augustinus için bilgiler arası değer hiyerarşisinin olduğunu görmekteyiz. Augustinus için sadece iki bilginin önemi vardır; o Tanrı ve ruh dışında hiçbir bilginin arayışı içinde değildir. “*Tanrım, senin içinde huzur bulana kadar huzuru yoktur kalbimizin.*” demiştir. Bu arayışın yalnızca teorik değil, aynı zamanda pratik ve varoluşsal bir anlamı da vardır, ona göre gerçek bilgiye ve mutluluğa, ruhun selametine onun sayesinde ulaşılır. Kilisenin dışında ruhun hiçbir kurtuluşu yoktur.¹⁶⁰ Augustinus için asıl bilgi ruhun bilgi il Tanrı bilgisidir. Diğer bilgi basamakları Tanrı bilgisine giden yolda araçlarıdır. Bilgi görüşüne kısaca değindikten sonra asıl konumuz olan Tanrı kavramına geçebiliriz.

2.2.2. Augustinus’un Tanrı Anlayışı

Varlık âlemi içinde seçkin ve üstün yeteneklere sahip olan insan, var olması ve varlığını sürdürmek için çoğunlukla kendi dışındaki var olan everene bağlıdır.¹⁶¹ İnsan içinde var olduğu evrende sorgulayan bir özelliğe sahiptir. İnsan varlık ve olayların nedenlerini sorgulamıştır. Yaşadığı tecrübeler ona her olayın bir nedeninin olduğunu göstermiştir.¹⁶² Bu nedenle insan da bir ilk nedenin varlığı anlayışı, merakı ortaya çıkmaktadır. Bu da evrende yaratılanlardan başka üstün ve görünenlerden farklı olan bir ilah anlayışını beraberinde getirecektir.

Augustinus’a göre yeni bir Tanrı anlayışı şarttı: Romalıların sayısız Tanrı anlayışı vardı. Bunların hiç biri gerçeği yansıtmıyordu. Bu Tanrı kalabalığından sadece Romalılara değil kimseye fayda gelmeyecekti. Bu tanrılar arasında hiyerarşik bir sıralama söz konusuydu. Her an koltuk savaşı çıkabilirdi. Bu Tanrı kalabalığı hayatın neresindeydi? Fakat yine de insanlar onlara inanıp onlar için törenler yapmakta ve en kıymetli yiyeceklerden onlara armağanlar hazırlanmaktaydı. Bu yüzden Augustinus için

¹⁵⁹ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev Çiğdem Dürüşken),283

¹⁶⁰ Höffe, *Felsefenin*, *age*,103

¹⁶¹ Öner, *age*, 110

¹⁶² Hulusi Arslan–Mustafa Bozkurt, *Sistemantik Kelam*, Diyanet Vakfı Yayıncılık, 2.Baskı, Ekim, Ankara,2016, 125

gerçekten varlığına inandığı Tanrı'nın biran önce ortaya konulması gerekmektedir. Augustinus Roma'ya daha doğrusu bu Tanrı kalabalığına savaş açmıştır.¹⁶³

Augustinus'a göre mutlak ve her şeyin kendisine bağlı olduğu bir Tanrı mevcuttur. Augustinus en içten duygularıyla Tanrı'nın var olduğuna emindir. Bu aslında onda bir ön kabul ediştir. O tüm sisteminin başına bir Tanrı'nın var olduğu gerçeğini yerleştirmiştir. Onun tartışması, eleştirilmesi gereksizdir. Hatta zaman zaman sınırların aşılması olarak bile nitelendirecektir. Bu merkez nokta ile tüm görüşlerini temellendirmeye çalışmıştır.

Onun Tanrı anlayışı teslimiyet ve güven temellidir. *“İnsan aklının sınırlı olmasından dolayı bu kadar lafa boğuluyor yorumlamalar. Araştırma keşiften daha çok konuşur; talep etme elde etmeden daha uzun zaman alır, kapıyı çalan el içeriye kabul edilenden daha çok iş görür. Ama biz senin vaadine tutunmuşuz, bu vaadi kim çürütebilir.”*¹⁶⁴

Bakıldığında Augustinus Tanrı'nın sözlerinden hareket eden ve ona sınırsız güven duyan bir kişi olarak karşımıza çıkmıştır. Augustinus'un bu tavrı eleştiriye açık mıdır? Elbette ki ilk olarak gerçekliği madde de arayan düşünce çevresi için ve devamında ise diğer düşünce çevrelerinde bu tutum eleştirilmiştir. Nitekim bu eleştiriye açık bir durumdur bakıldığında teoloji ağırlıklı düşüncelerin alt yapısında ön kabuller yok mudur? Dogmayı dogma yapan da bu değil midir? Augustinus'a göre Tanrı insanın anlaşılmasının anahtarıdır..

Aziz Augustinus'un bilgi teorisinin Tanrı'nın varoluşuna kanıt niteliği taşıdığını ifade eder. Bundan dolayı teolojisini temellendirirken ilk olarak bilgi görüşüyle inancını destekler ve Tanrı'nın var olduğu görüşünü sağlam temellere oturtur.

Tanrı fikrinin var olduğuna dair kanıtın hareket noktasını zihnin zorunlu ve değişmez hakikatlerle ilgili kavrayışı kısmı oluşturur. Filozofa göre zorunlu ve ezeli-ebedi olan bu hakikatler, sınırlı insan zihninin çok üstünde yer alır. Bundan dolayı insanın sınırlı ve kısır zihni bu yüksek hakikatler karşısında eğilmeli ve bu hakikatlere saygı duyulmalıdır. Onları kabul etmek zorundadır. Bu gerçekler insanın kendi düşüncesine uygulayacağı gerçekler olmadığı gibi bunları değiştirme keyfine de sahip

¹⁶³ Öner, *age*, 115

¹⁶⁴ Augustinus, *İtirafılar*, (Çev Çiğdem Dürüşken), 397

değildir. Zihin yalnızca bunların doğru olduğunu kabul eder, kavrar ve hayatını, yaşamını, düşüncesini onlara göre şekillendirir. Aziz Augustinus'a göre bu gerçekler de mutlak ve ezeli-ebedi bir varlığı yansıtmakta veya onların, bütün gerçekliğin temelini oluşturan tinsel bir varlıkta temellenmek durumunda olduğunu söyler.¹⁶⁵ Bu varlık ise ona göre Tanrı'dır. Asıl olan tek gerçeklik yalnızca Tanrı'dır. Akli açılmış yani aydınlanmış bir akla bu aydınlığı bahşeden bir varlık elbette olmalıdır. İnsan maddi olan sonlu âleme ait bir varlığa sahip değildir. Düşünceleri, istekleri, hayalleri, arzuları, hayata yön verme kabiliyeti ve içindeki ezeli-ebedi olana duyduğu yönelişle onun bu maddi âlemin dışında bir var olanı aradığı apaçık ortadadır.

Augustinus'a göre hakikat, Tanrı'dan gelir ve hakikati insanlara Kutsal Kitap'ta açıklamıştır. Oğlu İsa'yı ise yol gösterici olarak göndermiştir. Hakikat doğrudan doğruya yüreğimize hitap eder, çünkü Tanrı ruhumuzun içindedir ve bu hakikate düşüncenin eşlik etmesi gerekir. Bu hakikat, düşünceyle aydınlatılmalı ve desteklenmelidir.¹⁶⁶

Augustinus'un insan bilgisi savında Tanrı, sadece yaratıcı değil aynı anda evrendeki dinamik fail konumundadır. Tanrı ilahi zihnin fikirlerini paylaşarak insan ruhunu aydınlattı.¹⁶⁷ Augustinus öncesi ve Augustinus dönemine bakıldığında dinin düzen sağlayıcı bir rolde yer aldığını görmekteyiz. Kendisinden öncekiler için din toplumu düzenleyen temel olarak görünür. Augustinus için din kişinin iç âleminin düzenleyicisidir. Din asla bir ulusa, bir topluluğa atfedilemez. Tüm insanlığındır. Din unsurunun da temelini oluşturan Tanrı'dır. Tanrı hem düzenler hem de evrensel özellik gösterecektir.

2.2.3. Augustinus'ta Tanrı'nın Genel Özellikleri

İnanç sisteminin genel adı tanrıcılıktır; bu inanca mensup olanlara verilen ad Tanrıcılıktır. Bu adlandırmaları ele aldığımızda bu inancın merkezinde elçilerin veya ikincil unsurların değil de Tanrı'nın yer aldığı, yaratıcı adı haricinde bir adlandırmaya girilmediği; Yaratıcının isminden gayri bir kurumun adı şeklinde algılanabilecek ikincil

---

¹⁶⁵ Cevizci, *Orta Çağ Felsefe Tarihi*, 58

¹⁶⁶ Roger & Pol Droit, *Kısa Felsefe Tarihi*, (Çev (Fran.) İsmail Yerguz), 1 Baskı, Say Yayınları, 2013, 71

¹⁶⁷ Robert C. Solomon & Kathleen M. Higgins, *Felsefenin Kısa Tarihi*, (Çev: Mustafa Topal) İletişim Yayınları, 1 Baskı, İstanbul, 2013

isimlerden genel anlamda kaçınılmış olunduğu; Tanrıci isimlendirmesiyle de bağılığın, bir inanç sisteminin veya öğretinin taraftarı şeklinde değil de dolaysız olarak Tanrı'ya bağılılık kapsamında ifade edildiği izlenimini almaktayız.¹⁶⁸

Tanrının, üstünde, altında, dışında hiçbir şey mevcut değildir.¹⁶⁹ Tanrı varlık sıralamasının en üst kısmında yer alır. Tüm varlıkların kaynağıdır. Gerçekten var olan, her şeyin altında, içinde, üstünde ve kendisiyle var kıldığı her şeyin başı, ortası ve sonu olan varlıktır. Tümdür. Her şeyi kapsar. Her şeyi içinde barındırır. İyilik, adalet, bilgelik, tanrıda bulunan vasıflar değil, fakat onun cevheridir. Her şeye muktedir olmak, her yerde bulunmak, ezeli ve ebedilik, Tanrılık varlığın yalnızca eklemesi değil, fakat onun kendi mahiyetidir. Tanrı her şey olmadığı halde her yerde cevheri olarak bulunmaktadır bütün olmadığı halde, her şey ondadır iyidir ve onda keyfiyet yoktur; büyüktür, fakat bir nicelik değildir, o zekâyı var kılandır ve zekânın üstündedir; hiçbir bağ ile bağılı olmadığı halde her yerde hazır; o vardır ve hiçbir yerde değildir; ezeli ve ebedi olarak yaşar ve zamana tabi değildir; her değişmenin ön koşuludur, şartıdır ve kendisi değişmez.¹⁷⁰ Tanrı diğer varlıkların, var kıldıklarının hayat kaynağıdır. O olmadan diğer varlık âlemlerinin var olması söz konusu bile değildir.

Tanrı kendinden kaim olan ezeli-ebedi ve değişmez ve yine sonsuz olduğu için de sonlu insan zihni tarafından anlaşılabilen varlıktır. Tanrı ayrıca adı olan, kendisinde bileşik hiçbir yan olmayan yetkin varlıktır; Tanrıda öz ve varoluş bir olup onun bilgeliği ve bilgisi, iyiliği ve kudreti özünün ayrılmaz bir parçasını meydana getirir. Şu halde o tinselliği ile sonsuzluğu ve adiliğiyle mekânı, ezeli-ebediliğiyle de zamanı aşar.¹⁷¹

Tanrı'yı diğer yaratılmış varlıklardan ayıran bir takım özellikler vardır. Bunlar: Öncesiz-sonrasız olması, yaratan varlık olması, varlık olması, hakikat olması, değişmez olması, ezeli olması, basit olması, sözle anlatılamaz oluşu, iyilik oluşu, hikmet oluşu, sevgi oluşu, mutlak kudret ve irade oluşu ve teslis oluşu. Tanrı her şeye gücü yeten, her yerde olan, ezeli ve ebedi, her şeyin başı, ortası ve sonu olan, her şeyin kendisinden neşet ettiği ama kendisinin hiçbir şeyden meydana gelmediği, niteliği ve niceliği olmayan, iyi ve ulu bir varlıktır.¹⁷² Augustinus'a göre, her şeyin yaratan Tanrı'yı anlamak mümkün değildir. Bu yüzden böyle bir çaba boşunadır.

¹⁶⁸ Arpacı, *age*, 15

¹⁶⁹ Cemil Sena, *Augustinus Saint*, Filozoflar Ansiklopedisi, Remzi Kitapevi, İstanbul,1974,128

¹⁷⁰ Alfred, *age*, 129

¹⁷¹ Cevizci, *Orta Çağ Felsefe Tarihi*, 59,

¹⁷² Osman Elmalı-Ömer Özden, *age*, 240

2.2.3.1. Tanrı'nın Öncesiz ve Sonrasız Olması

Öncesizlik ve sonrasızlık Augustinus için çok önemli bir kavramdır. Tanrıdan daha üst bir varlık yoktur. Bu nedenle Tanrı yaratılmamıştır. Öncesi ve sonrası yoktur. Başından beri var olandır. Zamana tabi olmadığı için onun için başlangıç ya da son gibi kavramlardan bahsedilmez.

Tanrının biricik varlığı yanında yaratıkların hiçliği, en açık olarak, Tanrının zaman ötesinde (öncesiz-sonrasız) oluşuna karşılık yaratıkların zamanın içinde (önceli-sonralı) oluşlarında görülebilir. Zaman içinde bulunan yaratıklar hiçtirler; çünkü zamanın kendisi varlık ile yokluğun bir karışımıdır: Zaman, pek bir boyutu olmayan şimdi ile artık var olmayan geçmiş ve daha var olmamış olan gelecek arasında bulunan, dolayısıyla da ancak hatırlama (geçmiş) ve bekleme (geleceği) biçiminde var olabilen bir şeydir.¹⁷³

“Çünkü ben öteki dünyada değilim ama sen aynı zamanda oradasın ben öteki dünyaya insem de sen yine orada bulunacaksın.”¹⁷⁴ Diyerek Augustinus Tanrı'nın hem maddi dünya da hem de manevi dünyada olduğunu ortaya koymuştur. Bakıldığında Tanrı o halde zamandan ve mekândan münezzehtir olacaktır. Tanrı zamana bağlı değildir. Zamana bağlı olmayan Tanrı aynı zamanda mekânla da sınırlı olmayacaktır. Böylelikle onun aynı anda birden fazla olayla ilgileniyor oluşunu ve aynı zamanda birden fazla insanla iletişim kurduğunu açıklamak da daha kolay hale gelecektir. Buradan Tanrı'nın geçmiş, şimdi ve gelecekte aynı zamanda haberdar olduğu anlamı ortaya çıkmaktadır. Zamana bağlı olmayan Tanrı o halde zamanların dışında ama aynı zamanda üç zamana yani geçmişe, şimdiye ve geleceğe hâkimdir.

2.2.3.2. Tanrı'nın Yaratması

“Yaratma” kavramına bakıldığında yaratma; semavi dinlerde Yaratıcının varlıkları kudretiyle yoktan var etmesi anlamlarına gelmektedir. Augustinus'ta Tanrı'nın bir diğer özelliği Tanrı'nın varlıkları yokluktan varlık âlemine getirmiş olmasıdır. Hristiyanlığa özgü olan bir anlayış, her şeyden, önce, bu dinin *Tanrı*

¹⁷³ Gökberk, *age*, 154

¹⁷⁴ Augustinus, *İtirafılar*, (Çev Çiğdem Dürüşken)2,6

kavramıdır. Augustinus'a göre yaratma Tanrı'nın, iradesiyle ve bilerek yaptığı bir fiildir. Bu fiille Tanrı, her şeyi maddesi ve formuyla birlikte yoktan çıkarır.¹⁷⁵ Hristiyanlıkta Tanrı, dünyayı *istenciyle yoktan var etmiş olan yaradandır*.¹⁷⁶

Tanrı kendisinin dışındaki varlıklara hayat verdi, çünkü bunu irade etti. İnsan bundan ilerisine gitmek hakkına haiz değildir. En fazla kendi kendine sorabileceği şey şudur: Niçin Tanrı eşyayı bu kadar ayrı ve bu kadar birbirine benzemez oluşturdu?¹⁷⁷ O, tektir, eşi ve benzeri yoktur. Evrenin ve her şeyin yaratıcısı Tanrı'dır.¹⁷⁸

Augustinus, Tanrı'nın dünyayı kendi arzusuna göre yoktan var ettiğine dair Hristiyan düşüncesini savunur.¹⁷⁹ Tanrı onları 'çoğalın, vb' diyerek kutsal kıldı.¹⁸⁰ Sanctus Augustinus, her Sünni Hristiyanın, dünyanın cisimden değil, yoktan yaratıldığını kabul etmesi gerektiği fikrini savunur. Yaratmayı sonsuz iradesiyle arzuladı bu yaratma sorgulanmaya açık değildir. İnsan yaratılışı kabul etmeli ve yaşamına devam etmelidir. İnsanla beraber Tanrı düzeni ve sıralamayı da yaratmıştır. Evrenin düzeni varlıkların vazifeleri, her şey belirlenmiştir. Varlıkların oluş sıralaması da yine bu yaratmanın içinde mevcuttur. Tanrı yalnızca düzenleme ve sıralamayı değil aynı anda töz kavramını da yaratmıştır.¹⁸¹ Töz varlıkları oluşturan ilk neden tüm bu yaratmalardan önce yaratılmıştır. Augustinus felsefesinde Tanrı'nın insanı yaratmasının bir gayesi vardır. Tanrı'nın insanı yaratmasının gayesi insanı kendi için yaratmış olmasıdır. Kendisinin bulunmak, tanınmak istemesidir. Bu ise yani Tanrı'nın bulunması ve tanınması bir nevi insanın görevidir. İnsan O'nu yaratana bulmakla görevlendirilmiştir. İnsan ise O'nu bulmalıdır. Evrende ki gayesi budur. "Sadece Tanrı'yı arayanlar onu övebilirler. "Arayanlar onu bulur ve bulanlar onu över. Sana yakararak seni arayacağım, ya Rab ve sana inanarak sana yakaracağım." diye ifade eder.¹⁸²

---

¹⁷⁵ Zeki Özcan, *Augustinus'ta Tanrı ve Yaratma*, Alfa yayınları, 1. Baskı Mart 1999, İstanbul, 186

¹⁷⁶ Gökberk, *age*, 148

¹⁷⁷ Alfred, *age*, 131

¹⁷⁸ Arpacı, *age*, 81

¹⁷⁹ Hans Joachim Störig, *Vedalarından Tractatus'a Dünya Felsefe Tarihi*, Çev: Nilüfer Epçeli, 1 Baskı, Say Yayınları, 215

¹⁸⁰ Augustinus, *İtirafı*, (Çev Çiğdem Dürüşken), 480

¹⁸¹ Russel, *age*, 66

¹⁸² Yeşilyaprak, *age*, 80

2.2.3.3. Varlık Olması

Augustinus'a göre Tanrısal niteliklerin başında "varlık" olması gelir. Aziz Augustinus'a göre Hristiyanlık'ta Tanrı'nın ilk adı *varlıktır*.¹⁸³ En yüce varlık olan Tanrı en yüce öz ve yetkin değişmezliktir.

Tanrı dışında gerçek anlamda varlık yoktur. Augustinus'ta Tanrı var olan her şeyin ilk, tek ve evrensel nedeni, aşkın Mutlak varlıktır.¹⁸⁴ Ona göre varlık kavramı her şeye hâkimdir her şeyi içine alır. Zamanın ötesine ait bir varlığa sahiptir. Onun için Tanrı mutlak varlıktır ve bu hal, varlığı o kadar kuşatmıştır ki, O'nun zıddı sadece mutlak yokluktur; her şeyi kuşattığı için O'nun dışında, altında, üstünde hiçbir şey olamaz. Hiçbir şey Tanrı'yı sınırlayamaz; ama o, belirsizlik içinde de kaybolup gitmez.¹⁸⁵ Tanrının dışındaki her şey hiçlikten ya da ham maddeden yaratılmıştır.¹⁸⁶ Bu hiçliğe hayat veren ona anlam kazandıran Tanrı'dır. Onun varoluşu diğer yaratılanlar gibi yaratmaya bağlı değildir. Tanrı varlığı başka hiçbir varlığa bağlı değildir. Onun varlığı ezeli ve ebedidir. O zamandan mekândan ayrıdır. Varlığı kendine ait olan varlıktır. Kısacası gerçek varlıktır.

2.2.3.4. Hakikat Olması

Bilindiği gibi hakikat bir fikrin, görüşün objesiyle olan uygunluğudur. Obje dış dünyada bizatihi var olandır. Augustinus'un bilmek istediği hakikat, ise düşünülür hakikatlerdir, bunlardan da öte en yüce düşünülür öz olan Tanrı'dır.¹⁸⁷

Augustinus, görünen zihnin bir tasavvuru olan Tanrı'yı aramaz. Onun aradığı Tanrı, en tam ve en reel anlamında, bizzat kendi başına var olan Tanrı'dır. Ona göre Tanrı kendi başına, numenal varlığı olan hakikattir.¹⁸⁸ Tanrı değişen tüm varlık âleminin üstünde varlığını sürdüren değişmez mutlak hakikattir. Tanrı akıl üstüdür. Bir olandır hiçbir şeyle aynı olmayan mutlak farklılıktır. Tanrı'dan gelen her şeyin direkt kabul edilmesi zorunludur. Beşerden gelen her şeyin kontrol edilmesinde bir problem yoktur.

---

¹⁸³ Yeşilyaprak, *age*, 120

¹⁸⁴ Özcan, *age*, 42

¹⁸⁵ Özcan, *age*, 57

¹⁸⁶ Augustinus, *İtirafılar*, (Çev Çiğdem Dürüşken), 494

¹⁸⁷ Özcan, *age*, 58

¹⁸⁸ Özcan, *age*, 59

Augustinus Tanrı ve sıfatlarını özdeştiirdiği için, O'nun için Bir, Tek, Doğru, Hakiki ve Gerçek olmak aynı şeydir, yani Tanrı olmaktır.¹⁸⁹ İnsan Tanrı'yı bularak ondaki bu hakikate erişecektir. Hakikate erişen insanlar onun hakikat oluşunu kendileri temaşa edeceklerdir. Bir nevi onun hakikat oluşuna şahit olacaklardır. Böylece deyim yerinde ise onun gözüyle varlık âlemine bakacaktır. Her şeyin gerçekten iyi, hakikat olduğunu görecektir. *“Oysa ruhun aracılığıyla senin yarattıklarını gören insanlar, yarattıklarında seni görürler. Bu nedenle, yarattıklarının iyi olduğunu gördüklerinde yarattıklarının iyi olduğunu gören sensin; yarattığın her şey sırf senden kaynaklandığı için hoşumuza gidince aslında yarattıklarının özündeki sen hoşumuza gidiyorsun.”*¹⁹⁰ Tanrı'nın hakikat oluşu ve tüm söylediklerinin doğru oluşunun güzelliği insanları cezp edecektir. İnsanlar Tanrı'nın yaratmış olduğu ve içlerinde var olan ruh aracılığıyla Tanrı'nın varlığını, varlıkları, kısacası evreni ve yaratıcısını yaratılış gayesini anlayacaktır.

Yüce hakikatin bilgisine ulaşma çabası insana moral bir ilerleme, erdemde mükemmelleşme, daha fazla iyi olma ve Tanrı'yı sevme imkânını verir. Tanrı hakikatin ta kendisidir, en yüce aşk olan Tanrı sevgisi ise, Hakikati tanımının coşkusu, sevincidir.¹⁹¹

2.2.3.5. Değişmez Olması

Augustinusda değişme varlıkların formsal farklılığı anlamına gelmektedir. Değişmeden, varlıkların yokluğuna veya yokluktan varlığa geçişi¹⁹² değil de; varlıkta niteliksel, ya da niceliksel farklılaşmaları anlamaktayız.¹⁹³ Tüm varlıklar bu formsal farklılaşmaya tabidirler. Varlıkları yaratan varlığın bu farklılaşmanın dışında kalması gerekmektedir. Aksi halde var kıldıklarından farklı bir özellik taşımayacaktır. Bu Tanrı'nın mükemmel oluşu sıfatına da ters olacaktır.

Tanrı, tüm evreni kaplayan, devasa olan, değişmeyen, ezeli ve ebedi olandır. Bu sebeple de güven verir. Değişen şey insana güven telkin etmemektedir. Sürekli bir değişim içinde olan dünya da o yüzden kahpedir, yalandır, güven

¹⁸⁹ Özcan, *age*, 61

¹⁹⁰ Augustinus, *İtirafılar*, (Çev: Çiğdem Dürüşken), 491

¹⁹¹ Öner, *age*, 9

¹⁹² İsmail Fenni, *Lügatçe-i Felsefe, Matbaa-i Amire*, İstanbul, 1341, 93

¹⁹³ Özcan, *age*, 61

vermemektedir.¹⁹⁴ Tanrı'nın değişmez olmasını ifade ederken Augustinus Tanrı'nın, zamana tabi olmamasını aslında kastetmektedir. O bu yıkıcı sürecin dışındadır. Tanrı'nın zamana tabi olması demek yani zamanın içinde yer alması demek değişmeye tabi olacağı anlamındadır. Değişen bir varlık ise diğer varlıklardan farkını ortaya koyamayacaktır. Hem Tanrı kavramının kutsallığına hem de varlık sıralamasının üstünde var olan bir yücelik için diğer yarattıklarıyla aynı olması kabul edilir bir şey değildir. Bundan dolayı mükemmel olan Tanrı varlık âleminin tabi olduğu zaman kavramının dışındadır. Augustinus Tanrı'dan bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır. “*Seni mutlak anlamda olduğun gibi bilmek sadece sana özgüdür; sen hiç değişmeden var olansın, sen hiç değişmeden bilensin ve sen hiç değişmeden irade buyuransın. Senin özün bilir ve hiç değişmeden irade buyurur; senin ilmin var ve hiç değişmeden irade buyurur, senin iraden var ve hiç değişmeden bilir.*”¹⁹⁵

Değişmek, sonlu ve sınırlı olmanın sonucudur. Bunlar Tanrı kavramının üstün oluşunu da bozmaktadır. Tanrı hem sonsuzdur hem de sınırsızdır. Tanrı hakikat olarak değişmez. Bu nitelik Tanrı'nın bütün diğer niteliklerini garanti altına alır.¹⁹⁶ Tanrı değişmez, çünkü varlığın zirvesindedir. Tanrı varlığın en yüce özüdür, bu nedenle değişmez.¹⁹⁷

Augustinus'a göre değişme, belli bir varlık formunu kazanmak ya da kaybetmektir. Tanrı mutlak sabitliktir. Onun belli bir formu şekli tasavvur edilemez. O yarattıklarından farklıdır. İnsan ise onu yarattıklarından hareketle tasavvur etme hatasına düşmemelidir. O sadece nitelik olarak anlaşılabilir. Zaman tanrıya ilişemez. Tanrı'nın bütün nitelikleri etkindir. Bu zamana tabi oluş diğer tüm nitellerinin varlık âleminin düzeyine düşmesine sebep olacaktır, bu ise Tanrı olmak değildir. Tanrı kendisine zamanın dahi dokunamadığıdır. Kısacası O değişmediği için zaten Tanrı'dır. Gerçekten var olan hiç değişmeden kalandı.¹⁹⁸ Eğer bir değişime tabi olsaydı onu diğer varlıklardan ayıran bir özellik olmayacaktı.

---

¹⁹⁴ Arpacı, *age*,81

¹⁹⁵ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev: Çiğdem Dürüşken),462

¹⁹⁶ Özcan, *age*,61

¹⁹⁷ Özcan, *age*,61

¹⁹⁸ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev: Çiğdem Dürüşken),210

2.2.3.6. Ezeli Olması

İnsanın mükemmel olarak isimlendirdiği daha doğrusu mükemmel olarak keşfettiği varlık olan Tanrı elbette ezeli yani değişime tabi olmamayı gerektirecektir. Platon değişken olan ile değişime tabi olmayanın ayrımını yapmıştır. Duyumlar âleminde varlığını sürdüren insan zihni değişime tabi olmayan bir dünyanın iyilik ve güzellik gibi nitelikleri olduğunun farkına varmıştır. Plâtoncu gözüyle Augustine duyumlar aracılığı ile bildiğimiz şeylerde iyi ve güzeli bulduğumuzda onların iyilik ve güzelliğinin ezeli prensiplere bağlı olduğunu kavramıştır.¹⁹⁹ Bu ifadesiyle kaynağın ezeli olduğuna vurgu yapar. Augustinus sisteminde her şeyin kaynağı Tanrı olduğuna göre o halde Tanrı ezeldir sonucuna varılacaktır.

Değişmezlik, zorunlu olarak ezeliği içermektedir. Çünkü değişmeyen varlık ilk günkü gibidir. Augustinus ezeliği şöyle ifade eder: “Ezelilikle zaman arasında şu fark vardır: *Hareketin dolayısıyla değişmenin olmadığı yerde zaman da yoktur. Oysa ezelikte hiçbir değişme bulunmaz.*”²⁰⁰ Gerçek ezelik hiçbir şey geçmiş olmaz; hiçbir şey, yalnız gelecek de değildir; fakat onda bulunan her şey, sadece vardır.²⁰¹

2.2.3.7. Basit Olması

Augustinus'ta hakikatin özellikleri, değişmezlik, ezelik ve uzamsızlıktır. Bu yüklemelerden her birinin nedeni aynıdır. Bu nitelikler her çokluktan nefret eder. Bu özellikler varlığın tel olmasını ister. Bu özelliğini Allah'ın Kıyam bi-Nefsihî sıfatına benzetmek mümkündür. Varlığı kendi zatından olmak, var olmak için bir başka varlığa muhtaç olmamaktır.²⁰²

Tek olan varlık diğer tüm birleşimlerden uzak kendi varlığını yansıtmaktadır. Bu hakikat yalnızca Tanrı olduğu için Augustinus felsefesinde Tanrı basittir. Tanrı tektir varlığı, özü ve yapısıyla diğer her şeyden ayrılan biricik olandır. Bu onun monoteist olması özelliği ile de açıklanabilir. Tarihsel bağlamda konuşulduğunda

---

¹⁹⁹ Öner, *age*,26

²⁰⁰ Özcan, *age*,65

²⁰¹ Özcan, *age*,65

²⁰²Hulusi Arslan –Mustafa Bozkurt, *age*,171

monoteizm yani tek tanrıçılık, açıkça diğer bütün tanrıları dışlayarak yalnızca Tek Tanrıyı kabul eden anlayıştır.²⁰³

Tanrı'nın basit olmasından kasıt varlığının diğer hiçbir şeyle aynı özden olmamasıdır. Maddeden farklıdır. Ruhtan farklıdır. Ne ise o olan şeydir. Hiçbir şeyle birleşmemiş özü sadece kendine ait olandır. Augustinus Tanrı'nın basitliğini bir ilke kabul eder ve bu ilkenin çok verimli olduğunu düşünür. Ona göre Tanrı'nın cevheri belirli bir şey değildir. O'nun cevherinde, cevher olmayan şey hatta başka bir cevher bile yoktur.²⁰⁴

Augustinus şunları ifade eder: *Tanrı* mekânda dağılmaz ve oraya yayılmaz; fakat enerjisiyle bütün mekânları aşar. Bütün akıllı varlıkların üstünde değişmez ve sabit olarak kalan; herkese en uygun olanı veren Tanrı hakkında hangi düşüncelere sahip olabiliriz ve hangi duyguları besleyebiliriz? Sadece şunu diyebiliriz: Tanrı'nın bir özü vardır ve bu öz de basit bir varlığın özüdür.²⁰⁵ Tanrı sahip olduğu şeyden başka bir şey değildir. Hakikat basittir.²⁰⁶ Karmaşık olmamalıdır. Tanrı da hakikat olduğuna göre o halde Tanrı basittir. Maddesellikten uzaktır. Gerçek olan basittir. Sadece açık ve net olmalıdır. Tüm karmaşıklıktan uzak sadece o olan şey olmalıdır. Bu ise yalnız Tanrı'nın özelliğidir. Tanrı bunların tamamını kapsar.

2.2.3.8. Sözle Anlatılamaz Oluşu

Aslında sözle anlatılamıyor oluş Tanrı'nın yine bir diğer özelliğidir. Bir varlığın varlığından söz ediyorsun, fakat sözle anlatılamaz oluyor. Bir Tanrı var ve sıfatlarının farkındasın ama dile getiremiyorsun. Bu özelliği tartışmaya açıktır. Bu özellik onun Tanrı'nın varlığını kabul etmiş olmasından sonra ifade ettiği dogmatik bir özellik olma niteliği taşımaktadır. O'nun ifade edilemez oluşu bir kabuldür. Tanrı'ya uygun hiçbir ifade yoktur.²⁰⁷ “*Ey benim Tanrım, ey benim hayatım, et benim tatlı mutluluğum, senin hakkında ne söyledik ki? Konu sana geldiğinde insan ne söyleyebilir*

---

²⁰³Mariasusai Dhavamony, *Dinlerde Tanrı Anlayışı*, (Çev. Fuat AYDIN) Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XII, Sayı: 22 (2010/2), 189

²⁰⁴Özcan, *age*,66

²⁰⁵Özcan, *age*,66

²⁰⁶Özcan, *age*,67

²⁰⁷ Özcan, *age*,68

ki? ”²⁰⁸ Verilen hiçbir isim Tanrı’ya laik değildir. Augustinus felsefesinde oldukça değersiz bazı isimlerin Tanrı’yı ifade ediyormuş gibi insanlar tarafından kullanıldığı fakat bunun gerçeği yansıtmadığı ifade edilmektedir. Tanrı kelimelerin, kavramların, düşüncelerin, hayallerin ötesindedir. Bizim dilimize gelenler yanıltıcı, kısır tasvirlerdir. O yüzden bu kısır tasvirler O’nun mükemmelliğine yakışmazlar. O’nu kalbin kabul etmesi gereklidir. O mükemmelliğini akıldan çok kalple kazanır. *Seninle birlikte başka bir şeyi de seven, ama bunu sana olan aşkıdan dolayı sevmeyen insanın sana olan sevgisi noksanıdır.*²⁰⁹ İfade detaylı incelendiğinde kişi Tanrı sevgisinin farkındadır. Aynı anda başkasının da sevgisinin olduğundan haberdardır. Bu ikisinin varlığının farkında olmasının yanı sıra Tanrı sevgisinin üstüne çıkabilen bir sevgisi de söz konusudur. O halde Tanrı’nın sevmeye layık oluşundan bahsedilebilir. Bu da tabi akla bir çelişki kapısı açacaktır. Hem Tanrı’nın sevmeye laik olduğu gerçeği hem de kişinin Tanrı’nın dışında ki varlıkları seviyor olduğu gerçeği.

2.2.3.9. İyilik Oluşu

Varlık âlemimde tüm şeyler, en mükemmel, eşit ölçülü ve değişmeyen güzellikte olan bu yaratıcı tarafından yaratılmıştır. Bu şeyler, ne en mükemmel ne eşit ölçülü ve ne de değişmez güzellikte yaratılmıştır. Yine de yaratılan her şey iyidir ve bir bütün olarak ele alındıklarında, birlikte harika güzellikte bir evren oluşturduklarından, daha da iyilerdir.²¹⁰

İyilik var olmak veya gerçekleşebilmek için varlığa muhtaçtır. Ona göre iyilik varlığın bizzat cevheridir. Augustine göre, birey düşüncelerini tam anlamıyla kontrol edemez, neyi nasıl düşündüğümüzü bu dünyadaki fiziki varlığımız belirler. Augustine düşüncenin temellerini dünyevi yaşamdaki tecrübe de arar. İnsan bir başkasından önce kendini tanımak ister; ancak yeterince tatmin olamaz ve kendini aşmaya çalışır. Bu çabası neticesi Yüce İyi’nin Tanrı’dan başkası olmadığını keşfeder. Mutluluğumuz Tanrı’dadır. Tanrı’yı keşfeden insan kendiyi uğraşmayı bırakıp Tanrı’nın ezeliliğinde kaybolur.²¹¹

²⁰⁸ Osman Elmalı-Ömer Özden, *age* 243

²⁰⁹ Augustinus, *İtirafılar*, (Çiğdem Dürüşken), 328

²¹⁰ Metin Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, Elis Yayınları, 2. Baskı, Nisan, Ankara, 2014, 87

²¹¹ Öner, *age*, 8

Varlık, “gerçek” olduğu kadar iyiliktir. Varlık denmeye layık sadece Tanrı olduğundan, zorunlu olarak Tanrı iyidir. O özü bakımından iyidir. En iyidir.²¹² Bu iyiliğini diğer varlıklara borçlu değildir. Onun varlığında iyilik vardır. İyilik onun özünden başka bir şey değildir. Diğer varlıklar iyiliği Tanrı’ya borçludurlar. Onlar özünde iyi değildir. Tanrısal iyilikte azalma ve çoğalma olmaz. Eğer Tanrı’nın iyiliğinde bunlar olsaydı ister istemez O’nun özü de değişecekti. Oysa Tanrı’nın özü değişmez dolayısıyla iyiliği eksilip artmaz. Bu özellik diğer sıfatlarıyla birdir. Ayrı düşünülemez. Ezeli olan, hakikat olan varlık elbette değişmez olandır ve olmalıdır. Eğer Tanrı iyilik sıfatına da sahipse o zaman bu sıfat da diğer sıfatlar gibi değişimden uzak olmalıdır. Diğer varlıklardaki iyiliğin azalıp çoğalması onların aynı derecede olmadığını gösterir.

Augustinus’a göre Tanrı zatında var olan bu iyilikle evreni yaratmıştır. Bunu şu ifadeyle ortaya koymuştur: *Yarattığın bu âlem senin cömert iyiliğin sayesinde varlığını sürdürüyor.*²¹³ O’na göre evren aslında varlığını iyilik temelli sürdürmektedir. Burada şu soru akla gelecektir peki evren iyilik temelli ise yine evrende var olan bu kötülük neyden kaynaklanmaktadır? Augustinus’a göre bu sorunun cevabı şu şekildedir: Tanrının verdiği görevi yerine getirmeyen insanların çıkarmış oldukları kargaşadır. Eğer insanlar bu görevi yerine getirirlerse bu kargaşa ortadan kalkacaktır. Bu onların iyiliği seçmeyip kötülüğü seçmiş olmalarının sonucudur. İnsan iradesini yanlış olanı seçmekte kullanmış olacaktır.

Değişmez olandaki iyilik insana kuvvet olmaktadır. Şayet bu kutsallıktaki iyiliğin değişmesi insanda dayandığı Tanrı’dan emin olmayı da sağlar. Aksi halde değişenin bir iyilik anlayışı olsa Tanrı’dan her an her dakika şüphe duyulurdu. Tanrı’nın evreni meydana getirmesinin, yani ona varlık ve hayat vermesinin nedeni, iyi olmasıdır. O sadece yetkin bir varlık ve yetkin bir zekâ değil; bizzat iyiliktir. Evrenin düzenleyicisi iyidir; iyi olan kişide hiçbir kıskançlık yoktur. Kıskanç olmadığı için Tanrı, her şeyin mümkün olduğu kadar kendine benzemesini istedi.²¹⁴ O kötülüğün bir cevher olduğunu kabul etmez ona göre kötülük iyiliğin olmaması durumudur. Kısacası gerçek olan iyilik kavramıdır. Augustinus’a neyi ümit edebiliriz diye sorduğumuzda şüphesiz: Tanrı

---

²¹² Özcan, *age*, 71

²¹³ Augustinus, *İtirafılar*, (Çev: Çiğdem Dürüşken), 443

²¹⁴ Özcan, *age*, 109

sevgisiyle dolu herkesin mutlu ve eşit bir şekilde yaşayacağı ve adaletin mutlak şekilde hüküm süreceği Tanrı Devletini...²¹⁵ Cevabını alacağımız ortadadır.

2.2.3.10. Hikmet Oluşu

Tanrı'nın mahiyetlerinden biri de hikmet oluşudur. Hikmetin kelime manasına baktığımızda “*İnsanın varlıkların gerçekliklerini bilip iyi işler yapmak sıfatı; hâkimlik. Eşyanın halinden, harici ve Bâtını özelliklerinden bahseden ilimdir.(Buna ilm-i Hikmet deniyor) herkesin bilmediği gizli neden; Kâinatın ve yaratılıştaki ilahi amaçtır...*”²¹⁶ Filozofa göre *Tanrı'dan* gelen her şey hikmetlidir. Hikmetli oluş Tanrı'nın her şeyi yerli yerinde yapmış olmasıdır. Her varlığın kendine ait doldurulamaz bir yeri vardır ve Hikmet'in gölgesi varlıklara yansır.²¹⁷ İnsan Hikmet'i bulmak için, tatlılıkla, büyük arzuyla aramalı; daha büyük arzuyla aramak için bulmalıdır. İman arar, zekâ bulur. Zekâ, bir yandan bulunduğunu daha çok arar.²¹⁸ Kâinatın yaratılışından insana her şeyin varlığa gelmesi hikmet ile olmuştur. En iyi yaratılış şekli budur. Bu evrenin en iyi hali de dolayısıyla var kılınmış halidir. Tanrı'nın özelliklerinin çıkış noktası varlığının ahlaki olmasıdır. İslam kaynaklarında “*hulk*” ile “*ahlâk*” kavramları hep aynı manada kullanılmıştır. Ahlakçıların ekserisi “*hulk*”u, *insandaki* bütün hal ve davranışların kaynağı ve şuurun doğru bir kuvveti saymıştır.²¹⁹ Augustinus'a göre Tanrı'nın hikmetli oluşu aynı zamanda bu hikmetin şuurlu ve ahlaklı olarak ortaya konulduğunu göstermektedir.

2.2.3.11. Sevgi Oluşu

Tanrı'nın diğer özellikleri gibi sevgi de varlığının özüne aittir. Varlığında barındırdığı bu özelliği ile tüm varlık âlemini kuşatır. Tüm bu varlık âlemi onun sevgisi ile ayaktadır. Sevgi düşünüldüğünde ne Tanrı'nın unvanı ne de bir yetkinliğidir. Bu sıfat bizzat onun zatında yani cevherinde vardır. Sevgi olan Tanrı her şeyi kuşatmıştır.²²⁰

---

²¹⁵ Öner, *age*, 6

²¹⁶ Abdullah Yeğ in, *Yeni Lügat(İslami, İlmi, Edebi, Felsefi)*, Hizmet Vakfı Yayınları, Genişletilmiş Baskı, Eylül 2010, İstanbul, 402

²¹⁷ Özcan, *age*, 73

²¹⁸ Özcan, *age*, 75

²¹⁹ Hüsameddin Erdem, *Ahlak Felsefesi*, 8 Baskı, Hü-er Yayınları, Konya, Ekim, 2015, 11

²²⁰ Özcan, *age*, 76

Tanrı sadece ismiyle bilinmemelidir. O mutlak iyilik, mutlak sevgi, mutlak hoşgörüdür. Sevgi sıfatı olan Tanrı her şeyi kucaklar. Sevgi sadece Tanrı'yla insan ilişkisinin değil; ayrıca insanlar arasındaki ilişkisinin de temelidir. Tanrıdaki ve insandaki sevgi birbirinden ayrılmaz.²²¹ Sevgi kâinatı birbirine sevimli kılan yegâne etkendir. Tanrı'nın sevgi oluşu ile yeryüzünün bağına sıcak tutar.

2.2.3.12. Mutlak Kudret ve İrade Oluşu

Arapça **طلق** kökünden türetilmiş “mutlak” kavramı lügatta *kayıtlı ve bağlı olmayan* anlamlarına gelmektedir. İstilahî anlamda metafiziğin bir kavramı olarak varlığı ve tasavvuru için bir başka şeye ihtiyaç duymayan, Vücut-u Mutlak olarak ifade edilmiştir.²²² Kelam ilminde Tanrı *Vücut- u Mutlak* tır. Mutlak kelimesi dilimizde sınırsız ve koşulsuz anlamında *saltık* sözcüğüyle ifade edilir. Bu tanıma göre Tanrı sınırlı ve koşullu olan yaratıklarına göre sınırsız ve koşulsuz bir varlıktır.²²³

Tanrıda kudret ve irade birbirinden ayrılmaz iki unsurdur. O'nun kudreti iradeli, iradesi de kudretlidir. Tanrısal gücün kaynağı bizzat Tanrı'nın kendisidir. Dolayısıyla Tanrısal kudret ve irade birdir, birliktedir.²²⁴ Tanrı sonsuz güç sahibidir.²²⁵ Augustinus Tanrısal kudreti şöyle tanımlar: Tanrı'nın istediğini yapması, istemediğini de yapmamasıdır.²²⁶ Tanrı'nın kudretli oluşu kör ve keyfi bir güce sahip olduğu anlamına gelmez. Tanrı'da kudret, zekâ, hikmet ve doğruluk birbirinden ayrılmaz. Sonuçta tanrısal kudret, iyi, doğru ve hikmetli olan şeye taalluk eder.²²⁷ Tanrı'nın ilmi kadar ezeli olan iradesi, yer ve gökteki; geçmişteki, şimdideki ve gelecekteki her şeyi yarattı.²²⁸ Bu yüzden O'nun iradesi yeryüzünün de, gökyüzünün de, üstündedir. Kolayca görüleceği gibi, Tanrı iradesinin yaratıklara üstünlüğü, hiyerarşik üstünlük değildir.²²⁹ Bu irade-kudret her şeyin nedeni olmanın yanında hâkimidir.

---

²²¹ Özcan, *age*, 77

²²² Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensari İbn Manzur, **Lisanü'l-Arabi'l-muhit**, 711/1311; i' dad ve tasnif Yusuf Hayyat, Nedim Mar' aşı, Beyrut, Daru Lisanî' l-Arab, 1970, s. 131

²²³ Ankara Üniversitesi, Açık Erişim Sistemi, Tanrı'nın Mutlaklığı (açık arşiv. Ankara.tr/ browser 1888/2553

²²⁴ Özcan, *age*, 79

²²⁵ Arpacı, ,81

²²⁶ Özcan, *age*, 79

²²⁷ Özcan, *age*, 80

²²⁸ Özcan, *age*, 81

²²⁹ Özcan, *age*, 81

Tanrı, yetkin bir bilgiye sahip olmasının dışında O'nun gücü de sınırsızdır. Yaratılmış tüm varlık türlerinin onda ideaları ya da tohumları vardır ve Tanrı bu ideaları kendisinin mümkün yansıma ya da tezahürleri, yaratacağı şeyler olarak, ezeli –ebedi bir tarzda, görmüş ve bilmiştir. Şu halde, söz konusu görü ya da ezeli-ebedi bilgi ediminde, Tanrı her şeyi, insanın özgür eylemlerini bile, önceden bilir.²³⁰ Tanrı büyüktür. Bunu itirafların birinci bölümünde ifade eder. Ey Rab, sen büyüksün ve her türlü övgüye layıksın, gücün büyüktür ve bilgeliğinin sınırı yoktur.²³¹

2.2.3.13. Teslis Oluşu

Hristiyan Kutsal Kitabı'nda teslis kelimesi ve teslise imanı açıklayan sarih (açık) bir ifadeye rastlanmamaktadır. Bununla beraber Hz. İsa'nın havarilere "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh ismiyle vaftiz eyleyin"[393] şeklinde emir verdiği bilinmektedir.²³²

Teslis ya da üçleme Hristiyan teolojisinde Tanrı'nın, aynı zamanda baba, oğul ve Kutsal Ruh'tan oluşan üçlü doğasını ifade eder. Hristiyanlıktaki üç ilahi varlığı içeren üçlemeyi tanımlayan bir ifadedir. Hristiyan teolojisine göre bu üçlü birlik birbirinden ayrılmaz ve tek bir Tanrı'nın birbirini tamamlayan farklı yansımaları olarak görülür. Tek öz, tek cevher ama üç farklı görünüştür. Bu görüş monoteist teoloji olarak değerlendirilebilir.

Hristiyanlıkta teslisin ilk ve kurucu unsuru, *Baba*'dır. Hristiyanlıkta Tanrı, Baba olarak nitelendirilir. Allah, en mükemmel ve sonsuz saf olan ruhtur. O, her şeyin yaratıcısı ve sahibidir. Sonsuzdur, her yerde vardır ve her şeyi bilir. Fakat Tanrı da bütün bu özellikler ayrı değil, bir bütün olarak birleşiktir. Tanrı, her şeyi görür. Kimse onu göremez (Hristiyan Kilisesi'ne göre, varlığı görülmeyen Tanrı, Mesih İsa vasıtasıyla görünmüştür).²³³

Baba Teslisin kurucu unsurudur. Onunla beraber diğer iki unsurun da bu ilk unsur olan baba kavramının etrafında, kendisinden doğan kavramlar olarak konumlandığını görmekteyiz. İkinci unsuru *İsa*'dır.

²³⁰ Cevizci, *Orta Çağ Felsefe Tarihi*, 201

²³¹ Kadir Çüçen & Melek Zeynep Zafer & Adnan Esen yel, *Varlık Felsefesi*, Ezgi Kitapevi, 3. Baskı, Bursa, 2014. 186

²³² Tümer & Küçük, *age*, 168

²³³ Tümer & Küçük, *age*, 169

Hristiyanlıkta İsa, insan şekline bürünmüş bir ilahdır. Allah, İsa'da bedenleşmiştir. Baba Allah, insanlara, sevgi ve merhametini göstermek için, İsa Mesih suretinde insanlara yaklaşmış ve insanların aralarında yaşamıştır. Böylece Allah'ın inayeti, insanlara İsa Mesih vasıtasıyla erişmiştir. İsa'ya tapınmak, ona kul olmak, Baba Allah ile temas kurmak anlamına gelir. O, Baba ile aynı cevherdendir ve Baba gibi mükemmeldir. O, gerçek Allah'dır. Çeşitli mucizeleriyle, ölmesi ve sonra dirilmesiyle 'Tanrı' olduğunu göstermiştir. Tanrı'nın oğludur. O, aynı zamanda gerçek insandır.²³⁴

Tanrının insanlarla iletişim kurma, onların içinden onlarla muhatap olma yoluna gittiğini görmekteyiz. Teslisin üçüncü unsuru da *Kutsal ruh*'tur. Kutsal Ruh, Baba ile aynı cevherden, ancak ayrı bir mahiyet olarak kabul görmektedir. "Baba'nın bütün gücünü ve iradesini kendinde barındırmaktadır. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, tek bir cevherde toplanmış üç ayrı kişiliktir; üçü de ebedîdir. Kutsal Ruh, İsa'nın vaftizinde, onun tanrılığını açığa çıkartmak için bir güvercin şekline bürünüp üzerine konmuştur. Kutsal Ruh, Allah gibi her yeredir. Ancak o, öldürücü günahlardan uzak olan inanmış insanların içinde oturmaktadır. Kutsal Ruh, iyi düşünceler verir; tövbe, dua ve niyaz öğretir. Sembolü, beyaz güvercindir. Kutsal Ruh, vaftiz ile insana gelir. Baba 'dan çıkan, Oğul'da bütün doluluğu ile duran ve Oğul'dan İnsanlara verilen Ruh Allah'tır"²³⁵

Teslis Hristiyan dininin esasıdır. Aynı anda hem üç olabilen ama özü itibariyle bir olandır. Baba olarak Tanrı, mutlak kudrettir, yaratma da bu kudretin açık bir tezahürüdür.²³⁶ Baba olarak Mutlak Kudret ve Yaratıcı olan Tanrı, Oğul olarak Kelam, Hikmet, Prensi, Hayat ve Hakikat'tir.²³⁷ Augustinus'un deyişiyle Kutsal Ruh olan Tanrı güvercin ve ateş şekillerine bürünmüştür. Bu yön farklı şekillere girebilir, fakat kendi özünden asla eksilmeye, bozulmaya uğramayan özelliğidir. Augustinus için varlığın nitelikleri varlıktan ayrı bir şey değildir. Tanrı'nın nitelikleri yoktur. O bizzat niteliklerinden ibarettir. Öbür taraftan duyulur nesnelere gerçek anlamda varlıkları yoktur; onlar varlıkla yokluğun bir karışımıdır, realitelerini de tek ve gerçek varlık olan Tanrı'dan alırlar.²³⁸ Augustinus'ta hiçbir kavram diğer kavramdan bağımsız değildir. Hepsi birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Tanrı'nın özellikleri de böyledir. Birbirinden ayrılmayan kavramlardır. Bu yüzden birini ele alırken dolayısıyla diğerlerinden mutlaka

---

²³⁴ Tümer & Küçük, *age*, 170

²³⁵ Tümer & Küçük, *age*, 171

²³⁶ Özcan *age*, 91

²³⁷ Özcan, *age*, 92

²³⁸ Özcan, *age*, 112

söz etmek gerekmektedir. Teslis kavramı da yine bunlardan biridir. Augustinus'a göre, Mutlu Yaşam'ın kaynağını Teslis'te aramak gerekiyordu.²³⁹

*“O halde Tanrı derken aslında bütün bu varlıkları yaratan Baba'yı kastediyormuşum ben; Başlangıç derken de bütün bu varlıkları yarattığı Oğlunu kastediyormuşum. Ana ben Tanrının Kutsal Üçlü olduğuna inanıyordum ve inancımın ışığında bu gerçeği Onun Kutsal Sözlerinde aradım ve nihayet “senin ruhun suların üzerinde dalgalanıyordu” ifadesinde peşinde olduğum şeyi buldum. İşte Kutsal üçlü işte Tanrım, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, yani bütün bu âlemin Yaraticısıdır.”*²⁴⁰

2.2.4. Tanrı İle İlgili Kanıtlar

İnsan yetersiz bir varlıktır. İnsan dönüp kendine baktığında bu yetersizliği hisseder. İnsanın bu yetersizliği hem yaşamda hem de duygu âleminde vardır. *“Peki, o zaman seni nasıl arayacağım ya Rab? Seni ararken Tanrım, aslında mutlu bir yaşam arıyorum. Ruhum yaşasın diye seni arıyorum. Bedenim ruhumdan can buluyor, ruhum da senden can buluyor.”*²⁴¹ İnsan bilgi ile mutluluğa erişecektir. Bu bilgelik insanı içinde bulunduğu bu kendine yetememe halinden kurtaracaktır. Yalnız bilge kişi mutlu olabilir. İnsan bilge olabilmek için de hakikatin bilgisine sahip olmalıdır.²⁴²

Augustinus Tanrı'yı kanıtlarken öncelikle bilgi görüşünde temellendirir. Bundan dolayı kısaca bilgi görüşüne tekrar değinmekte fayda var. O'na göre üç tür bilgi vardır. İlk bilgi türü varlığı insan zihninin dışında olan duyu bilgisidir. Dış dünyadaki âleme ait bilgi türüdür. Bu bilgi türü tam anlamıyla insana doğru bilgiyi vermez. Bu bilgi basit bir görünüştür ve reel nesnelere hakkında verdiği bilgi kesindir. Fakat düşünülür hakikatlerin ölçüsü yapılırsa, bizi zorunlu olarak yanıltır.²⁴³ İkinci bilgi türü ise akıl bilgisidir. İnsanın duyu bilgisinden elde ettiğini zihinsel olarak yorumladıktan sonra açığa çıkan bilgidir. Bilgi seviyesinde ikinci derece öneme sahip bilgi türüne kaynaklık eder. Üçüncü ve son olan bilgi ise inanç bilgisidir. Başka bir ifadeyle doğma bilgidir. Güvendiğimiz bir otoritenin bildirdiklerini itirazsız kabul etmek anlamına gelen

²³⁹ Öner, *age*, 27

²⁴⁰ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev Çiğdem Dürüşken), 448

²⁴¹ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev: Çiğdem Dürüşken), 318

²⁴² Özcan, *age*, 119

²⁴³ Özcan, *age*, 128

iman, bilim gibi kesin ve sağlam bilgi kaynağıdır; aklın erişemediği hakikatlere ulaşma vasıtasıdır.²⁴⁴ İnanma bilgisi Tanrı'dan geldiği için en net ve gerçek olan bilgidir.

Augustinus' göre bu üç bilgi türünden Tanrı'yı anlamamıza yardımcı olacak olan bilgi türü şüphesiz inanç bilgisidir. Diğerleri tamamen uzak mıdır? Elbette hayır. Sadece bu inanç bilgisi direkt olarak Tanrı'yı bulmaya kapı açar. Diğer bilgi türleri inancın nuruyla aydınlanmış gözlerin görebileceği noktada yardımcı bilgilerdir. Eğer kişinin kalbi inanç ile nurlanmış, hayatlanmış ise hem duylarda hem de zihinde Tanrı ile beraberdir. Kâinatı Tanrı namına ondan aldığı ışık ile temaşa edecektir. Kelam ilmi Tanrı'nın zatı ve sıfatları hakkında bilgileri ortaya koyduğu gibi aynı zamanda Tanrı'nın varlığına dair olan delilleri de destekler ve ortaya koyar. Tanrı'nın hangi tür delillere başvurulacağı açık olarak belirtilmemekle birlikte kelam ilminin kullanıldığı delillerin akli ve nakli delilleri kapsadığı söylenebilir.²⁴⁵

Augustinus'a göre Tanrı bize bütünüyle verilmemiştir. Onu ancak ondan ayrı realiteleri gösteren niteliklere indirgemekle bilebiliriz.²⁴⁶ Tanrı fikri evrensel bilgidir, bu sıfatla insan ruhundan ayrılmaz. Bütünüyle bilmesek de, tanrısal alan bizim için bir terra in cognita (meçhul ülke) değildir; hiç kimse Tanrı'nın varlığını bilmemezlik edemez.²⁴⁷ Tanrı akıl yürütme ile değil, tefekkürle (releksiyon) bilinebilir.²⁴⁸ Augustinus tüm bilgi felsefesinin sonunda ancak Kutsal Metinlerin otoritesiyle gerçek Tanrı anlayışına sahip olabileceğimiz görüşünde karar kılar.²⁴⁹ Biz Tanrı'ya imanla yöneliriz. Açıkça olmasa da O'nun yüceliğini bilecek kadar tanırız.

Tanrı'yı hatırlamak, temaşa etmek ve keşif yollarıyla elde edebiliriz. İlk olarak hatırlama konusuna kısaca değinelim hatırlama hafıza yardımıyla olan bir şeydir. Kişi hafızasının derinliklerinde var olan Tanrı'yı ortaya çıkartmak için çabalar. Bu ise kişinin kendisine dönmesi ile mümkündür. İkinci olarak temaşa kişinin kâinata yani kendi varlığı dışında bulunan varlık âlemlerinde mutlak güzeli, kudreti araması ile açığa çıkar. Bu mükemmelliğin ötesinde kaynaklık eden en mükemmel olanın aranması ve bu arayışa çevreden hareketle ulaşması işlemidir. Üçüncü ve son olan ise kişinin Tanrı'yı keşfetmesidir. Sadece açık kalpler temaşa edebilirler. Kalp Tanrı'nın yaşadığı bir

²⁴⁴ Özcan, *age*, 137

²⁴⁵ İsmail Işık –İsmail Yürük-Nail Karagöz –İbrahim Kaplan-Ömer Sadıker-Hamdi Akbaş, Kelam I, Gece Kitaplığı Yayıncılık, II. Bölüm, 2.Baskı, Ankara, Şubat, 2017, 19

²⁴⁶ Özcan, *age*, 141

²⁴⁷ Özcan, *age*, 142

²⁴⁸ Özcan, *age*, 143

²⁴⁹ Özcan, *age*, 144

aynadır; o nedenle insan, kalp aynasını temiz tutmalı, yani tevazu göstermeli ve günahlardan kurtulmalı, kendini hikmetle yenilemelidir.²⁵⁰

Augustinus'a göre Tanrı imanla anlaşılacak bir şeydir. Bundan dolayı inançlı olmayan kişiler tarafından kendisinin kanıtlamaları pek bir önem arz etmemektedir. Tanrı'yı içinde duymayanlara Tanrı'yı kanıtlamak değil Tanrı'ya inandırmak bile imkânsızdır anlayışını Augustinus'ta görmekteyiz.

2.2.4.1. Genel Tasvip Kanıtı

Augustinus felsefesine bu delile bakıldığında bütün toplumlarda ve dinlerde bir Tanrı kavramının bulunması gerekliliğini ortaya koyan bir kanıttır.²⁵¹ Bu kanıt bir kabul olarak kendini göstermektedir. İnsandaki inanç hissinin bir karşılığının olduğuna dayanır. Mantıksal herhangi bir önermeye dayanmamaktadır. Akli metotlarla değil, olduğu gibi var olduğunu kabul etmektir.

2.2.4.2. Kozmolojik Kanıt

Tanrı evrensel prensiplerin dışında kozmik yasaların da mimarı olan zekâdır. Tabiata şuurla bakan her insan gördüğüm varlık âleminin bir yaratıcısının olduğunu kör gözlerime aslında sokar derecesinde kanıtlar. Bu yapı sahipsiz olamaz. Bu nedensellik kurulan bir bağdır. Başka bir deyişle tahmindir. Bu tabiatta, tabiatüstünde var olan ve tabiatın tüm mükemmelliğini aldığı bir varlık olmalıdır. Tanrı nesnelerin sadece varlık nedeni değildir. Onların varlıklarını devam ettirebilmeleri için zorunlu şartları hazırlayan da Tanrı'dır. Evrene dikkatle bakıldığında bu apaçık ortadadır. Dokunma duyum şöyle diyor: Bir kavramın nesnesi yoksa ona dokunmamışım, ben dokunmamışsam da sana bir şey dememişimdir. Öyleyse bu bilgiler nerden geldi? Demek ben daha onları öğrenmeden önce onlar zihnimdeydiler.²⁵² Augustinus'a göre Tanrı düşüncesi de böyle bir yolla elde edilmiş bir bilgi olacaktır. Bu zihnimizde mevcut olan bilgiler Tanrı'nın da varlığının delili niteliğindedir. Evrende ki tüm bilgiler bu şekilde açığa çıkan bilgilerdir. Ben sadece onları tanımakla meşgul bir hayat geçirmeliyim anlayışı vardır.

---

²⁵⁰ Özcan, *age*, 149

²⁵¹ Özcan, *age*, 158

²⁵² Augustinus, *İtirafılar*(Çev: Çiğdem Dürüşken),307

2.2.4.3. Nizam ve Gaye Kanıtı

Augustinus felsefesinde Tanrı'ya dair delillere bakıldığında bir diğer delil de nizam ve gaye delilidir. Gaye kelimesi sözlükte, uç, en son, sınır varılacak yer, amaç, hedef ve maksat gibi manalara gelir. Nizam ise, düzenlilik, tertip, intizam; uygunluk, uyum, sistem ve yöntem gibi anlamlara gelir.²⁵³

Bir gayeye uygun hareket etmek, iyi ve temel bir ilkedir. Evren bir kargaşa değil; bir kozmostur; orada, ilk bakışta hemen fark edilen bir düzen hâkimdir. Bu düzen, nesnelerin tabii yatkınlıklarının bir sonucudur. Her varlıkta çok harika bir nizam ve düzen vardır. Aynı şekilde varlıkların birbiriyle birleşimi son derece mükemmeldir.²⁵⁴

Buradan Tanrı'nın var olduğunu ve bu düzenin kurucusu olduğu anlaşılmaktadır. Düzeni sevmektedir. Tanrı'nın varlığı düzenin varlığının kaynağıdır. Kâinat Tanrı'dan düzenini almaktadır ve bu düzen bu kaynaktan alındığı gibi aktarılır. Her şey gayet intizamlı olmakla birlikte, belli gayesi olan bir ilerleyişe sahiptir. Düzen Tanrı'nın kâinat için biçmiş olduğu kaftandır. Kâinat ancak bu haliyle varlık âlemine geldiğinde mükemmel olacaktır ve bunu da sonsuz ilim sahibi olan Tanrı irade ve kudretiyle gerçekleştirmiştir. Bu düzen somut âlemde olduğu gibi iç âlemimizde de vardır. Bir bitkinin iç düzeninde, havanın içinde, toprakta kısacası her şeyin içyapısında da belli bir düzen vardır. Hem zahirinde hem de batınında Tanrı kâinatı düzen içerisinde yaratmıştır. Hem bütünde hem de parçada aynı düzen hâkimdir.

Evren güzelliğini, düzenini, intizamını, Tanrı'dan almaktadır. Eserin nitelikleri, müessirin nitelikleri hakkında bilgi verir. Öyle anlaşılıyor ki eserle müessir arasındaki ilişki ona göre, kanıtlama özelliğinin yanında öğretici niteliğe de sahiptir. Evrende harika bir işleyiş hâkimdir. Hiçbir iş diğer bir işe karışmamaktadır. Her dönem envai çeşit nimet hiç aksamadan yeryüzünde Tanrı tarafından bırakılmakta ve bu nimet sahipleri bu rızıklarını almaktadır. Hiçbir hayat sahibi unutulmamakta her türlü yaratılan mahlûkun ihtiyacı giderilmektedir.

---

²⁵³ Arslan –Bozkurt, *age*, 140

²⁵⁴ Özcan, *age*, 166

Bu evrendeki sorunsuz işleyiş bir düzen sahibinin varlığını zorunlu kılar çünkü bu düzen kendi kendine başıboş değildir. Bu olağanüstü düzenin arkasında onu ortaya koyan üstün güce sahip bir varlık olmalı ki ancak doğanın düzenli, sürekli, devamlılığı ve çeşitliliği oluşabilsin.²⁵⁵ Kâinatta görülen nizam, tertip, kemal ve ahlak Tanrı'nın sonsuz ilmine açık bir delil teşkil etmektedir.²⁵⁶ Augustinus'a göre en küçük bir hayvandaki düzen bile tesadüfün sonucu değildir ve olamaz da. Augustinus'a göre bu üstün düzen insan gücünün ve yapabildiklerinin ötesindedir. Bu insandan daha yüksekte olan bir varlığa ait olmalıdır. Bu nedenle, zamanın ötesinde üstün bir yaratıcı olan Tanrı vardır.

2.2.4.4. Dini Tecrübe Kanıtı

İnsanın psikolojik yetilerinden biri de duyarlılıktır. Ancak bu yeti her insanda farklı güç ve etkiye sahiptir. Hangi tür sanatı icra ederse etsin sanatçılarda duyarlılık diğer insanlardan daha muhtemeldir. Gündelik hayattaki bu farklılık dini hayatta da varlığını sürdürür. Bundan dolayı mistik dediğimiz kişiler diğer dindarlardan daha duyarlıdır. Evrensel bir olgu olan mistisizmi benimseyenler, Tanrı'yla içten ve sözsüz bir ilişki kurmayı çok isterler ve nadiren de olsa bunu başardıklarını söylerler. Bu ilişki ne analitik ne de diyalektik yolla kurulabilir çünkü kişisel ve özeldir. Bu ilişkiye bilindiği gibi, mistik tecrübe denir. Geniş anlamıyla mistik tecrübe, inansın, ya da inanmasın insanın kendini manevi bir realite ile doğrudan karşı karşıya getirdiğini düşündüğü ve yorumladığı her tecrübedir.²⁵⁷ Burada bahsedilen dini mistik tecrübedir. Tanrı'yı aramaya çıkmış ruh az da olsa bir anda olsa O'nu hisseder. Mutlulukla dolar. Augustinusçu tecrübe bütün mistiklerde olduğu gibi nitelikleri doğmalarda belirlenmiş bir Tanrı'yla kurulan ilişkidir.²⁵⁸ Tanrıyı tecrübe ederken Tanrı'nın sözünden Tanrı'ya çıkar gibi çıkmayız, sonuçtan sebebe gider gibi de gitmeyiz, fakat işaretten konuşana ulaşır gibi ulaşırız. Bu tecrübe, hızlı bir düşünme anı, Tanrı'dan bir şeyleri kavrama, içselleştirme ve O'nu daha yakından tanımadır. Tanrı sadece düşünmeyle elde edilen bir varlık değildir. Kalbin de bu düşünceyi kabul edip yaşaması gerekmektedir. Kalbin bir tasdiki olmalıdır. Dinin kabule dayandığı muhtemeldir. Görmeden bağ kurmadır

²⁵⁵ Çüçen, *Ortaçağ Felsefe Tarihi*, 252

²⁵⁶ Musa Bilgiz, *Kuran'da Bilgi Kavramsal Çerçeve Bilgi Türleri*, İnsan Yayınları, 2 Baskı, İstanbul, 2013, 186

²⁵⁷ Özcan, *age*, 176

²⁵⁸ Özcan, *age*, 176

diye nitelendirilebilir. Tanrı'nın bilinmesi konusunda getirilen delilleri Augustinus yeterli bulmaz. Tüm bunlar yine de Tanrı'yı tanımlamaya çalışan kısır kavramlardır. Tanrı kavramlara sığdırılamayacak bir varlığa sahiptir. Bunlar insanın kısır unsurlarla Tanrı'yı akla yakınlaştırmasından başka bir şey değildir. Çünkü bozulmaya mahkûm bedenimizle gördükçe, kalbimiz çok derin ve çabamız çok büyük olsa da, keşfimiz eksiktir.²⁵⁹

2.2.4.5. Eski Ahitten Gelen Tanrı'nın Varlığının Kanıtı

Tanrısal bilgi de Tanrıcular için gizli saklı, bilinmedik bir dille yazılmış olan, okunsa da anlaşılamayan, anlamak için birilerinin hizmetine girmek zorunda olunan bir şey değil; doğada apaçık olan, cahilin ve çocuğun dahi anlayabileceği açıklıkta olan bir bilgidir. Tanrıculukta Tanrı, dini bize fenle ve tabiatla anlatır. Kitaplı dinlerde ise din, Tanrı sözüyle, vahiyle insanlara ulaştırılır.²⁶⁰ Kelamcılar iman esaslarını genellikle ilahiyat, nübüvvet ve sem'iyât (ahret/mead) başlıkları altında incelemektedirler.²⁶¹ Başka bir ifadeyle kelam Tanrı'nın zatından ve sıfatlarından mebd ve mead konularında bahseden, açıklayan bahseden ilim alanıdır.

Bu kanıt kronolojik olarak diğer kanıtlardan üstündür. Bu üstün oluş bu kanıtın Kutsal Kitabın ilk bilinen kaynak olmasından gelmektedir. Eski Ahit bize Tanrı'nın var olduğunu söylemektedir.²⁶² Kutsal Kitap Tanrı'nın varlığı hakkında insanları yanıltmayacaktır anlayışını Augustinus'ta görmekteyiz.

2.2.4.6. Tanrı'nın Hakikat ve Doğru Olduğuna Dair Kanıt

Hem Augustinus hem de Platon değişme karşısında derin bir hoşnutsuzluk duyuyorlardı ve her ikisi de şuna inanıyorlardı ki başka hangi niteliklere sahip olursa olsun nihai gerçekliğin değişmez olması ve değişmeye, çürümeye uğramaz olması zorunludur.²⁶³

Bakıldığında mükemmel olan bir varlık olması gereklidir. Bu insanın içinde iyiye olan meyilden kaynaklanan bir durumdur. İnsan fitratı gereği iyi olanı

²⁵⁹ Özcan, *age*, ,180

²⁶⁰ Arpacı, *age*, 68

²⁶¹ İsmail Işık & İsmail Yürük & Nail Karagöz & İbrahim Kaplan & Ömer Sadıker & Hamdi Akbaş, *age*, 15

²⁶² Çüçen, *Orta Çağ Felsefesi Tarihi*, 22

²⁶³ Janes, *age*, 136

aramaktadır. Kendisinden üstün olan bir varlık ona kuvvet olacaktır. İnsanın yaratılışındaki bu arayışın karşısında değişen bir dünya olgusunun olması ebetteki duygusal değişimlere açıktır. Bu değişimin karşısında olacak varlık dünyanın değişmesine rağmen bozulmamalı ve bu bozulmayı varlık âleminin gerisinde kalmak şeklinde de olmamalıdır. Bu değişmezlik onun mükemmel oluşundan kaynaklanmalıdır. Mükemmel olan değişmez olacaktır ve değişmezliği onu geride bırakan değiş o bu değişmezliği ile tüm varlık âleminin üstünde olan olacaktır. Değişen varlıklar yok olmaya mahkûmdur.

Değişmeyen ise ebedi var olacaktır. Nihai gerçekliğin değişmez olduğu düşüncesi, mükemmel varlık olarak Tanrı kavrayışıyla çok iyi uyuyordu. Tanrı mükemmel ise, O'nun değişme ihtiyacı içerisinde olmasının hiçbir sebebi yoktur çünkü mükemmel bir varlıkta değişme mükemmelliğin yitimiyle sonuçlanırdı.²⁶⁴

Aziz Augustinus Tanrı'nın en mutlak ve gerçek hakikat ve doğru olduğuna inanır. Tanrı'yı bilmek, doğruyu bilmek ve doğrunun ne olduğunun farkında olmaktır. Bu doğruluğu insanın bedensel yönü değil Tanrısal olana yakın yön anlayabilir. Bu da insanın ruhsal yönüdür. İnsan ruhsal yönüyle doğru olan tanrıyı istemektedir. Bu insanın yaratılışı gereğidir. İnsan doğru olanı bulmak için yaratılmıştır. Ruhun bu doğru olanı bulma isteği ise doğal olarak Tanrı'nın var olduğunun kanıtı olacaktır. Tanrı'nın hakikat olması ve insanı yanıltmaması Tanrı'nın ahlak sahibi olmasından gelmektedir. Augustinus'a göre ahlak sahibi olan Tanrı varlığı konusunda insanı aldatmamaktadır.

2.2.4.7. Yaratılış Kuramından Gelen Tanrı'nın Varlığının Kanıtı

Augustinus felsefesinde tüm varlıklar varlık âlemine bir yaratıcı tarafından sonradan getirilmiştir. Bu yaratıcı yani Tanrı tüm varlık âleminin nedeni, varlık âlemini var kılan nedendir. Tanrı olmadan bu varlık âleminden ve içindeki hiç bir varlıktan söz etmek mümkün değildir. Augustinus felsefesini oluşturan varlıklar yaratılmış sonuçlardan başka bir şey değildir. Varlıkları en yüce olan Tanrı'ya bağlıdır.

Augustinus felsefesinde her şey yaratılmış olduğuna göre, bir de bunları yaratan olmalıdır. O halde "Tanrı vardır" görüşüne dayanan bir kanıttır. *"...Ayrıca her şeyin senden doğduğundan da eminim, bunun tartışmasız, en büyük kanıtı da her şeyin*

---

²⁶⁴ Janes, age, 136

var olmasıydı."²⁶⁵ Yani her şey varsa bir yaratan da olmalıdır. Var olma var etmeyi zorunlu kılmaktadır.

2.2.4.8. Olumsallıktan Gelen Kanıt

Augustinus'ta gördüğümüz olumsallık delili kelam ilminde hudüs delili olarak karşılık bulmuştur. Sözlükte "*sonradan meydana gelme*" anlamına gelen ve masdar olan hudüs, Kelam ilminde Tanrı varlığını kanıtlama da ortaya konan kozmolojik delillerdendir. Bütün nesne ve olayları ile evrenin bir zamanlar olmayışını sonradan var kılındığını, vücuda getirildiğini ifade eder. Sonradan vücut bulmuş her şeye hadis *veya muhdes* denir. Sonradan vücut bulanları yaratana ise *muhdis* denir. İnsan evreni gözlemlediğinde her fiilin bir failinin olduğu apaçık görecektir.²⁶⁶ Tanrı, evrenin ilk nedenidir, yani yaratıcıdır. Bilinen ve bilinmeyen her şeyi O yaratmıştır.²⁶⁷

Yalnız Tanrı, değişmez.²⁶⁸ Tanrı zamandan bağımsız olandır. Olumsal olan, olumsal olmayanı ima eder.²⁶⁹ Böylece o değişmez olandır. Olumsal olmayandır. İkinci nedenler her zaman birinci nedenin kanıtıdır. Dünyadaki her şey bir ikinci neden olduğuna göre aslında her şey Tanrı'ya bir kanıt olma niteliği taşımaktadır. Sadece her şeye Tanrı'nın nazarıyla bakmak ya da her şeye Tanrı'yı bulmak için bakmak gereklidir. Bu da istem işidir. Kişi bunu istemelidir.

2.2.4.9. Aklın Yaşamından Gelen Kanıt

Augustinus'un ortaya koymuş olduğu delillerden aklın yaşamına dair olan delili başlangıç noktasını akıldan alır. Bu delil kelam ilmindeki imkân deliliyle benzerlik göstermektedir. Hareket noktaları akıl kavramıdır. İmkân delili, aklın verdiği hükümlere dayandırılır.²⁷⁰

Var olmak üç sınıfa ayrılır: 1.Varoluş, 2.Yaşama sahibiyiz, 3.Anlayışa sahibiz. Kısacası bunlar var olmak, yaşamak ve anlamaktır. Bunlar gerçeğin hiyerarşik düzen

²⁶⁵ Augustinus, *İtirafılar*, (Çev: Çiğdem Dürüşken), 221

²⁶⁶ Hulusi Arslan –Mustafa Bozkurt, *age*, 132

²⁶⁷ Arpacı, *age*, 81

²⁶⁸ Çüçen, *Orta Çağ Felsefe Tarihi*, 253

²⁶⁹ Çüçen, *Orta Çağ Felsefe Tarihi*, 253

²⁷⁰ Arslan –Bozkurt, *age*, 136

içindeki üç basamağıdır.²⁷¹ Birinin var olması diğerini zorunlu kılacaktır. Bir anlama kabiliyeti aynı zamanda var olanı ve yaşadığının kanıtıdır. O halde Tanrı anlayan yani kavranan bir varlık sınıfının en yücesi ise o vardır.

Augustinus felsefesinde insan ve Tanrı bağıını sağlayan daha doğrusu insana maddeden yaratılmış ama Tanrı uğruna feda edilmiş bir beden vardır. Bu Tanrı'nın oğlu olarak nitelendirilen İsa'dır. İnsanlığın kendine sunulan bir yol haritası ve pusuladır. İnsan maddi manevi tüm yapması gerekeceklerini onu örnek alarak Tanrı'nın huzuruna sunabilecektir. Oysa gerçek şefaatçi, Tanrı'nın ve insanların şefaatçisi, insan Mesih İsa'dır. Sen sırlı merhametinle onu mazlumlara gösterdin ve gönderdin, onu kendilerine örnek alsınlar ve mazlumluğu ondan öğrensinler istedin.²⁷²

Aslında genel anlamda bakıldığında insan çıkarları doğrultusunda hareket etmekte olan bir canlı olarak görülmektedir. Belki de onunla kurulan bağlar bu yüzden bu kadar kopmaya her an hazır konumdadır denebilir. Hakikatten yayılan ışığı seviyorlar, ama o ışık kendi yanlışlarını ortaya çıkardı mı ondan nefret ediyorlar. Aldatılmak istemiyorlar, hakikat kendisini onlara gösterdi mi seviyorlar, ama onları kendilerine gösterdi mi nefret ediyorlar.²⁷³ İnsan çıkarlarına ters düşünce hemen savunma pozisyonunu alabilecek bir metabolizmaya sahip olduğu için karşısında kim olursa olsun sonuç bu olacaktır. Karşıda Tanrı olsa bile. Ama insan her şeyini onda aramalıdır. Huzurunun sebebi Tanrı olmalıdır. Öyleyse herkesin mutlu olmak istediğinden emin olamayız, çünkü sevinçlerinin kaynağını sende aramayanlar da var. Oysa hakiki mutlu yaşam bu ve onlar bu hakiki mutlu yaşamı istemiyorlar.²⁷⁴

2.2.5. Augustinus'u Döneminden Ayıran Noktalar ve Felsefeye Katkıları

Tanrı'nın inayeti(gratia) erdemli bir hayat için şarttır. Kutsal Kitaplara getirdiği özgün yorumun yanında, filozoflarla tartışmasından çıkardığımız sonuca göre, felsefe Augustinus'un teolojisinin başlıca kaynağı ve vazgeçilmez koşuludur.²⁷⁵ Felsefenin görevi bu çerçevede içinde su biçimde belirlenir: Tanrı'yı ve onun sözlerini

²⁷¹ Çüçen, *Orta Çağ Felsefe Tarihi*, 253

²⁷² Augustinus, *İtiraflar*, (Çev: Çiğdem Dürüşken), 356

²⁷³ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev: Çiğdem Dürüşken), 324

²⁷⁴ Augustinus, *İtiraflar*, (Çiğdem Dürüşken), 325

²⁷⁵ Öner, *age*, V

kavramaktır.²⁷⁶ Augustinus'un din ile felsefe arasında kurduğu bu bağdan dolayı, inanç ve akıl bilginin zorunlu iki ögesidir.²⁷⁷ Hakikatin kendisi Tanrı, hakikati bize sunan da İsa ve onun Kutsal Kitap'taki sözleri olduğundan, hakikate sahip olabilmek için bunlara inanmak, inanırken de kavramak gerekir.²⁷⁸ Thilly'nin de belirttiği gibi, Tüm Hristiyanlık çağının ruh yapısı, bilmeye değer tek bilginin Tanrı olduğu şeklin de özetlenebilecek Augustinusçu görüşten oluşur.²⁷⁹ Ama bilgi, Augustinus'a göre, yalnızca kendisi için aranmaz. Hakikate ilişkin bilgi mutluluğun gerekli koşullarından biri olduğu için aranır. Augustinus'a göre bütün insan etkinliklerinin en uçtaki amacı mutluluktur. Mutluluk ise ancak Tanrı'yı kavrayarak, onun buyruklarını anlayıp yerine getirerek elde edilir. Tanrı'yı anlamak, buyruklarını kavramak, izlemek, bizim Tanrı'ya ulaşmamızın tek yoludur ve Tanrı'ya ulaşmak da, Augustinus için, mutluluğa ulaşmaktan başka bir şey değildir.²⁸⁰ Bu şekilde bakılırsa hem hakikatin bilgisi mutluluğa ulaşmanın gerekli şartı haline gelir hem de hakikat mutlulukla bir ve aynı şey haline gelir.

Augustinus: (*Intellige ut credas*) “İnanmak için anlamak gerekir”²⁸¹ ifadesiyle aslında insan aklının evvela irade etmesi kendi çabasıyla tanrıyı çevresini kısacası muhatap olduğu ya da olmadığı her şeyi öncelikle anlaması gerekir. Anladıktan sonra zaten hakikatin büyüüne kapılacağını ifade etmektedir. Augustinus için iman mükemmeldir. Onu anlamayan ve yetersiz olan ise insanın ta kendisidir. Augustinus bakıldığında kendinden öncekilerden oldukça farklı bir anlayış ortaya atmıştır.

Augustinus okuyucusunu kendisiyle özdeşleştirebilen psikolojik derinliklere ustalıkla nüfuz edebilmesi nedeniyle “ilk modern insan” olarak anılmaktadır.²⁸² Yine Aziz Augustinus'un görüşlerinin ağırlık merkezini Tanrı düşüncesi oluşturmaktadır. O, fikirlerinde Tanrı'yı merkeze alarak yola çıkar. Bununla birlikte Augustinus'un Teslis'e dair görüşleri Roma Kilisesi için hayli önem arz etmektedir. Onun Tanrı anlayışı ile birlikte sunmuş olduğu Teslis doktrini Kilise için bağlayıcıdır.²⁸³

---

²⁷⁶ Bravo, *age*, 112

²⁷⁷ Bravo, *age*, 112

²⁷⁸ Bravo, *age*, 112

²⁷⁹ Bravo, *age*, 112

²⁸⁰ Bravo, *age*, 112

²⁸¹ Öner, *age*, 8

²⁸² Chadwick, *age*, 3

²⁸³ Yeşilyaprak, *age*, 70

Augustinus geçmiş dönemlerde ortaya atılmış görüşlerin belli görüşler etrafında toplandığını ifade eder. Kimi tamamen madde, kimi ise tamamen idealist temellerde ilerlemiştir. Bunu ifade ederken eleştirdiği Platon ve Aristoteles öğretileridir. Ona göre gerçek olan ne tamamen idealist olan ne de tamamen madde olandır. Saint Augustinus hem evrensel olanı hem de tekil olanın anlatıcısı olduğu kadar aynı zamanda bir tarih yazıcısıdır.²⁸⁴ Augustinus Hristiyanlığın kurumsallaşmasında ve gelişmesinde önemli roller üstlenmiştir. Hristiyanlığın şuan ki temellerinin ilk adımlarını atan kişidir.

Augustinusçuluğu kısacası bireyin kendisinden ayrılış gayreti, özünü arama çabası, kendini gerçekleştirme gayesi olarak tanımlamak mümkündür. Augustinus'un eserleri ve doktrini kendisinden sonraki çağlarda Augustinizm adı verilen düşünce sisteminin oluşmasına sebep olmuştur. Augustinus Thomas Aquinas, Luther, Calvin, Pascal, Kierkegaard, Adolf Von Harnack, HannahArent ve Paul Ricoeur'e gibi birçok isme ışık kaynağı olmuştur.²⁸⁵ Freud'a Wittgenstein'e esin kaynağı olmuştur. Augustinus yorumlaması ile ortaya çıkan tartışmalar insan doğasında ve özgürlük kavramı üzerinde yeni fikirlerin ortaya çıkmasına kaynaklık etmiştir.

Augustinus kendinden önceki dönemleri eleştirerek başlatmış olduğu düşüncesinde geçmiş fikirlerin tanınmasına da katkı sağlamıştır. Geç Anti çağ dünyasının Orta Çağ ve Modern çağ tarafından bilinir olmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Augustinus kötülük probleminde de yine farklı bir görüş ortaya atmıştır. Aziz Pavlus beden üyelerinde başka bir kanunun geçerli olduğunu söylemiştir. İnsan isteği hilafına beden isteklerine boyun eğmektedir. Augustinus, bu noktada kötülük probleminde yeni bir yaklaşım ortaya koyar: İnsanın iradesinde mevcut kötülüğü psikoloji temelinde izaha çalışacaktır. Kötülüğün kaynağında alışkanlıkların kudreti yatmaktadır. Bu alışkanlıklar da insan zihninden türer.²⁸⁶ Kişi bu zihninde var olan alışkanlıkların esiridir. Bunlar zihni sürekli meşgul edip yoldan çıkarmaya çalışır. Augustinus Aziz Paulus'un dahi şehvet duyguları tarafından rahatsız olabileceğini söyleyerek etrafındakileri şaşırtmıştır.²⁸⁷ Bu kirlilikten kurtulmanın yolunu ise vaftiz olmakta görecektir. Augustinus'un nihai amacı, tüm çabası insanı içinde bulunduğu

---

²⁸⁴ Öner, *age*,7

²⁸⁵ Öner, *age*,16

²⁸⁶ Öner, *age*,28

²⁸⁷ Brown, Peter. *Augustine of Hippo, A Biography*, Revised Edition with a New Epilogue, Berkeley and Los Angeles, California: The University of California Press, 1967,147

çaresizlikten kurtarmaktır. Biz iyi olduğumuz için Tanrı'yı bulma arzusu bizde açığa çıkmaz bu Tanrı'nın inayetidir. Tanrı'ya sığınılmalı ve içerdeki kötülükten daha doğrusu dünyevi arzuların egemenliğinden kurtulmak amaç olmalıdır.

Augustinus öncesi devlet anlayışına bakıldığında; ilk devlet kuramları Yunan site devletinde ortaya çıkmıştır. Bunlar az sayıda nüfusa sahip devletlerdir. Polis devletleri olarak adlandırılmışlardır. Eski Yunan'da polis örgütlenmesinin tüm insanları yönetme yetkisine sahip siyasal iktidarı da içine alan bir kamusal yaşamı ifade etmektedir. Devir ne kadar eski olursa olsun sınırları belirlenmiş özel yaşam alanları her dönemde kendini ortaya koymuştur. Antik dönemde siteler önemli rol oynamıştır. Siteler, aynı kökene sahip bireylerden oluşmaktadır. Bunun dışında kalan diğer her şey yabancı, düşman, barbar, tehlikeli ve kendilerinin korunması gereken konumdadır. Platon da göklerde ki devletin örnek alınarak kurulması gereken bir devlet tasviri yapacaktır.

Klasik Yunan siyaset teorisi en iyi hükümet şekli kavrayış üzerine kurulmuştur. Aristoteles iki tür mutluluk olduğunu savunur: Bunlardan birincisi metafizik alana ait olan temaşa hayatıdır, ikincisi ise siyasi hayata aittir.²⁸⁸ Aristoteles'ten sonra gelen Stoacılar, Epikuroşular ve Kinikler insanı sosyal bir hayvan olarak görmeyecekler, insan mükemmelliğini temaşayla devleti aşmaktan çok, devlet sahasının dışına çıkmakta arayacaklardır.²⁸⁹

Augustinus bunlardan farklı bir devlet anlayışıyla karşımıza çıkmıştır. Batı düşüncesinde insanın doğası ve Tanrı'nın anlamı hakkında oluşmuş bakış açısının kökeninde Augustinus vardır. Siyasete dayalı olan geçmiş dönemin devlet anlayışında güç devleti yönetene aittir. Mutlak olan yöneticidir. Augustinus bu devlet anlayışını yeryüzü devleti olarak nitelendirir. Augustinus'a göre asıl mutlak olan yeryüzü devleti değildir. Asıl mutlak devlet Göksel devlettir. O Tanrı'nın yönetimindedir. Augustinus yeni ve özgün bir devlet anlayışı ortaya koymuştur. Tanrı devleti insanların ebedi cennet mutluluğunu yaşayacağı ahrette İsa'nın krallığında kurulacak mutlak eşitlik esasına dayanan adaletin tesis edileceği bir devlet olacaktır.²⁹⁰ Pagan dini inancının tezlerini çürütmeye çalışarak siyasi alanda başlattığı kalem kavgasını dini alana taşıyan

---

²⁸⁸ Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*. Çev. Saffet Babür, Ankara: Ayraç Yayınevi, ,1998,(İng. Nicomachean Ethics), VI, 1139 b.

²⁸⁹ Öner, age, 50

²⁹⁰ Öner, age, 12

Augustine yıkılan umutsuz Roma'ya umut ışığı olarak paganların dünyevi devletine alternatif olan Tanrı Devleti'ni sunacaktır.

Augustinus Yunan filozoflarının getirdiği döngüsel tarih anlayışının yerine, ilerlemeci çizgisel, gelişmeye açık bir tarih modeli ortaya koymuştur. Tarih'in bir gayesi vardır ve insanlık tarihi Tanrı tarafından yönlendirilir.²⁹¹ Augustinus, bir bakımdan, tarih felsefesinin kurucusu da sayılır. Antik Felsefe, daha çok, bir kozmos felsefesidir. Bu felsefede, tarihin, dönüp dolaşıp başlangıç noktasına geri dönen, boyuna tekrarlanan dönümlü bir süreç olduğu (çember teorisi) anlayışı ağır basmıştır. Tarihin bir defalık olan, bir daha olmayacak, bir daha tekrarlanmayacak olaylardan kurulu bir süreç olduğu görüşünü, bu gerçek tarih bilincini getiren Hıristiyanlık olmuştur. Bu yöndeki düşüncelere ilkin gnostikler de rastlıyoruz. Ama bu anlayışı sistematik olarak ilk geliştiren Augustinus'tur.²⁹²

Tanrı Devlet'inin yurttaşları, Dünyevi Devlet'in yurttaşlarından farklı olarak devletlerini korumak için savaşıma ihtiyacı hissetmezler, çünkü Tanrı (İsa) devletlerinin koruyucusudur. Augustine Tanrı Devleti söz konusu olduğunda siyaset dışı bir tavırla siyasi devletin insanlar için tercih edilmeye değmez bir devlet olduğunu savunur. Tanrı Devleti dünyadan topladığı askerlerinden meydana gelen birçok ordusuyla dünyevi kurtuluş için savaştırmaz, bu askerler her türlü direnişi hiçe sayan ebedi kurtuluş uğruna savaşır. Bağlanmış, kırbaçlanmış, işkenceye uğramış, yakılmış, organları kopartılmış, boğazlanmış olmalarına rağmen kurtarıcılarında duydukları aşk uğruna dünyevi kurtuluşa önem vermezler.²⁹³

Augustinus'ta insan kavramına bakış açısı da farklılık göstermektedir. Her inanç sistemi, bir insan tipi yaratır.²⁹⁴ Augustine hükmetmenin en acımasız olanının insanın ruhunu acımasızca tutsak eden "hükmetme arzusu" olduğunu savunuyor. Ancak Dünyevi Devlet'te var olan toplumsal düzende, özellikle aile içinde diğer bireyler gibi köle de sahibine itaat etmelidir. İtaat toplumsal barışın gereğidir. Ancak yaratılmış doğal düzende Tanrı ilk olarak insanı varlık âlemine getirdiğinde hiçbir insan bir diğer insanın kölesi değildi. Tekvin'i anlamlandıran Augustinus yaradılışın altıncı gününde Tanrının kendi şeklinde yarattığı insanın insana değil (insanın) yalnızca diğer varlıklara

---

²⁹¹ Öner, *age*, 95

²⁹² Gökberk, *age*, 156

²⁹³ Öner, *age*, 116

²⁹⁴ Arpacı, *age*, 44

hükmetmesini istediği sonucuna varır. Augustine, hükmeden (Dominus) kavramını dünyayı yöneten gerçek hükümdar Tanrı'nın bir özelliği olarak kabul eder. Böylelikle, hükmetme gücünü bir araç olmaktan çıkarır. Tanrı iyi hükümdardır, o halde, kendi şeklinde yarattığı insan da iyi yönetici olmalıdır. Augustine burada dominus kavramıyla caritas (sevgi) kavramını birbirine yakınlaştırır.²⁹⁵

Augustinus'un adalet konusundaki görüşleri de yine içinde bulunduğu toplumdan farklı olacaktır. Geçmiş dönemde insanlar kölelik sistemini hayatın merkezine almışlardır. Kölelik sistemi toplumda gayet normal karşılandığı gibi olması da gerekli görülmektedir. Adalet herkese kendisine ait olanın verilmesini sağlayan erdemdir. Bir kısım insanın diğer bir kısım insana kölelik etmesi adil değildir; ancak kölelik edene bir avantaj sağladığında bu ilişki adildir, çünkü bu kişilerin kötülük yapma olasılığını ortadan kaldırır. Augustine göre, adaletin hakiki temeli Tanrı'dadır. Augustinus farklı görüş ortaya koysa da aslında tamamen köleliğin ortadan kaldırılması noktasında net bir ifade ortaya koymaz.

Augustinus “şan” kavramına da felsefesinde yer verecektir. Döneminden farklı olarak ona göre dünyevi devlette var olan şan kavramı gelip geçicidir. İnsanların nazarında varlığını sürdüren her an değişebilen bir kavramken Tanrı nazarında ki şan kalıcı ve kişiye yarar sağlayıcıdır. Dünyevi şanı bırakmış kişi erdem sahibidir. Erdemli ise kişi Tanrı ‘ya yöneldiği ölçüde erdemlidir. Mutluluk bu yöneliştir. Kişi diğer yaratılanları da yine Tanrı'dan ötürü sevmelidir. Bu evrensel sevgi kişiyi erdemli kılan diğer bir özelliktir. Dünyevi erdem gelip geçen bir şan arzusunun temelleri üzerine inşa edilmeye çalışılmış çürük binalar gibidir. En ufak bir çıkar savaşında yerle bir olmaya hazırdır.

Romalılar, bu dünyada gözler önündeki erdemleri şahsi menfaatlerinin yerine müşterek menfaati koymak, vatanlarının iyiliğini özgür ruhla gözetmek, Roma'nın yasalarla cezalandırdığı suç ve kusurlardan muaf olmak, meşru yollarla şan, şeref ve iktidar elde etmektir. Romalılar bu erdemleriyle birçok ulus nezdinde itibar kazanmış, imparatorluklarının yasalarını tüm dünyaya kabul ettirmişlerdir. Dolayısıyla, Yüce ve Hakiki Tanrı'nın adaletinden yakınmaları için bir neden yoktur, çünkü “Tanrı'dan hak ettikleri ödülü almışlardır.”²⁹⁶

---

²⁹⁵ Öner, *age*, 116

²⁹⁶ *Kitab-ı Mukaddes, Matta'ya göre İncil*, VI, 2; Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. *Vulgata*, Evangelium Secundundum Matteum. VI, 2

“Savaş” kavramını toplumların birbirine karşı değil de insanın iç âlemine karşı yapılması gerektiğini savunur. Ona göre iç âlemimizde var olan düşman, dıştaki düşmanda daha ehemmiyetlidir. İç âlemde bulunan düşman insanın Tanrı ile arasına yani yaratıcısı ile arasına mesafe koyarak gittikçe ondan uzaklaştırmaktadır. Augustinus’a göre illaki bir savaş yapılacaksa bu barışı korumak ya da barış için yapılmalıdır.

SONUÇ

Augustinus felsefesinin temel hareket noktasını oluşturan teoloji görüşüdür. Diğer görüşleri bu temel üzerine şekillenmektedir. Onun var olduğu dönem de dinsel çoğulculuk söz konusudur. Bununla beraber şüpheci bir yaklaşımda içten içe varlığını hissettirmektedir. “Augustinus’un felsefesi vaftiz edilmiş Eski Yunan Felsefesidir” ifadesine bakıldığında Augustinus felsefesi bir yorumlama felsefesi olarak ortaya konmuştur. Augustinus döneminin her alanda ortaya koyduğu fikir, yaklaşım vs hepsini ince eleklerden geçirmiş ve bu yorumlamaları vaftiz etmiştir.

Saint Augustinus yalnızca diyalektik yöntemi kullanmamış, aynı zamanda ortaya koyduğu görüşleri metafizik bir sistemde ürünü değildir. O akılcı bir düşünür olmamakla birlikte böyle bir çabada sarf etmemiştir. Onun gayesi inandığı Tanrı’sını insanlara tanıtmak ve bozulan insan-inanç ilişkisini Tanrı’nın varlığıyla tekrar kurmaktır. Onun düşüncesinin temeli aydınlanmak ve aydınlatmaktır.

Augustinus’a göre tek gerçeklik Tanrı’dır. Diğer tüm alanları anlamlı kılan da yine Tanrı’dır. Düşünsel faaliyet ola felsefe de yine Tanrı tarafından aydınlık kazanacak bir alandır. Tanrı vahiy aracılığıyla insanlarla iletişim kurar. Bu vahyin varlığıyla ussal bilginin de evreni, dünyayı ve varlığı anlamlandırma da yeterli olmadığı açıktır. Çünkü Tanrı vahiyle insan algısının üstünde bilgiler sunmaktadır. Ruh ise bu muhataplığın aracı unsurudur. Bakıldığında inanç temelli bir bilgi anlayışı görülmektedir. Bu davranışını ,düşüncelerini “anlamak için inanıyorum” savında birleştirecektir. Anlamak ve anlamlandırmak için inanmak gerekmektedir. Bu savını her alanı anlamlandırma da kullanmıştır. Augustinus yaşadığı dönemde felsefe ve din iki ayrı alan olmaktan çok felsefe dinin hizmetinde yani Hristiyanlığın yayılmasını sağlayan bir araç konumundadır. Fakat Augustinus felsefesinde felsefe ve din ayrımı söz konusu değil ikisi aynı şey gibi görülmüştür. Bundan dolayı bir kullanılma ya da araç olma söz konusu değildir. Çünkü iki alanı da anlamlı kılan Tanrı’dır. İki alanda Tanrı için vardır.

Augustinus’a göre inanç doğruyu gösterir fakat kanıtlama yapmaz. Bundan dolayı vahiy bilgisi kabule dayanır. Bilimden bu noktadan dolayı ayrılır. Augustinus

felsefesi Plâtoncu ve Yeni -Plâtoncu felsefelerden etkilenmiştir. Bu sebeple kendisine idealist bir filozof demek yanlış olmayacaktır.

Augustinus kendinden önceki felsefelerden etkilenmiş fakat onları Tanrısal bağlamda açıklama yoluna gitmiştir. Augustinus Tanrı'nın ifadelerinin açık ama çok anlamlı olduğunu bu anlam zenginliğini açıklamak adına din adamlarına büyük vazifenin düştüğünü söyleyerek kilise babalarının da varlığını meşrulaştırmıştır. Teolojik bir felsefi anlayışa sahiptir. Bu yüzden bir tekrar felsefesi değil özgün bir felsefedir.

Tanrı mutlak iyilik, mutlak hikmet, kudret sahibidir. Tanrı felsefesinde birinci ve tek nedendir. Tüm varlık âlemi Tanrı'nın var olmasıyla vardır. Ortaya koyduğu görüşleri kendinden önce ortaya konan ve insanların yanlış anlaşılmasına sebep olan açıklamaların birçoğuna cevap olmuştur. Tanrı'nın yaratması, yaratma esnasında yaratmasının mükemmel varlığından kaybettirmemesi bu açıklık getirilen alanlardan sadece bir kısmıdır.

Augustinus ilk olarak ortaya koyduğu fikirlerinde şüpheci bir tutum sergilemiş ve kesinlikten uzak durmuştur. Sonraki yıllarda düşünce âlemi farklılaşmış ve inancın etkisiyle bu septik tavırdan uzaklaşarak Tanrısal varlığın delilleriyle düşüncesini inanç temelli ortaya koymuştur.

Augustinus felsefesi ne kadar sistematik olmasa da felsefi düşünce alanına eklenmiş eşsiz bir yorumlamadır. Eksiklikleri çelişkileri ile birlikte dönemine ayna tutan klasikler arasına eklenmiş sayısız esere imza atmıştır. Orta Çağ felsefesinin anlaşılması noktasında başvurulacak kıymetli bir kişiliktir. Birçok düşünürü etkisinde bırakmış olmakla birlikte halen günümüz düşünce dünyasına da kaynaklık etmektedir.

KAYNAKÇA

Alfred, Weber, *Felsefe Tarihi*,(Çev. H. Vehbi Eralp),3.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul,1964

Akarsu, Bedia, *Çağdaş Felsefe, Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları*, İnkılâp Yayınevi, İstanbul,1994

Akşit, Mirpenç, *Farabi Düşüncesinde Mantığın Dili ve Anlamı*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 11,sayı56,Nisan, 2018

Ankara Üniversitesi,Açık Erişim Sistemi,*Tanrı'nın Mutlaklığı* (açık arşiv.Ankara.tr/browser 1888/2553)

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*. Çev. Saffet Babür, Ankara: Ayraç Yayınevi, 1998

Arpacı, Günnur Yücekal, *Gök-Tanrı İnancının Bilinmeyenleri Din ve Millet Kavramları Akay Kine'nin Bilgileri Işığında*,1 Baskı, Çatı Kitapları, Temmuz, 2012

Arslan, Hulusi –Mustafa Bozkurt, *Sistemik Kelam*, Diyanet Vakfı Yayıncılık,2 Baskı, Ekim, Ankara,2016

Aster, Ernest Von, *İlk Çağ Ve Orta Çağ Felsefe Tarihi*,(Çev: Vural Okur),İm Yayın Tasarım,3 Baskı, Şubat,2005

Augustinus, *İtirafı*, (Çev: Çiğdem Dürüşken), Kabalcı Yayınları, İstanbul,2010

Augustinus, *İtirafı*,(Çev: Dominik Pamir), Kaknüs Yayınları,1.Baskı, Ocak, 2007

Augustinus, *The City of God*, (Çev: Henry Bettenson), Penguin Books, London,1984

- Aydın**, Mahmut, *Hristiyanlık, Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,1.Baskı, Şubat, Ankara,2007
- Biçen**, Hüseyin Yüksel, *İnanışları ve Gelenekleriyle Tahtacılar*, Tek Ağaç Yayınevi, Ankara,2005
- Bilgiz**, Musa, *Kur'an'da Bilgi Kavramsal Çerçeve Bilgi Türleri*, İnsan Yayınları, 2 Baskı, İstanbul,2013
- Birand**, Kamıran, *İlk Çağ Felsefe Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınlarından, Ajans- Türk Matbaası, Ankara, 1958
- Bravo**, Hamdi, *Augustinus'un Varlık ve Bilgi Görüşleri*, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs, Sayı 15,2007
- Brown**, Peter. *Augustine of Hippo, A Biography*, Revised Edition with a New Epilogue, Berkeley and Los Angeles, California: The University of California Press, 1967
- Cemil**, Sena, “Augustinus Saint” *Filozoflar Ansiklopedisi*, Remzi Kitapevi İstanbul, 1974
- Cevizci**, Ahmet, *Orta Çağ Felsefe Tarihi*, Asa Kitabevi,2. Basım, Bursa, 2001
- Cevizci**, Ahmet, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul,2013
- Chadwick**, Henry, *Augustine*, Oxford University. Pres, Oxford, 1996
- Comte**, André & Sponville, *Felsefeyi Takdimimdir*, Çev S. Seza Yıllancı oğlu, Altın Kitapları,1 Baskı, Ocak 2006
- Çotuk**, Söken Betül, *Orta Çağ Yazıları*, Notos Yayınevi İstanbul, 1993,
- Çüçen** A.Kadir & Melek Zeynep Zafer & Adnan Esen yel, *Varlık Felsefesi*, Ezgi Kitapevi,3. Baskı, Bursa, 2014.

Çüçen A. Kadir, *Orta Çağ Felsefe Tarihi*, İnkılâp Yayınevi, 1. Baskı, Bursa, 2000

Demirci, Kürşat, *Hristiyanlık*, (D.İ.A), İstanbul 1998, XVII

Dhavamony, Mariasusai, *Dinlerde Tanrı Anlayışı*, (Çev. Fuat AYDIN) Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XII, Sayı: 22 (2010/2)

El-Ensari İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrerem b. Ali, *Lisanü'l-Arabi'l-muhit*, 711/1311; i' dad ve tasnif Yusuf Hayyat, Nedim Mar' aşli, Beyrut, Daru Lisanî'l-Arab, 1970

Elmalı, Osman & Ömer Özden, *İlkçağ Felsefesi Tarihi* (Felsefe Tarihi 1 İlkçağ felsefe Tarihi Metinlerle) ,Arı Sanat Yayınları:122/Felsefe Kitapları:4,5 Baskı, Şubat, İstanbul, 2016

Erdem, Hüsameddin, *Ahlak Felsefesi*, 8 Baskı, Hü-er Yayınları, Konya, Ekim, 2015

Fenni, İsmail, *Lügatçe-i Felsefe*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1341

Gilson, Etienne, *Orta Çağda Felsefe Patristik Başlangıçtan XIV. Yüzyılın Sonlarına Kadar*, (Çev: Ayşe Meral), 1. Basım, Kabalcı Yayınları, Şubat 2007

Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, Ekim 2003

Gürbüz, Şinasi, *Maniheizm- Yaşayan Dünya Dinleri*, 14.Bölüm, Diyanet İşleri Yayıncılık, 1 Baskı, Şubat, Ankara, 2007

Höffe, Otfried, *Felsefenin Kısa Tarihi*, Alm. (Çev. Okşan Nemli oğlu Aytolu), İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2008

Işık, İsmail & İsmail Yürük & Nail Karagöz & İbrahim Kaplan & Ömer Sadıker & Hamdi Akbaş, *Kelam I*, Gece Kitaplığı Yayıncılık, II. Bölüm, 2.Baskı, Ankara, Şubat, 2017

Janes, W.T. , *Orta Çağ Düşüncesi Batı Felsefesi Tarihi*, (Çev. Hakkı Hünler),2cilt, , Paradigma Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul, Mayıs 2006

Kaye, Sharon-Thomson; Paul, *On Augustine*, Wadsworth/Thomson Learning, USA 2001

Kayıkçı, Halil, *Augustinus'un Bilgi Anlayışı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı(Felsefe Tarihi Bilim Dalı) (Doktora Tezi),Ankara 2009

Kitab-ı Mukaddes, *Matta'ya göre İncil*, VI, 2; Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Vulgata, Evangelium Secundum Mattheum. VI,

Nasr, Hâmid Ebû Zeyd, *Hermenötik ve Metin Yorumu*, Çev Muhammed ÇOŞKUN, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt-Sayı 46,Nisan 2014

Öner, Emine Saadet, *Augustinus'un Tanrı Devleti*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı, İstanbul, 2008

Özcan, Zeki, *Augustinus'ta Tanrı ve Yaratma*, Alfa yayınları, 1. Baskı Mart, İstanbul,1999

Roger, Pol Droit, *Kısa Felsefe Tarihi*, Çev (Fran.) İsmail Yerguz, 1 Baskı, Say Yayınları, 2013

Russel, Bertrand, *Batı Felsefesi Tarihi Orta Çağ*, (Çev Muammer Sence), 6 Baskı, Say Yayınları, 1997

Skirbekk, G. & Gılje N. , *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*, (Çev. Emrah Akbaş –Şule Mutlu), Kesit Yayınları,6.Baskı, Nisan 2014, İstanbul

Solomon, Robert C. & Kathleen M. Higgins, *Felsefenin Kısa Tarihi*, (Çev: Mustafa Topal) İletişim Yayınları,1 Baskı, İstanbul,2013

Sünter, Emel, *Ebu Bekr Razi ve Felsefe Görüşleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı İslam Felsefesi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya,2004

Störig, Hans Joachim, *Vedalardan Tractatus'a Dünya Felsefe Tarihi*, (Çev: Nilüfer Epçeli), 1 Baskı, Say Yayınları, 2011

Tekin, Dila Baran, *Mani ve Öğretileri*,(Yüksek Lisans Tezi),Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum,2014

Tümer, Günay &Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları,1988

Ulutürk, Mehmet, *İslam Düşüncesinde Tercüme Faaliyetleri: Hermeneutik ve Bibliyografik Bir Katkı*, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt 1 Sayı 2 Güz, 2010

Vorlander, Karl, *Felsefe Tarihi*, Cilt(1-2) ,Çev: Mehmet İzzet-Orhan Saadettin, Gün. Dil. Ak. Yüksel Kanar, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004

Yasa, Metin, *Tanrı ve Kötülük*, Elis Yayınları,2 Baskı, Nisan, Ankara,2014

Yeğin, Abdullah, *Yeni Lügat(İslami, İlmi, Edebi, Felsefi)*,Hizmet Vakfı Yayınları, Genişletilmiş Baskı, Eylül, İstanbul, 2010

Yeşilyaprak, Fatih, *Aziz Augustinus Ve Asli Günah Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004

Warren, Thomas Smith, *Augustine Of Hippo*, The Encyclopedia Of Religion, Ed: Mircea Eliade, New York 1987